

RESEPTI.

Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti 2/1994 - ISSN 1235-8878
toimitettu yhteistyössä Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan ekumeniikan arkiston kanssa

- KATSAUKSIA KIRKKOJEN
VÄLISIIN SUHTEISIIN
- MATKARAPORTTEJA
- EKUMENIIKAN ARKISTO
TIEDOTTAA
- AJANKOHTAISIA JUL-
KAISUJA JA ESITELMIÄ
- MINNE MENNÄ
- EKUMEENISIA KOULU-
TUSMAHDOLLISUUKSIA

1. KATSAUKSIA KIRKKOJEN VÄLISIIN SUHTEISIIN

Juha Pihkala: Santiago ja Pohjola	3
Antti Raunio: Suomen kirkon rooli ja teologinen panos tämän hetken ekumeniassa	9
Jaakko Rusama: "Papit meidän aikaamme varten"	13
Antti Saarela: Post Santiago Roomassa	18
Suomen evankelis-luterilaisen ja Suomen ortodoksisen kirkon väliset IV teologiset neuvottelut 1993 (tiedonanto)	20
Reijo Työrinoja: Reformaatio ja oppituomios - mitä oikeastaan tuomittiin?	23

2. MATKARAPORTTEJA

Risto Cantell, Kaj Engström, Hannu Juntunen, Pirjo Työrinoja: Pohjoismainen symposium puuspanvirasta	29
Voitto Huotari: Matka Roomaan 14. - 22.1.1994	37
Mate Joob: Suomessa unkarilaisena stipendiaattina	41
Mari Kimmonen: EKK:n uusi opinto-ohjelma	43

3. EKUMENIIKAN ARKISTO TIEDOTTAA

Mari Kinnunen: Kohti uusia seikkaaluja	45
Antti Raunio: Lutherin teologia idän ja lännen välissä	47

4. AJANKOHTAISIA JULKAISUJA JA ESITELMIÄ

Pentti Laukama: Näkökulma luterilais-katolisiin oppikeskusteluihin	52
Antti Saarela: P. Birgitan kanonisoinnin 600-vuotisjuhlakirja	54
Pirjo Työrinoja: Porvoon yhteinen julklausuma suomeksi ja kirkon esitelyä englanniksi	56

5. MINNE MENNÄ

Nuorisajaoston ekumeenista toimintaa ja koulutusta	57
--	----

6. EKUMENIENISIA KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIA

Tapio Luoma: Skotlannin kirkon stipendiaattina	58
Petri Merenlahti: Lutheran School of Theology at Chicago	61
Antti Saarela: Teologiaa englanniksi Roomassa	64

????????????Reseptio + tilauslipuke

RESEPTIO / Kirkon ulkoassain osasto, teologiset asiat
osoite: PL 185, 00161 Helsinki, p. 90-1802 397, fax 90-1802 230
yhteystieto: Helsingin yliopisto / ekumeniikan arkisto
PL 48 (Fabianink. 7), 00014 Helsingin yliopisto, p. 90-191 3025, fax 191 3033
toimitus: TT Antti Raunio, TK Antti Saarela, TT Pirjo Työrinoja
taitto: Seija Nieminen

Katsauksia kirkkojen välisiin suhteisiin

Santiago ja Pohjola

Pohjoismainen Santiago de Compostelan arviointiseminaari
Oslo Holmenkollenilla 4. - 6.3.1994

Juha Pihkala**Taustaa**

Pohjoismainen Ekumeeninen Neuvosto on seurannut kiinteätkösti Faith and Order -komission työskentelyä varsinkin kuuluisaksi tulleen "Kaste- ehtoollinen - virka" -asiakirjan (BEM) valmistumisen jälkeen. Viime vuosikymmenellä järjestettiin useitakin pohjoismaisia BEM-arviointikokouksia. Opillisten kysymysten seuranta tihentyi entisestään, kun vuonna 1988 perustettiin pohjoismainen ekumeeninen ryhmä työskentelemään Faith and Orderin seuraavan keskeisen ohjelman *Towards Common Confession of the Apostolic Faith* (Apostolic Faith -ohjelma) parissa. Sen toimintaan on säännöllisesti osallistunut luterilaisia kaikista pohjoismaista, katolisia ja vapaakirkollisia Ruotsista, pelastusarmeijan edustajia Ruotsista ja Norjasta sekä satunnaisesti metodisteja, baptisteja ja ortodokseja. Kokoontumi-

sia on yleensä ollut kahdesti vuodessa. Näin on voitu perusteellisesti syventyä ohjelman mahdollisuuksiin ja ongelmiin. Ryhmä on lähettänyt Faith and Order -komissiolle kaksi raporttia, joista ensimmäinen (1990) pohdii apostolisuuden käsitettä sekä apostolisuuden tunnistamisen arviointiperusteita. Toinen raportti (1993) sisältää yhdessä laaditun vastauksen Faith and Order -komission kirkkoille esittämään viiteen kysymykseen, jotka koskevat työskentelyasiakirjan *Confessing the One Faith* (1991) sisältöä ja merkitystä.

Työryhmä, jonka varsinainen tehtäväksiannettiin siis koski *Apostolic Faith* -ohjelmaa, laajensi omaehtoisesti mandaattiaan ja järjesti keväällä 1993 (Järvenpäässä) pohjoismaisen valmisteluseminaarin Faith and Orderin viidettä maailmankonferenssia varten. Mukana oli enemmistö konferenssin pohjois-

maisista delegaateista. Tuolloin päätettiin myös järjestää se seurantakokous, josta tämä raportti on laadittu. Seurantakokouksessa oli välittömän kokousarvioinnin lisäksi määrä keskustella tulevasta pohjoismaisesta Faith and Order -työskentelystä sekä sopia kirjoille tehtävistä esityksistä.

Kokouksen puitteet ja kulku

Kokous pidettiin pienessä perhetäysohjoitussa (Trollvashytten) Holmenkollenin huipulla mutkaisen ja lumisen tien päässä. Työrauha oli taattu, varsinkin kun pääosa ajasta piileskeltiin harmaanvalkoisen sumupilven keskellä. Osanottajia oli kolmisenkymmentä, joista - ymmärrettävistä syistä - lähes puolet Norjasta. Ohjelma noudatti pääosin paikallista suunnitelmaa, johon sisältyi myös huomattavaa vieraanvaraisuutta - osaksi ehkä senkin vuoksi, että kesällä eläkkeelle siirtävä Faith and Orderin johtaja, *Günther Gassmann* oli koko ajan mukana. Viimeksimainitun esitelmä *Faith and Order during the last decades: What have we achieved and what have we not?* oli selkeä ja runsassisältöinen, mutta sivusi aiheensa vuoksi varsin lyhyesti itse maailmankonferenssia. Sen sisältöön palataan myöhemmin.

Työskentelyn painopiste kallistuikin melko vahvasti ekumeenisen kasvatuksen ja tiedon suuntaan, maailmankonferenssin arviointiin ei lopulta kovin paljon aikaa jäänyt. Sitä ja Faith and Orderin tulevaisuudennäkymiä tarkasteltiin perjantai-iltapäivällä (4.3.) ja illalla (*Vad hände i Santiago?* - prof. *Torleiv Austad*, past. *Antti Saarelma*, rehtori *Lars Lindberg*, prof. *Einar Sigurbjörnsson* ja past. *Kajsa Ahlstrand* sekä *Vart är Faith and Order på väg?* - prof. *Turid Karlsen Seim* ja dos. *Juha Pihkala*), mutta keskustelua ei ylen monien ja osaksi myös ylen pitkien alustusten vuoksi paljon ehtinyt syntyä. Koinonia-aihepiiriä käsiteltiin vielä lauantaana (*Koinonia - det nya perspektivet på vår globala kyrkliga gemenskap?* - prof. *Sven-*

Erik Brodd), mutta monelle puheenvuorolle ei nytkään ollut tilaa.

Lauantaan (5.3.) aika kului kierrokseen pohjoismaisten ekumeenisten dialogien parissa (*De nordiska kyrkorna och ekumenisk dialog i Norden* - konsulentti *Olav Fykse Tveit*, lehtori *Peder Norgaard-Hojen*, prof. *Sven-Erik Brodd*, teol. lis. *Pirjo Työrinoja* ja pastori *Lars-Erik Nordby*) sekä koinonia-välisoiiton jälkeen pohjoismaisen katekisyksymyksen kartoittamiseen (*Dopet som en ekumenisk fråga i Norden* - past. *Peder Eidberg*, tuomiorovasti *Kjell Ove Nilsson* sekä piispa *Gerhard Schweser*). Taaskaan ei ehditty monta sanaa vaihtaa, kun oli jo kiiruhdettava junalle, joka vei alas kaupunkiin Osloon oopperaan Knut Hamsunin mysteerien pariin. Osa ryhmästä vieraili vielä (varsin myöhäisinä illan hetkinä) ruotsalaisen seurakunnan pappilassa ja kirkossa (myös Osloon suomalaisten käytössä).

Keskeisiä sisältökysymyksiä

a) Maailmankonferenssi

Vaikka alustajien välillä oli luonnollisesti joitakin painotuseroja, maailmankonferenssi tunnustettiin yhteisesti onnistuneeksi. Kukaan ei tosin rohkennut puhua suurista läpimurroista, mutta kaikki olivat sitä mieltä, että konferenssi loi erityisesti jaostotyöskentelyn tasolla hyvän, lujan ja syvälle paalutetun perustan Faith and Orderin tulevalle työlle. Siellä tapahtui varsinainen prosessi. Täysistunnot, joissa ennakkosuunnitelmien mukaan oli ollut määrä visioida tulevaisuutta, eivät olleet tässä suhteessa kovin antoisia. Jaostotyöskentelyn koko painokkuus ei niihin riittävästi heijastunut. Santiagon todellinen merkitys avautuikin vasta sitä seuraavassa, eri tahoilla tapahtuvassa jatkotyöskentelyssä, ehkä vuosien kuluttua. Osanottajat selvästi sitoutuivat siihen ja se sai tukea myös korkean tason ekumeenisilta vierailta. Työskentelyilmapiiri oli Santiagossa rehel-

linen, avoin ja ongelmia kiertelemätön. Siksi myös erojen aiheuttama kipu koettiin selvästi (varsinkin virkakysymyksen osalta). Kipu ja rehellisyys tuottivat tässä kysymyksessä rakentavia ja eteenpäin johtavia tuloksia. Santiagossa keskeisenä ollut koinonia-käsite oli pohjoismaisten edustajien mielestä hedelmällinen, mutta kaipasi välttämättä syvällistä pohdintaa. Koko ekklesiologinen ohjelma voi oikeastaan edetä vasta sitten kun koinonian ulottuvuudet on arvioitu. Se olisi hyvä suorittaa alueellisesti, jolloin kontekstuaaliset kysymykset voitaisiin ottaa huomioon. Maailmankonferenssi halusi myös selvästi jatkaa *Apostolic Faith* -ohjelmaa. Erityistä painoa pantiin apostolisuuden arviointiperusteille (kriteerit) sekä tulkintakysymyksille. Juuri näitä kysymyksiä on pohjoismaainen työskentely pitänyt tärkeinä. Ekumeenisen hermeneutiikan ja metodologian kehittämiseksi onkin nyt paremmat edellytykset kuin aikaisemmin, sillä - ainakin Santiagon kokemusten mukaan - idän ja lännen välinen teologinen ymmärrys on lisääntynyt (singaporelaisen helluntailaisen kolminaisuusesityelmä) samalla kun etelän teologia on kehittynyt ilmaisukykyiseksi. Itse asiassa juuri kaikki tämä on lisännyt ekumeenisen hermeneutiikan ja metodologian tarvetta.

b) Faith and Orderin tuleva työskentely

Faith and Orderin tämän hetken tilanteesta ja tulevaisuudesta alusti seikkaperäisesti pysyvän komission ainoa pohjoismaainen jäsen, prof. *Turid Karlsen Seim*. Olennaisinta on, että keskuskomitea Johannesburgin kokouksessa selvästi asettui tukemaan Faith and Orderin erityisasemaa. Alustaja otti selvästi etäisyyttä pääsihteerin *Konrad Raiserin* viime aikoina esittämien linjauksiin, joissa tämä on painottanut ekumeenisen prosessin liikeluonnetta: sen ainoa todellinen mahdollisuus on muka siinä, että se etsii ja löytää tiensä ohi instituutioiden. Vaikka instituutioiden tasolla on suuria ongelmia, mitään tietä niiden ohi ei ole. Lisäksi instituutio-liike -vastakkaisasettelu on jo perusteissaan

väärä. Faith and Orderin on kyllä syytä ottaa vakavasti induktiivisten ja kontekstuaalisten lähestymistapojen haaste, mutta sen ei tule langeta koko KMN:n aivoriikeksi (think tank), vaan sen on selkeästi huolehdittava siitä erityistehtävästä, mikä sille on annettu.

Alustaja esitteli myös pysyvän komission (Standing Commission) tammikuussa muotoilemaa asiakirjaa *Conspetus of Faith and Order Studies 1994-1998* (FO/94.2 January 1994). Asiakirja on (kuten nimestäkin käy ilmi) tarkoitettu komission lähivuosien työhaahmotelmaksi. Vastauspuheenvuorossaan *Juha Pihkala* keskittyi juuri *Conspetus*-asiakirjaan. Maailmankonferenssissa esitettyjen kymmenien ehdotusten pohjalta on varsin lyhyessä ajassa pystytty työstämään suhteellisen keskitetty ohjelmakokonaisuus, jonka kantavana juonteena on ekklesiologia. *Apostolic Faith*-ohjelma on kytketty siihen ja jatkuu (ainakin toistaiseksi) lähinnä kriteerilogis-hermeneuttiseen suuntaan. *Conspetus*-paperin ongelma on kuitenkin siinä, että ohjelmia on edelleen enemmän kuin Faith and Orderin voimavarat tosiasiallisesti sallivat. Eräät teemat olisivat syytä vielä niputtaa toisiinsa: II.1. (*Apostolicity and Apostolic Faith Today*) ja II.3. (*Ecumenical Hermeneutics: Interpreting and Communicating the One Faith in Koinonia*) kuuluvat niin läheisesti yhteen - varsinkin kun on kysymys apostolisuuden käsitteestä ja arviointiperusteista - että ne pitäisi käsitellä yhdessä. Samaa kokonaisuuteen kuuluu oikeastaan myös III.1. (*Gospel and Culture*). Osanottajat yhtyivät näihin näkemyksiin.

Faith and Orderin lähivuosien keskeiseen aiheistoon kuuluu siis ekklesiologia, jonka avaannäkökulmaksi on nyt laajalti hyväksytty Uuden testamentin koinonia-käsite. *Sven-Erik Broddin* esitelmän ja *Stura Stålssetin* vastauksen jälkeen käyty lyhyt keskustelu oli yksimielinen siitä, että koinoniaa on eriteltävä syvällisesti ja perusteellisesti pohjoismaisin voimin ja pohjoismaisessa viitekehäksessä. Muutoin se ei voi toimia täällä sellaisena välineenä, jollaiseksi se on tarkoi-

tettu. Tärkeää olisi ottaa huomioon sekä amerikkalaisen eksegeetin John Reumannin että John Zizioulaksen Santiagossa esittämät näköalat. Käytännössä se voitaisiin toteuttaa myös siten, että ensin pidettäisiin kansallisia seminaareja ja sen jälkeen laaja pohjoismaiden kirkkojen koinoniaa ja sen laajuutta (Baltia?), olemassaolevia ja mahdollisesti tulevaisuudessa luotavia yhteisiä rakenteita sekä Pohjoismaiden ja muun maailman - erityisesti kolmannen maailman - välisiä suhteita koinonian näkökulmasta.

c. Pohjoismaiset ekumeeniset dialogit

Alustuskierros, jossa suomalaisen puheenvuoron käytti Pirjo Työrinoja, osoitti selvästi pohjoismaisten oppi keskustelujen monitahoisuuden ja laajuuden. Niitä on mahdollonta selostaa mielekkäällä tavalla tällaisessa yhteydessä. Nordiska Ekumeniska Rådet tekisi hyvän palveluksen, jos se kokoaisi viime aikoina käydyistä ja yhä käynnissä olevista keskusteluista tiivistetyn tietopakettin, jossa olisi lyhyt luonnehdinta keskusteluista, aineisto- ja kirjallisuusviitteet sekä tärkeät osoitteet. Tanskan kansankirkon erityisongelma näyttää olevan siinä, ettei vastua ekumeenisista suhteista ole annettu selvästi kenellekään. Peder Nørgaard-Højenin puheenvuoro oli jossain määrin katkera ja ironinen.

Alustusten pohjalta käyty keskustelu rajoittui lähinnä Leuenbergin ja ns. protestanttisen synodin välisen suhteiden pohdintaan. Tällä hetkellä näyttää selvästikin siltä, että protestanttinen synodi pyrki lisäämään vaikutustaan sekä Leuenbergin tulevan Wienin kokouksen valmisteluissa että itse kokouksessa. Keskustelussa tosin tähdennettiin myös sitä, ettei protestanttisen rintaman varsinainen tarkoitus olisi olla Rooman vastainen, vaan sen olisi määrä vahvistaa pienten protestanttisten vähemmistöjen itseymmärrystä.

d. Kaste ekumeenisena kysymyksenä Pohjoismaissa

Alustuksissa ei tullut esille mitään varsinaisesti uutta. Sekä BEM-prosessi että Pohjoismaiden sisäiset dialogit ovat huomattavasti lähentäneet käsityksiä kasteen sisällöstä ja merkityksestä yleensä, mutta jännite lapsi- ja aikuiskasteen välillä ei ole juuri vähentynyt. On tosin rajoitettuja esimerkkejä siitä, että joissakin tapauksissa on voitu palata ns. kaksoiskäytäntöön: eräissä yhteisöissä on uudelleen hyväksytty se, että jäsenet voivat tietyin edellytyksin olla joko lapsena tai aikuisena kastettuja. Jo ennestään tiedettiin, ettei kaste ole pelkästään ekumeeninen kysymys, vaan myös polttava kirkon sisäinen kysymys - varsinkin Ruotsissa. Keskustelussa oltiin yksimielisiä siitä, että Santiagon haasteet on otettava vakavasti ja pyrittävä konkreettiseen lähentymiseen siellä, missä yhteisymmärrys kasteesta on lisääntynyt.

e. Günther Gassmannin katsaus Faith and Orderin saavutuksiin

Gassmann hahmotteli selkeässä esitelmässään, ehkäpä eräänlaisessa joutsenlaulusaan (kokouksen avauspuheenvuoro), viisi tasoa, joilla oli sekä saavutuksia että pettymyksiä: 1. asiakirjojen taso, 2. virallisten suhteiden taso, 3. yhdenpuolisten, ekumeenisen kehityksen synnyttämien ratkaisujen taso, 4. sisäisen suuntautumisen muuttamisen taso (ajatukset) ja 5. monenkeskisten ja kahdenkeskisten neuvottelujen välinen asenteellinen taso.

Ensiksi saavutukset:

1. Yksyden mallit ovat kymmenen vuoden aikana kehittyneet siten, että "ykyys sovite-tussa erilaisuudessa" on tullut laajalti hyväksytyksi. Lisäksi kirkon ykyys on jäsennetty entistä selvemmin Jumalan koko pelastushistorian ykyeyteen ja sen välineeksi. Myös kirkko-opillinen pohdinta on edistynyt. Koinonia-käsitteen lisäksi olennaista on trinitaaris-kristologinen ja eskatologinen

viitekehys. Kasteen ja uskon suhteen käsitelyssä on jonkinasteinen läpimurto tapahtunut, samoin eukaristian epikleettinen ja kiitosuhriulottuvuus on saanut laajaa hyväksyntää. Virka mielletään nyt yleisesti koko Jumalan kansan kontekstissa. Apostolisuus tulkitaan viran yhteydessä huomattavasti entistä laajemmin. Osassa maailmaa (varsinkin Tyynen meren alue) BEM-keskustelu on vasta käynnistymässä - selvästi innostunein äänenpainoin. Vanhurskauttamisopissa on forensisen ja ontologisen mallin välinen kiilu konvergoitunut: rakkautena vaikuttava usko. Oppituumioiden kumoamiskeskusteluissa on edistytty, samoin Raamatun ja tradition suhteiden tulkinnassa.

2. Selviä edistysaskeleita ovat Meissen-sopimus sekä anglikaanien ja metodistien sopimukset, vanhakatolisten kanssa solmitut sopimukset sekä erityisesti Porvoon yhteinen julkilausuma. Viimeksimainittua Gassmann piti tärkeämpänä kuin Leuenbergin konkordia.

3. Monissa kirkkoissa meneillään oleva liturginen uudistus nojaa ekumeenisiin virikkeisiin. Ehtoollisvieraanvaraisuuden tarjonta on lisääntynyt. Filioque-kysymystä pohditaan kirkkojen sisällä. Keskustelu diakonian virasta on monilla tahoilla käynnissä.

4. Varsinkin Afrikassa ja Aasiassa on monille tavallaan intuitiivisesti tehdyille ratkaisuille alettu etsiä teologisia perusteluja post festum. Ekumeenis-teologisen tutkimuksen tulokset ovat hiljaa hapattaneet ihmisten ajatuksia ja ne ovat kuultavissa saarnoissa ja puheenvuoroissa. Ekumeeniset jumalanpalvelukset ja laulut vaikuttavat. Teologinen horisontti on laajentunut, terminologinen ymmärtämys lisääntynyt. Kirkon universaalisuus on tunkeutunut yhä useampien ihmisten elämän- ja uskonkokemukseen.

5. Monen- ja kahdenkeskeiset ekumeeniset keskustelut eivät enää (yli kymmenen vuoden) ole kilpailleet keskenään, vaan täydentävät ja ruokkivat toisiaan. Myös sisällöllisesti

sesti molemmissa metodeissa on tapahtunut lähentymistä.

Mutta myös paljon on jäänyt saavuttamatta.

1. Emme vielä tiedä, mikä on se ykseyden malli, jonka Rooman kirkko tulee hyväksymään. Ekklesiologian saavutuksia ei vielä ole kyetty muotoilemaan. Auktoriteettikysymys on avoin. Kirkon ja valtion suhteita ei ole läheskään loppuun asti pohdittu. Kirkon ja kasteen sakramentaalisen luonteen pohdinta on kesken, samoin kysymys uudelleenkastamisesta. Eukaristiasta saavutettu yksimielisyys ei ole vielä pukeutunut liturgian kielelle. Piispuus, apostolinen sukse-sio ja erityisesti naispappuus ovat avoimia ekumeenisia ongelmia. Raamattu ja traditio-keskustelussa monet Montrealin jälkeiset saavutukset ovat vielä hyödyntämättä. Uskon ja sen tulkintojen kontekstuaalisuutta on vielä paljon pohdittava.

2. Reseptio kirkkojen virallisellakin tasolla on vielä kesken, puhumattakaan sitten tulosten soveltamisesta paikallisen kirkon käytännön elämään.

3. Monet kirkot ovat BEM-vastauksissaan ilmaisseet halunsa sisäisiin muutoksiin, mutta käytännössä askeleita ei ole paljon otettu. Eräitä saavutetun lähentymisen vastaisia ratkaisuja on tehty (mm. Ranskassa ordinaatiokysymyksessä).

4. Usein ekumeeniset kysymykset jäävät kirkkoissa jonkin "osaston" hoidettaviksi, niistä ei tiedoteta kaikille eikä niitä käsitellä kirkon koko kentässä. Näkyvä ykyys ei ole tällä vuosisadalla toteutunut eikä koko maailmaa ole saatu evankeloiduksi (Edinburgh 1910).

Silti yksi sukupolvi on kokenut ekumenian alueella lähes ihmeenomaisen kehityksen.

Pohjoismaat ja Faith and Order -työskentely

Tilanteen arvioinnin ja kartoituksen lisäksi seminaarin oli määrä pohtia tulevaa työskentelyä Faith and Orderin ohjelmien parissa. Vuonna 1988 perustetun ryhmän tehtäväksi oli rajoitettu *Apostolic Faith* -ohjelmaan. Se oli myös saatu - tilapäiseen - päätökseen, kun ryhmän raportti *Confessing the One Faith* -asiakirjasta valmistui. Ohjelma sellaisenaan ei ole päättynyt, vaan sitä jatketaan keskittymällä lähivuosina kriteerologisiin ja hermeneuttisiin kysymyksiin.

Pohjoismaainen monikeskinen työskentely on ollut erittäin hedelmällistä ja kaikki muon olleet erityisesti maailmankonferenssina olleet (erityisesti maailmankonferenssiin osallistuneet) totesivat siitä olleen suurin hyötyä. Osion seminaarin osanottajat olivatkin yksimielisiä siitä, että toimintaa olisi ehdottomasti jatkettava ja että olisi pyydetävä NER:n jäsenkirkkoja ja yhteisöjä tekemään sitä koskevat päätökset.

Ainakin kolme keskeistä teemaryhmää kaippaa selvästi yhteistä jatkotyöskentelyä: 1. *Apostolic Faith* - nyt erityisesti metodolo-

gian näkökulmasta, 2. kaste ja usko sekä 3. koinonia.

Aikaisemman ryhmän koko (10-15h) ja työskentelytapa (kaksi kokoontumista vuodessa) on taannut mahdollisuuden paneutua syvällisesti aihepiiriin sekä pitää prosessia koko ajan yllä. Tällä tavoin on syytä jatkaa edelleenkin. Ryhmän jäseniä nimettäessä on tarpeen huolehtia sekä jatkuvuudesta (ekumeenisesta muistista) että uudistumisesta (nuoret teologit). Luonnollisesti kaikkien Faith and Order -komission työssä mukana olevien on oltava mukana uudessa ryhmässä.

Pienemmän kokoonpanon lisäksi tarvitaan ainakin kaksi laajempaa pohjoismaista seminaaria seuraavan kolmivuotiskauden aikana (vuonna 1996 on seuraava täyskomission istunto) sekä kussakin maassa paikallisia, myös laajoja seminaareja. Pienemmän työskentelyryhmän kokoukset voidaan järjestää isompien konsultaatioiden yhteyteen silloin kun tällainen iso kokous pidetään. Koinoniaa käsittelevä iso kokous voitaisiin järjestää jo vuonna 1995.

Suomen kirkon rooli ja teologinen panos tämän hetken ekumeniassa

Juhani Forsbergin ajatuksia uuden virkakauden alkaessa

Haastattelu Antti Raunio

Pääsiäisen jälkeen Reseptio kävi tapaamassa Juhani Forsbergia, joka on juuri ottanut vastaan Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston teologisten asiain sihteerin tehtävät. Viran nimike perustuu uudistukseen, jonka tuloksena kirkon keskuksat on liitetty entistä suuremmin Kirkkohallitukseen. Ulkoasiain osastoon, jota johtaa kirkkoneuvos Risto Cantell, kuuluvat nyt Kirkon ulkomaanapu, Ulkosuomalaisyö sekä Lähetystyön keskus. Pyrkimyksenä on saada aikaan entistä joustavampi järjestelmä, joka mahdollistaa yhteistyön ja voimavarojen suuntaamisen ilmenevien tarpeiden mukaan.

Esimerkkinä uudesta yhteistyöstä Forsberg kertoo, että parhaillaan on Ulkomaanavun tutkimussihteerin Helena Tuomen kanssa

käynnissä rauhaa ja väkivallan käyttöä koskevan seminaarin suunnittelu. "Nämähan ovat myös vahvasti teologisia asioita", hän toteaa.

Forsbergin tausta ekumeniikan tutkijana ja opettajana Helsingin yliopistossa sekä viime vuosien työskentely Lähetysseuran lähetysteologina johtavat luontevasti niihin tehtäviin, jotka kuuluvat teologisten asiain sihteerin vastuulle. Hän korostaa, että nykytilanteessa ekumeniaa ja lähetystehtävää on yhä mahdollisempi erottaa toisistaan. Missionaarinen aspekti joudutaan ottamaan huomioon kirkkojen kaikissa ratkaisuisissa.

Ajankohtainen esimerkki ekumenian ja lähetystehtävän yhteennivoutumisesta on tä-

män hetken ehkä merkittävin ekumeeninen asiakirja. Porvoon yhteinen julkilausuma, joka on syntynyt Britannian ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen sekä Baltian ja Pohjois-luterilaisten kirkkojen neuvottelujen tuloksena. Asiakirjaan liittyvän laajemman julkaisun nimikin on kuvaava: *Together in Mission and Ministry*. Missionaarisen ulottuvuuden huomioonottaminen tarkoittaa anglikaanien ja Pohjois-Euroopan luterilaisten konsensuksen mukaan kirkon ratkaisujen pohdintaa lähtien kysymyksestä, miten ne ovat omissa ympäristöissään Kristuksen läsnäolon merkki maailmalle.

Uusi virka on tuonut Forsbergin työpöydälle ensimmäisten tehtävien joukossa tämän luterilais-anglikaanisen asiakirjan hyväksymisprosessin liittyvät valmistelut. Elokuussa on määrä olla valmiina kolmihenkinen työryhmän esitys ja perustelut piispainkokousta varten ja ehkä jo ensi syksynä asia on kirkolliskokouksen käsiteltävänä. Asiakirja on kuitenkin siinä määrin tärkeä ja sillä on niin paljon käytännön seuraamuksia, että hyväksymisprosessia ei ole syytä kiirehtiä. Forsberg painottaa, että ennen muuta kirkkojen on tiedettävä mihin ne sitoutuvat hyväksyessään asiakirjan. Siksi on toivottavaa, että asiasta voitaisiin käydä riittävän laaja keskustelu. Myös seurakunnilla on mahdollisuus antaa kommenttinsa asiakirjasta, joka voimassaollessaan vaikuttaa myös paikallisseurakuntien elämään.

Tämän nk. Porvoon julkilausuman merkitys perustuu ensiksi siihen, että se koskee varsinkin kirkkoja. Toiseksi sen teologinen painoarvo on huomattava. Sen ekumeeninen metodi poikkeaa esim. Leuenbergin konkordian menetelmästä. Toisin kuin konkordiasa siinä ei tehty nk. proleptista oppikonsensusratkaisua, ts. ei sovittu ensin yhteisestä perustasta, joka eri kirkkoissa on saanut omat perustustilanteensa, vaan pyrittiin täsmällisempiin oppilausumiin, jotka osapuolelta voisivat yhdessä lausua. Vaikka konsensus ei olekaan vielä täydellinen ja sitä voidaan syventää, on kuitenkin merkittävää, että tällä

tavalla on päästy hyviin tuloksiin. Esim. kirkon virasta ja piispuudesta on lausuttu paljon enemmän kuin anglikaanien ja Saksan evankelisten kirkkojen (EKD) nk. Meissenin dokumentissa. Vaikka piispanviran tulkinnat Pohjolan luterilaisissa kirkkoissa poikkeavat paljonkin toisistaan, anglikaaninen osapuoli on kuitenkin ollut valmis hyväksymään niiden "kaitsijan virat".

Kolmanneksi asiakirjan merkitys on siinä, että voimassa ollessaan sillä on käytännöllis-pastoraalisia seurauksia seurakuntien jäsenille. Se mahdollistaa täyden osallistumisen seurakuntien elämään, Brittein saarilla matkaava tai asuva suomalainen saa hengelliset palvelut anglikaanisilta seurakunnilta ja vastavuoroisesti Suomessa oleskeleva anglikaani voi kaikissa hengellisissä tarpeissa ja kysymyksissä kääntyä luterilaisen seurakunnan puoleen.

Forsberg kertoo, että asiakirja on herättänyt jo melko paljon huomiota ja arviot ovat enimmäkseen olleet myönteisiä. Joitakin väärinkäsityksiä on kuitenkin ollut, esim. Osion seurakuntatiedekunnan tulkinta, jonka mukaan asiakirja sisältäisi messu-uhrin ajatuksen. Suomen kirkon kannalta Skandinavian ja Baltian luterilaisten läheinen yhteys anglikaanien kanssa merkitsisi "tasapainottavaa tekijää suhteessa niihin pyrkimyksiin, joita meillä on Keski-Euroopassa ja vieläkin etelämpänä". Asiakirja on johdonmukainen jatko kehitykselle, joka alkoi jo ennen 2. maailmansotaa tehdyillä sopimuksilla.

Toinen ajankohtainen tehtävä on osallistuminen Suomen kirkon valtuuskuntaan Leuenbergin konkordian yleiskokoukseen Wienissä toukokuussa. Leuenbergin konkordian on Euroopan protestanttisten kirkkojen ykseysasiakirja, jota kuitenkin esim. Pohjolan luterilaiset eivät ole allekirjoittaneet. Suomi lähettää kokoukseen laajemman edustuksen kuin eräät muut konkordian ulkopuolelle jääneet kirkot. Edustajien rooli kokouksessa on kahtalainen johtuen siitä,

että vaikka Suomen ev.-lut. kirkko ei ole allekirjoittanut konkordiaa, se on kuitenkin päättänyt osallistua siitä käytävään teologiseen keskusteluun. Keskustelun jatkaminen on eräänlainen velvollisuus, joka seuraa siitä, että teologisesti vakavimmat huomautukset konkordiaan vastaan esitettiin aikanaan juuri Suomesta. Niinpä kokousedustajat ovat täysivaltaisia kirkon delegaatteja osallistuessaan teologiseen keskusteluun, mutta tarkkailijoita, mikäli konkordian allekirjoittaneet kirkot tekevät joitakin yhteisiä päätöksiä.

Kokouksen teologiset teemat ovat kirkkooppi, sakramenttioppi ja vapauskäsitys. Kirkon ulkomaanasiain neuvosto (KUN) on lähettänyt ekklesiologiaa koskevasta valmisteluasiakirjasta Teologisten asiain jaoston (TAJ) laatiman lausunnon, jossa korostettiin kirkon sakramentaalista luonnetta. Forsbergin mukaan lausunnolla näyttää olleen myös vaikutusta kokouksen valmisteluissa. Kokouksessa nousee esiin myös kysymys mahdollisuudesta laajentaa konkordian allekirjoittaneiden yhteisöä. Yllättäen kaksi argentiinalaista metodistikirkkoa on ilmaissut halunsa liittyä konkordiaan. Laajentuminen tällä tavalla ei kuitenkaan ole itsestään selvä eikä voine tapahtua ainakaan pelkästään konkordian pohjalta.

Myös Suomen kirkon allekirjoittamisesta on keskusteltu. Forsberg kuitenkin korostaa, että ne asiat, jotka aikanaan johtivat Suomen kieltäytymiseen eivät ole muuttuneet. Ei ole ilmennyt mitään mahdollisuutta muuttaa konkordian tekstiä eikä myöskään antaa sille sitovaa tulkintaa, jolla olemassaolevat ongelmat poistuisivat. Itse konkordiaa koskevan tilanteen muuttumattomuudesta huolimatta teologiset keskustelut sen allekirjoittajien kanssa ovat lisänneet yhteisymmärrystä.

Vaikka Forsberg ei kannatakaan Suomen kirkon liittymistä konkordiaan, hän näkee sillä olevan Keski-Euroopassa myös myönteisiä seurauksia. Sen avulla on esimerkiksi

voitu torjua Ranskan reformoidun kirkon pyrkimys minimoida kirkon erityinen virka. Ranskan reformoidut olisivat halunneet poistaa ordinaation kokonaan, mutta koska tämä todettiin konkordian vastaiseksi, hanke raukesi.

Konkordia on pyritty Keski-Euroopassa liittämään viireillä olevaan Euroopan protestanttien synodiin, jonka tarkoituksena on muodostaa vahva antikatalinen rintama. Tällaista hanketta on ajanut mm. Bensheimin ekumeenisen instituutin johtaja *Reinhard Frieling*. Pohjoismaiset konkordian kannattajat, esim. ekumeenisesti aktiivinen eksegeetti *Turid Karlsen Seim* Osion yliopistosta, ovat kuitenkin torjuneet selkeästi Leuenbergin asiakirjan käytön tällaisiin kirkkopolittisiin tarkoituksiin.

Leuenberg-kokouksen ja Porvoon dokumenttiin liittyvien valmistelujen jälkeen ovat vuorossa keskustelut Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa. Niiden on määrä jatkua jo v. 1995 Venäjällä. Neuvottelujen jatkumista pidetään tärkeänä, mutta nykytilanteesta niiden toteuttaminen on monimutkaisempaa kuin ennen. Ensi vuoden neuvottelujen sisällöstä ei vielä ole mitään sopimuksia, Suomessa odotetaan isäntien yhteydenottoa, jotta valmistelut voitaisiin käynnistää.

Suomen kirkon suhteet roomalaiskatoliseen kirkkoon ovat viime aikoina kehittyneet suotuisasti. Teologisessa mielessä luterilaisten ja roomalaiskatolisten suhteet hoidetaan LML:n ja Vatikaanin dialogikomission välityksellä. Suomella ei ole näissä neuvotteluissa ollut välitöntä osuutta, eikä tällä hetkellä ole näköpiirissä sellaisia tehtäviä. Sen sijaan on odotettavissa vilkas keskustelu dialogikomission kolmannen jakson tuloksesta, joka julkaistaan tämän vuoden aikana. Asiakirja käsittelee kirkkokäsitystä ja vanhurskauttamisoppia.

Kirkkojen Maailmanneuvoston pääsihteerin *Konrad Raiserin* linjauksiin Forsbergilla on

selvä kanta, jota hän on työstänyt esim. Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin johtokunnan jäsenenä. Instituutissa on valmisteltu syksyllä julkaistavaa ekumeenista ohjelmaa, joka on selkeää kannanotto Raiserin linjaa vastaan. Raiserhan on esittänyt ekumeniaan uutta paradigmaa, jossa kristillisten kirkkojen tehtävänä olisi asettaa etusijalle ihmiskunnan ykseys, johon kirkot antavat oman panoksensa ihmiskunnan ykseyden hyväksi. Tässä mallissa kirkkojen väliset oppi keskustelut ovat eräänlaisia ylellisyyttä, niiden tilalla tarvittaisiin vain vastavuoroista ymmärtämistä.

Forsbergin mukaan Raiser on siinä oikeassa, että KMN teologinen päälinja on ollut pitkään kristologisesti yksipuolinen. Raiser esittää kolminaisuusoppia ekumeenisen ajattelun lähtökohdaksi. Tässä suhteessa Forsberg liittyy Raiserin kritiikkiin ja kertoo itse arvostelleensa jo 60-luvulta lähtien KMN:n yksipuolista ja suorastaan reduktionistista kristologiaa. Esim. Upsalan yleiskokouksessa 1968 kristologiasta jäi jäljelle vain Kristuksen ihmisyyttä.

Raiserin ohjelman "positiivinen" puoli ei kuitenkaan näytä hyväksyttävältä eikä Faith and Order -jaosto, jossa KMN:n varsinainen teologinen työ tehdään, etene sillä linjalla. Strasbourgin instituutin ohjelmaan liittyen Forsberg korostaa, että uutta paradigmaa ei tarvita, sen sijaan tulee pitää huolta ekumeenisen toiminnan integriteetistä, sisällöllisestä johdonmukaisuudesta eri yhteyksissä. Faith and Order -työskentelyn tulee säilyä ekumeenisen liikkeen hengellisenä ja teologisena sieluna. Tämä ei ole mitenkään ristiriidassa sen kanssa, että ekumeenisella liikkeellä on hyvin konkreetteja ihmisten jokapäiväistä elämää ja maailman hätää koskevia tehtäviä.

Strasbourgin instituutin linjaukset sopii hyvin yhteen Suomen kirkon ekumeenisen peruslinjan kanssa. Forsbergin mukaan Suomen kirkon viime vuosina noudattama linja lähtee siitä, että luterilainen identiteetti ja eku-

meeninen aktiviteetti eivät sulje toisiaan pois. Ekumenia ei ole tilannesidonnaista valikoivaa toimintaa, jossa oma tunnustuksellinen lähtökohta jäisi sivuun.

Kansainvälisten teologisten asioiden hoitoon kuuluu olennaisena osana vahva kontakti tutkimukseen. Tämä oli Forsbergin edeltäjän *Lorenz Grönvikin* työssä voimakkaasti esillä, ja sama linja tulee jatkamaan. Kontaktit entiseen työpaikkaan, Teologiseen tiedekuntaan ovat yhä vahvat, ja ekumeniikan dosenttiluentoja tullaan vastaisuudessaakin kuulemaan. Forsbergin mukaan kirkon ulkosuhteiden hoitamisen mukanaan tuomat asiat ovat niin suuria, että kirkon ulkoasiain osaston ulkopuolella työskentelevät "resurssihenkilöt", jotka sitoutuvat kirkon elämään ja ottavat sen vastuullisesti, ovat työn onnistumisen kannalta aivan olennaisen tärkeitä.

Yhtenä tärkeänä tekijänä asioiden hoidossa on uusi Teologisten asiain neuvottelukunta (TAN), joka kokoontui ensimmäisen kerran 21. huhtikuuta. Siinä on myös teologisen tutkimuksen edustus mukana.

Tutkimuksellinen ote on välttämätön teologisten asiain sihteerin jokapäiväisessä työssä, johon kuuluu paljon kirkon lausuntojen ja kannanottojen valmistelutehtäviä. Omaan tutkimustyöstään Forsberg toteaa, että työelämässä jäljellä olevina vuosina hän toimii "pikemmin kättilön roolissa kuin synnyttää itse nahkaselkisiä teoksia". Yksi keskeinen osa tätä työtä on teologisten asiain apulaissihteerin *Pirjo Työrinon* vastuulla oleva stipenditoiminta, joka mahdollistaa tutkimuksen kohdentamisen kirkon ulkosuhteiden kannalta tärkeisiin aiheisiin. Muullakin tavoin teologisten asioiden hoito on tiimityötä, jossa *Pirjo Työrinon* lisäksi on keskeinen osuus kirjeenvaihtaja-sihteerin *Minna Valtahollan*.

"Papit meidän aikaamme varten"

Englannin kirkko sai ensimmäiset naispappinsa, mutta Walesin kirkko ei

Jaakko Rusama, Lontoo

Jakautuneet anglikaanit

Anglikaaneja lasketaan olevan koko maailmassa lähes 70 miljoonaa. Kysymys naispappeudesta aiheuttaa ongelmia. Englannin kirkko hyväksyi naispappeuden marraskuussa 1992, Walesin kirkko torjui sen huhtikuussa 1994, Irlannin anglikaaninen kirkko hyväksyi vuonna 1990, ja Skotlannin episkopaalinen kirkko tulee hyväksymään naispappeuden kesäkuussa 1994. Japanin anglikaaninen (Pyhä katolinen) kirkko äänestää myös pian. Keski-Afrikan ja Intian valtameren provinssit ovat torjuneet naispappeuden, Papua-Uuden Guinean anglikaaninen kirkko ei edes keskustele aiheesta. Tällä hetkellä 31:stä anglikaanisesta

provinssista 18 on päättänyt avata pappisviran myös naisille.

Englannin kirkon ratkaisu

Huhtikuussa Suomessa vierailut Canterburyn arkkipiispa *George Carey* on iloinen. Vuonna 1962 tapahtuneesta pappisvihkimyksestäan asti hän oli pitänyt epäoikeudenmukaisena sitä, että naisia ei voitu vihkiä papeiksi. Näin hän kertoi televisiossa (BBC 2) 12. maaliskuuta 1994. Murhe on nyt häneltä pois: "Illoikaamme naisten pappeudesta", arkkipiispa sanoo.

Miten tähän on tultu? Lyhyesti kehitys on ollut tällainen. Englannin kirkossa naispappeudesta on keskusteltu vaihtelevalla menestyksellä 1920-luvulta lähtien. Vuoden 1968 Lambeth-konferenssi kehotti anglikaanisia kirkkoja tutkimaan naispappeutta ja raportoitamaan siitä anglikaanien yhteiselle neuvotteluelimelle (Anglican Consultative Council). Vuonna 1975 Englannin kirkon kirkolliskokous totei äänin 255-180, ettei ole olemassa periaatteellisia esteitä naispappeuden toteuttamiselle. Eistys lain muuttamiseksi ei mennyt läpi. Ei myöskään vuonna 1978, kun sitä yritettiin uudestaan. Vuonna 1984 kirkolliskokous päätti edelleen. Vuonna 1984 kirkolliskokous päätti sallia naisten vihkimisen papilliseen diakonin virkaan. Niinpä vuonna 1987 Englannin kirkko sai ensimmäiset naispuoliset diakonit. 1990 hiippakunnilla pyydettiin lausunnot lo-pulliseksi lainmuutokseksi pappisviran avaamiseksi naisille. 38 hiippakuntaa 44:stä otti miesten naisille. 38 hiippakuntaa 44:stä otti miesten naisille. Helmikuussa 1992 kirkolliskokouksen kävi keskustelun lausunnoista ja laati lopullisen uuden sanamuodon laiksi. Lopulta 11. marraskuuta 1992 kirkolliskokouksessa syntyi 2/3 enemmistö piispoista, papistosta ja maallikoista lain muuttamiseksi. Innokkaimpia olivat piispat. Jännittävä debatti jouduttiin keskeyttämään jopa hetkeksi väärän pommi-hälytyksen vuoksi.

Canterburyn arkkipiispa George Carey totei keskustelussa painokkaasti: "Jumala kutsuu meitä ottamaan uskon riskin. Uskon, että Jumala kutsuu myös kirkkoaan vihkimään naisia papputeen." Anglikaaninen tapa on hänen, kuten edeltäjänsäkin Robert Runcien, mukaan *consensus fidelium*. Sillä arkkipiispa Carey ymmärtää mielipiteiden keräämistä niin laajalta kuin mahdollista. Siihen kuuluvat myös hiippakunnissa käydyt äänestykset.

Parlamentin sekä ylä- että alahuoneen yhteisen kirkkokomitea käsittelee asiaa vuonna 1993 sekä hyväksyy sen jälkeen lainmuutoksen ylä- ja alahuoneessa. Kuningatar antoi vielä ennen joulua asiaa koskevan asetuksen (Royal Assent). Tämän jälkeen kirkolliskokous piti 22. helmikuuta 1994 ylimääräisen istunnon, jossa se virallisesti merkitsi vastaanotetuksi kuningattaren asetukseen. Istunnossa ei käyty lainkaan yleiskeskustelua. Kirkkoherroja Paul Williamsin yritti vielä kirkolliskokouksen lehtienä julistaa tehdyn päätöksen laittomak-

si. Kirkon toimitalon ulkopuolella naispappeuden vastustajien ryhmä kantoi ruumisarkkia, jossa luki "Englannin kirkko". Sen sijaan *Daily Mail*-lehti kirjoitti (23.2.1994) kauniisti: "Tuhannet sitoutuneet naiset odottavat kutsua papputeen. Heitä on suunnattu käytännön myötäelämisellä, jonka käyttövoima on hengellinen energia."

Tässä prosessissa ei ole syytä unohtaa kahta merkittävää painostusryhmää. Toinen on vuonna 1979 perustettu ja naispappeutta ajanut järjestö *Movement for the Ordination of Women* (MOW). Järjestön perustamisen syytä oli kirkolliskokouksen vuonna 1978 tekemä kielteinen päätös. Eräs vaine on nyt saatu päätökseen. Tulevaisuudessa 5.000-jäseninen (joista osa jopa eri uskontojen edustajia!) MOW haluaa työskennellä piispanviran avaamiseksi naisille Englannin kirkossa ja tukea katolisia sisaria heidän kamppailussaan naispappeuden toteuttamiseksi. Vuonna 1986 perustetussa vastapuolen järjestössä, *Women Against the Ordination of Women* (WAOW), lippu taas oli puolitangossa. Sieltä se myös laskettiin alas, sillä järjestö, vaikka sillä on 7.000 jäsentä, päätti lopettaa toimintansa. Jäsenistö koostui Englannin kirkon aktiivisista voimasta. Nyt tilanne on vaikea, osalle heistä suunta on mitä ilmeisemmin kohti roomalaiskatolista kirkkoa.

Maaliskuun lauantai-iltapäivä Bristolissa

Canterburyn ja Yorkin arkkipiispat antoivat naispappeuden toteutumisen päivänä lauantaina 12.3.1994 yhteisen lausunnon: "Uskomme, että useimmat kansalaisista ottavat lämpimästi vastaan tämän muutoksen ja että se tulee vahvistamaan kirkkomme palvelua heidän keskuudessaan." Arkkipiispat pitivät tapahtumaa merkittävänä virstangylinäänä kirkon historiassa. He pyysivät kirkon jäseniä osoittamaan kärsivällisyyttä, kohteliaisuutta ja rakkautta toinen toisiaan kohtaan tulevana vuonna. He tiedostivat, että joidenkin anglikaanien mielestä muutos on virhe. Arkkipiispat jatkoivat: "Me kiitämme Jumalaa tästä uudesta alusta. Toivotamme tänään vihittävät tervetulleiksi papputeen ja odotamme innolla niitä run-

saita ja erilaisia lahjoja, joita he pappisvirasaan tuovat."

Bristolin yliopiston opiskelijapappi, kirkkoherroja tytär, *Angela Berners-Wilson*, 39, sai tehdä historiaa lauantaina 12. maaliskuuta klo 17.47, kun hänestä piispa *Barry Rogersonin* vihkimänä tuli ensimmäinen Englannissa vihitty Englannin kirkon naispappi. Vihkimyksessä avusti apulaispiispa *Peter Firth*, Malmesburyn piispa, sekä kaksi hiippakunnan arkki-diakonia. Piispa Rogerson oli muuten yksi Englannin kirkon virallisista edustajista Kirkkojen maailmanneuvoston Canberran yleiskokouksessa 1991. Historiallisessa vihkimystilaisuudessa olikin paikalla mm. KMN:n edustajana Faith and Order -komissiosta tri *Tom Best*.

Vihkimystä edelsi piispan ja vihittävien kahden päivän retiriitti. Lisäksi jokainen vihittävä oli saanut kutsua käten päällepanemiseen muutaman tutun papin. Piispa luovutti jokaiselle vihitylle Raamatun, joka oli perinteinen Revised Standard Version.

Kaikkiaan Bristolin tuomiokirkossa vihittiin samalla kertaa papeiksi 32 naisteologia. Kuudesta heistä tuli samalla seurakuntansa kirkkoherroja. Osa vihityistä oli osatoimisia, nyt ilman kirkon maksamaa palkkaa (non stipendiary) toimivia pappeja. Bristolin hiippakunnan 178:sta kirkkoherrasta viisi ilmoitti vastustavansa naispappeutta. Yksi uusista kirkkoherroista oli *Jane Hayward*, jonka seurakunta on keskellä Bristolia. Hän kertoi: "Eriät kielteisesti suhtautuneista papeista ovat olleet todella kausheita. Kerran minulta riistettiin ehtoollisen jakamisen yhteydessä ehtoollismaljakin kädestä."

Vihkimyksen tapahduttua tarkoin varioitu (ei IRA:n vaan naispappeuden vastustajien tahden) ja kutsukortein paikalle tullut 1.100-päinen seurakunta puhkesi innostuneisiin suosiosoituksiin. Vihityt halusivat toisiaan ja omaisiaan, samoin läsnäolleet miespapat uusia virkasaisariaan. Sen jälkeen toimitus jatkui ehtoollisenvietolla.

Muutama päivä myöhemmin vihittiin papeiksi 25 naisteologia Sheffieldin tuomiokirkossa. Huhtikuun alussa Lontoon Pyhän Paavalin

tuomiokirkossa vihittiin 70 ja St Albansissa 23. huhtikuuta 62 uutta naispappia. Toukuu-kuussa Southwarkin piispa Etelä-Lontoosta pani vielä paremmaksi, hän vihki kerralla 80 naista papeiksi. Arvojen mukaan lähes kaikki 1.280 naisteologia saavat pappisvihkimyksen tämän vuoden heinäkuuhun mennessä. 44:stä hiippakunnasta arvioidaan vain kahdeksan olevan vuoden lopussa ilman naispappeja. Yksi niistä tulee olemaan mitä ilmeisimmin Euroopan hiippakunta, johon Suomenkin anglikaanit kuuluvat.

Englantilaisia anglikaanisia naisteologeja on toki vihitty papeiksi aikaisemminkin, yleensä Yhdysvalloissa. Palattuaan kotimaahansa he eivät ole voineet toimia vielä papin virassa. Ensimmäinen anglikaaninen nainen, *Li Tim Oi*, vihittiin papiksi jo vuonna 1944 Hong Kongissa Macaon anglikaaneja varten. Hän tosin ei toiminut papin virassa ennen vuotta 1971, jolloin seuraavan kerran naisia vihittiin papeiksi Hong Kongissa.

Naispapat ja tiedotusvälineet

Naispappeuden toteutumispäivä käy mielenkiintoisesta esimerkistä laadukkaaksi väitetyistä brittijournalismista. Oliko kyse vain perifeerisestä asiasta? Yksikään valtakunnallinen brittilehti ei omistanut naispappeudelle pääkirjoitusta, joita yleensä on eri aiheista pari kolme joka lehdessä. Tapahtumaa seuraavina päivinä sekä lehdistössä että sähköisissä tiedotusvälineissä oli kolme pääuutista. Ne olivat: (1) parlamentin alahuoneen päätös olla laskematta 16 ikävuoteen oikeutta homoseksuaalisiin suhteisiin (pääuutiseksi tuli 18 vuotta), (2) oikeudenkäynti aseiden salaisesta myynnistä Irakille Persianlahden sodan alla sekä, (3) palstamillimetrein laskettuna tärkeimpänä kaikista, *Jane Torvillin* ja *Christopher Deanin* kärsimä oikeusmurha, kun he eivät voittaneetkaan kultaa Lillehammerin olympialaisten jäätanssissa!

Jos pääuutista naispappeudesta ei tullutkaan, siitä kerrottiin lehdistössä kyllä laajasti. Konservatiivinen *The Sunday Telegraph* kysyi, alkaako nyt Englannin kirkon paraneminen. Lehti ennakoiki myös suurten joukkojen siirty-

mistä katoliseen kirkkoon. Englannin kirkolla on ehkä edessään Bosnian kaltainen pitkä sisäsisota, koska sodan voittaminen ei välttämättä merkitse rauhan voittamista, lehti arveli. Sunnuntailehti *The Observer* toteaa, että kirkossa tapahtui vihdoin vallankumous. *The Sunday Times* taas julisti: "Solmu on avattu, ja naiset ottavat tasavertaisen paikan alttarilla."

BBC:n naispappeusohjelmassa "Papit meidän aikaamme varten" 12. maaliskuuta haastateltiin useita naispappeuden mies- ja naispuolisia kannattajia. Oli saali, että käytännöllisesti katsoen kaikki kirkon traditioon, oppiin tai ekumeenisin vaikutuksiin liittyvät näkökohdat sivuutettiin. Sen sijaan korostettiin vain useaan kertaan naisten luovuutta ja heidän erityisiä lahjojaan. Katsojille tehtiin selväksi, että nykyisessä alamaassaan kirkko tarvitsee naisten apua.

Piispanvirkaa naisille ei ole vielä avattu Englannin kirkossa. Juna kulkee kuitenkin samaan suuntaan. Uudessa Seelannissa toimiva anglikaanipiispa, *Penelope Jamieson*, on syntyperäinen britti. Hän on hiippakuntapiispa. Yhdysvaltain episkopaalisessa (anglikaanisessa) kirkossa toimii kaksi naista, *Barbara Harris* ja *Jane Dixon*, apulaispiispioina.

Lentävien piispojen lentävät lauseet

Ennen ensimmäisiä naispappien vihkimyksiä Canterburyn ja Yorkin arkkipiispat kirehtivät 16. helmikuuta 1994 nimeämään kaksi uutta apulaispiispaa, ns. lentävää piispaa (Provisional Episcopal Visitors). Arkki diakonit *John Gaisford*, 59, ja *John Richards*, 61, ovat tunnettuja naispappeuden vastustajia, tosin eivät mitään kärkinimiä. John Gaisford tulee toimimaan Yorkin kirkkoprovinsissa Beverleyn piispan nimikkeellä, John Richardsista tulee Canterburyn kirkkoprovinsin uusi Ebsfleetin piispa.

Lentävien piispojen tehtävänä on huolehtia naispappeuden vastustajista kirkossa. Uusien pappien vihkimiseen heillä ei ole osuutta tai oikeutta. Lentävät piispat saavat ylittää hiippakuntarajoja ja toimittaa konfirmaatioita

(Englannin kirkossa vain piispa konfirmoi) seurakunnissa, jos 2/3 seurakuntaneuvostosta niin toivoo, ja paikallinen piispa antaa siihen luvan.

John Richards totesi suoraan, ettei hänen omatuntonsa salli hänen osallistua ehtoollisenviettoon, missä nainen on selebranti eikä hän luonnollisesti voi ottaa ehtoollista naispapilta. Samaa vakuutti John Gaisford ja lisäksi, ettei hän voisi suositella kuolemaa tekeväälle henkilölle naispappia. "Se olisi sakramentaalisesti epäilyttävää", uusi piispa Gaisford totesi. Voimakkaimmat naispappeutta vastustavat järjestöt, lähinnä anglo-katoliset, "Eteenpäin uskossa" (*Forward in Faith*, perustettu 1992) ja "Omantunnon hinta" (*Cost of Conscience*), ovat olleet tyytymättömiä sekä uusiin lentäviin piispoihin että heidän tehtäviinsä. "Eteenpäin uskossa" -liikkeen virallinen edustaja lisäsi edellämmainittuun lausuntoon: "Sakramentaalisesti epäilyttävä" on vain kaunis tapa sana ilmaista 'ei ikinä'."

Brittiläisen Paavalin synodia vastaavan ryhmän, jossa on 4.500 pappisjäsentä ja noin 30.000 maallikkajäsentä, tiukka virallinen kannanotto julkaistiin välittömästi. Siinä vaadittiin uusien piispojen heti tuomitsevan ne kollegansa, jotka joko vihkivät naisia papeiksi tai hyväksyivät naispappeuden. Traditionalistien *Ecclesia*-liike sen sijaan on koko ajan käyttänyt suoria toimintakeinoja. Se julisti 12.3. banderoollisissaan Bristolin keskustassa. "Englannin kirkko on murhattu tänään, kun tuomiokirkossa luotiin ensimmäiset papittaret. Rukoilkaa niiden puolesta, jotka surevat kirkkonsa kuolemaa." Liikkeen johtaja kirkkoherra *Francis Brown* Hullista piti papittaria transvestiitteinä! Kirkkoherra *Anthony Kennedy* taas toivoi, että nämä papittaret poltettaisiin rosvolla. Lentävien piispojen asemaa hän piti kirkossa skismaattisena.

Lentävät piispat itse sanovat pyrkivänsä siihen, että naispappeuden vastustajat pysyisivät Englannin kirkossa. "Omantunnon hinta" -liikkeen edustaja arveli heti, että lentävillä piispoilla tulee olemaan vähän, jos ollenkaan, tehtävää kirkossa. "Useimmat hiippakuntapiispat ovat jo tehneet omat järjestelynsä traditionalistien suhteen. Hankalissa tapauksissa käytetään eläke- ja apulaispiispoja. Eivät hiip-

pakuntapiispat todella halua näitä lentäviä piispoja. Siksi heitä ei myöskään tulla käyttämään", pastori *Geoffrey Kirk* "Omantunnon hinta" -ryhmästä väitti. Toinen lentävistä piispoista, John Gaisford, totesi lakonisesti: "Jos vain voisin kääntää kelloa taaksepäin, olisin iloinen. Tein kaikkeni estääkseni nyt tapahtuneen päätöksen naispappeudesta."

Tässä samassa myllerryksessä Englannin kirkon matalakirkollinen siipi eli herätyskristilliset piirit, evankelikaalit, on korostanut maallikkojen toimittamia ehtoollisenvietoja. Viran korostuksen sijasta paino on ollut yhteisessä tai yleisessä pappudessa.

On mielenkiintoista anglikaanisen piispuuskäsityksen valossa, että Englannin kirkon arkkipiispat eivät nähneet lentävien piispojen kaksikkoo teologisesti tai kirkollisesti ongelmallisena. Yorkin arkkipiispa *John Habgood* piti nimityksiä tärkeinä, koska heillä voi olla hyvät suhteet traditionalistien eli naispappeuden vastustajien ja toisaalta hiippakuntapiispojen kanssa. Hän kiisti väitteet siitä, että lentävät piispat huolehtisivat vain naispappeuden vastustajien "saattohoidosta". "He tulevat tekemään pioneiritöitä. Kyse ei ole vain valiaikaisista nimityksistä", Habgood väitti.

Arkkipiispa George Careyn silmien alla toimintansa aloittava piispa Richards totesi nimityksestään sovittelevasti: "Tärkein tehtäväni on rohkaista ja tukea niitä pappeja ja maallikoita, jotka ovat epävarmoja tai onnettomia. Toivoni on, että voisimme edelleen toimia myönteisesti ja rakentavasti kirkon elämässä."

Nähtäväksi jää, miten Englannin kirkko kestää muutoksen sisäisesti ja ulkoisesti. Vatikanin reaktio tuli nopeasti isä *Joaquín Navarro* kautta. Lausunnon mukaan naispappeus on perustavaa laatua oleva este Englannin kirkon ja katolisen kirkon yhdistymiselle. Naispappeus heittää varjon anglikaanis-katolisten neuvottelujen tuloksille vokaatiosta ja pappisuuden luonteesta. Katolinen kirkko ilmoitti, että se ei voi muuttaa omaa käsitystään naispappeudesta.

Wales sanoi ei

Anglikaanisen virkakäsityksen kannalta ja myös ekumeenisesti on mielenkiintoista, että 6. huhtikuuta 1994 *Walesin (anglikaanisen) kirkon* kirkolliskokous torjui naispappeuden. Piispojen, papiston ja maallikoiden selvä enemmistö kannatti naispappeutta, mutta papistosta ei saatu syntymään 2/3 vaadittavaa enemmistöä. Kirkon kuudesta piispasta vain yksi vastusti. Päätös jäi lopulta seitsemän äänen päähän. Arkkipiispa *Ahwy Rice Jones* lupasi tuoda asian pian takaisin kirkolliskokoukseen. "Muutos on väistämätön, vaikka se voidaan kokea myös traumaksi", hän sanoi.

Walesin kirkko on vuodesta 1920 ollut yksi anglikaanisen kirkkoyhteisön provinseista. Kooltaan Walesin anglikaaninen kirkko on varsin pieni, yli puolet pienempi kuin protestanttiset kirkot lähes 3-miljoonaisessa Walesissa. Walesin kirkko, kuten Englannin kirkokin, oli todennut jo vuonna 1975, "ettei ole olemassa perustavalaatuista esteitä naisten vihkimiseksi papeiksi". Nyt sillä on kuitenkin erilainen tulkinta kirkon virasta kuin Englannin kirkolla. Brittein saarilla on siis kaksi virallista ja erilaista anglikaanista virkakäsitystä. Ensimmäiset arviot kertovat walesilaisten naisteologien hakeutumisesta Englannin puolelle, ja englantilaisten traditionalistien etsivän virkoja Walesista. Monien muidenkin vaikutusten joukossa myös Porvoon yhteisen julkilausuman (1992) pyrkimys luterilaisten ja anglikaanisten virkojen keskinäisestä tunnustamisesta on kohdannut kohtalaisen kompastuksen.

Post Santiago Roomassa

Antti Saarelma

Santiago Faith and Order -maailmankonferenssia on puitu seurantaseminaareissa ympäri maailmaa. Roomassa konferenssista keskusteltiin viime tammikuussa ekumeenisella rukousviikolla. Tilaisuuden oli järjestänyt Atonement-fransiskaani-ekumeeninen keskus Centro pro unione yhdessä mm. dominikaanien Angelicum-yliopiston kanssa.

Kaikki ei riipu magisteriumista!

Päivän aloitti Gregoriaanisen yliopiston systemaattisen teologian professori *William Henn*, amerikkalainen kapusiinifransiskaanini. Henn oli itse ollut katolisen kirkon delegaatiossa Santiagossa ja analysoi nyt maailmankonferenssin toisen jaoston raporttia otsikolla "Santiago de Compostela's Vision of Koinonia in Faith". Centro pro unione julkaisee esitelmän bulletiiniinsa tämän vuoden aikana.

Henn kiinnitti erityisesti huomiota siihen, että Santiagossa ei niinkään määritelty yhteisen uskon sisältöä. Ehkä Faith and Order -komission askettien tuottamaa nikealais-konstantinopolilaisen uskontunnustuksen ekumeenista kommentaaria pidettiin riittävänä "eksplikaationa"? Sen sijaan Santiago pohti yhteisen uskon kriteerejä, apostolisen uskon tunnistamisen keinoja. Se käsittelee hyvin konkreettisesti "auktoritatiivisen opettamisen" kirkollisia rakenteita.

Toisaalta Henn muistutti, että ykseys uskossa ei ole vain kirkollisen opetusviran tai ekumeenisen prosessoinnin tulos. Hän vaati, että olisi tunnustettava entistä selvemmin ne "ei-viralliset" tekijät ("non-magisterial" factors), jotka edistävät uskonykseyttä paikallisten yhteisöjen jokapäiväisten elämäntilanteiden ja kohtaamisen kautta. Sinänsä kiinnostavaa on huomata, että näitä näkökulmia esitti katoliseen opetusvirkaan lujasti kytkeytyvä paavillisen yliopiston professori!

"Ekumeeninen" paneeli

Santiago-päivään sisältyi myös paneeli, jossa keskusteltiin kuusi maailmankonferenssin osanottajaa. Puhetta johti Angelicum-ekumeniikan professori, dominikaanisisar *Mary O'Connor*, joka itse kuuluu Faith and Order -pysyväiskomissioon. Keskustelussa ei sanottu paljonkaan, aikaa oli vähän ja sanojia monta, mutta itse asetelma oli kiinnostava.

Paneeli oli sikäli edustava, että osanottajat olivat kolmesta maanosasta ja viidestä maasta. Toisaalta se ei ollut ekumeenisesti kovinkaan mallikas, sillä olin itse ainoa ei-roomalaiskatolinen keskustelija. Kokemus tuntui jotenkin käänteisesti tutulta: meillä Suomessa on kuultu monta "ekumeenista" paneelikeskustelua, jossa luterilaiset ovat olleet suuri enemmistö, ja koko muuta kristikuntaa on pantu edustamaan joku epäonninen "ei-luterilainen".

Kaiken lisäksi paneelin ainoa ei-roomalaiskatolinen osanottaja oli tuontitavaraa ulkomailta. Ekumeeniset yhteydet ovat Italiassa edelleen varsin jännitteisiä, eikä edes Centro pro unionen ole helppo saada kaupungin paikallisia protestanttiteologeja yhteistyöhön.

Suomalais-roomalainen rukouspalvelus

Aamupäivän työskentely päättyi ekumeeniseen rukouspalvelukseen, jonka johti Henrikin päivän matkalla ollut Mikkelin piispa *Voitto Huotari*. Musiikista, tekstien luvusta ja rukouksista vastasi ryhmä amerikkalaisia katolilaisia opiskelijoita. Piispa Huotarin lausuman trinitaarisen siunauksen jälkeen musiikin otti hoitoonsa länsiafrikkalaisten pappien ryhmä.

Willebrandsin 60 vuotta

Rooman Santiago-päivä jatkui vielä lounaan jälkeen illansuussa kardinaali *Johannes Willebrandsin* esitelmällä. Vanhan kardinaalin otsikko oli "From Where We Have Come - The Ecumenical Pilgrimage: Why I am a man of hope." Esityksen alaotsikko paljasti veteraanin huikkeen aikaperspektiivin: "Personal reflections of Johannes Cardinal Willebrands on ecumenism over the past 60 years".

Kardinaali Willebrands on roomalaiskatolisen kirkon todellinen ekumeeninen pioneeri. Hän tuli heti Vatikaanin toisen konsiilin aikana konsiilin ekumeeniseen toimistoon, josta perustettiin konsiilin jälkeen Kristittyjen ykseyden edistämisen sihteeristö, nytemmin neuvosto, Vatikaaniin. Muutama vuosi sitten hän siirtyi eläkkeelle tuon neuvoston presidentin tehtävästä ja jäi asumaan Roomaan.

Willebrands esiintyi Santiago-päivänä hyvin henkilökohtaisesti ja avoimesti. Hän puhui ilman paperia, eikä esitystä julkaista. Väsynyt, mutta terävä vanhus muisteli yksityiskohtaisesti esimerkiksi katolilais-ortodoksisen ensiaskelten kriittisiä hetkiä, joita otettiin konsiilin aikana 1960-luvun alussa. Näin hän arvioi ekumeenisen työnsä suurimpia vaikeuksia, mutta myös iloisimpia saavutuksia. Vanhan kardinaalin tilinpäätös oli selvästi plussan puolella: "I am a man of hope."

Suomen evankelis-luterilaisen ja Suomen ortodoksisen kirkon väliset IV teologiset neuvottelut 1993

Tiedonanto

Suomen evankelis-luterilaisen ja Suomen ortodoksisen kirkon valtuuskuntien neljän teologiset neuvottelut pidettiin syyskuun 20. - 21. päivinä 1993 Evakkokeskuksessa Iisalmissa. Kokouksen isäntänä toimi Suomen ortodoksinen kirkko.

Suomen ortodoksisen kirkon valtuuskunnan puheenjohtajana oli Joensuuun piispa *Ambrosius* ja jäsenenä yliaassistentti *Jarmo Hakkarainen*, kirkkoherra *Antti Larikka*, kirkkoherra *Olavi Merras* ja seurakuntalehtori *Juhani Räsänen*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon valtuuskunnan johtajana oli Mikkelin piispa *Voitto Huotari* ja jäsenenä teologian tohtori *Lorenz Grönvik*, tuomiorovast-

ti *Matti Järveläinen*, teologian tohtori *Hannu T. Kamppuri* ja dosentti *Eeva Martikainen*. Kokouksen sihteeristöön kuuluivat teologian tohtori *Lorenz Grönvik* ja arkkipiispan sihteeriksi diakoni *Kimmo Kallinen*.

Tarkkailijoina neuvotteluissa olivat isä *Martti Voutilainen* katolisesta kirkosta Suomessa ja pääsihteeriksi *Jan Edström* (Finlands Svenska Baptistmission) Suomen eku-meenisesta neuvostosta.

Neuvottelujen avajaisissa puhuivat piispa *Ambrosius* ja piispa *Voitto Huotari*. Piispa *Ambrosius* korosti omassa puheessaan, että nyt käytävä teologinen dialogi liikkuu erityi-

sen otollisessa maaperässä. Kirkot ovat eläneet Suomessa pitkään rinnakkain samassa maassa ja niillä on molemmilla yhteinen kieli ja kulttuurimiljö, vaikka opilliset ja liturgiset traditiot ovatkin hyvin erilaisia. Piispa *Ambrosius* esitteli myös lyhyesti ortodoksisen kirkon käymiä kansainvälisiä oppikeskusteluja. Kristikunnan ykseyttä haavoittavan jakautuneisuuden korjaaminen tulee olla kaikkien kirkkojen yhteinen pyrkimys. Piispa *Ambrosius* toivoi, että tätä dialogia voitaisiin kutsua "rakkauden ja totuuden dialogiksi".

Piispa *Voitto Huotari* korosti avajaispuheissaan, että ortodoksinen ja luterilainen kirkko ovat kumpikin osa omaa kansainvälistä kirkkoperhettä. Kirkot haluavat Suomessa omalta osaltaan edistää ekumeniaa. Ne ovat osoittaneet toisilleen huomattavaa myönteistä arvostusta, mikä kertoo vakavasta suhtautumisesta ekumeniaan ja etenemisen halusta. Dialogissa kirkkoilla on jälleen mahdollisuus tutustua ja oppia ymmärtämään toistensa jumalanpalveluselämää. Yhteinen kiinnostuksen kohde on myös suomalaisen yhteiskunnan luomat toimintaedellytykset kirkkojen elämälle. Siksi uskonnonvapautta koskevien lainsäädännön uudistusten pohtiminen tässäkin yhteydessä on erityisen tärkeää.

Neuvottelujen aikana valtuuskunnat osallistuivat vespereihin Iisalmen ev. lut. kirkossa ja ortodoksisen aamupalvelukseen Iisalmen ortodoksisessa kirkossa. Kokouksen aikana kirkkoherra *Olavi Merras* esitteli kansainvälisen luterilais-ortodoksisen dialogin työskentelyä ja keskustelujen nykyistä vaihetta.

Neuvottelujen käsiteltävänä oli kaksi aihetta. Ensimmäinen oli "uskonnonvapaus perusoikeutena Suomessa", josta esitelmöivät seurakuntalehtori *Juhani Räsänen* ja piispa *Voitto Huotari*. Toisena aiheena oli "Inkarnaatio kirkkojemme liturgisessa perinteessä". Tästä aiheesta kuultiin yliaassistentti *Jarmo Hakkaraisen* ja teologian tohtori *Hannu T. Kamppurin* esitelmiä.

Ensimmäistä teemaa käsiteltäessä todettiin, että kysymys uskonnonvapaudesta ja ihmisoikeuksista oleellisesti liittyy ihmiskäsitykseen. Kokous toivoi keskustelua ihmiskäsityksestä ja perusarvoista perusoikeusudistuksen yhteydessä.

Perusoikeuskomitean määritelmää uskonnon ja vakaumuksen vapaudesta käsiteltiin laajasti. Yhteisesti todettiin, että perusoikeuskomitean esitys korostaa liiaksi negatiivista uskonnonvapautta, vapautta uskonnotta. Pääpainon pitäisi olla oikeudessa harjoittaa uskontoa eli myönteisessä uskonnonvapaudessa. Suomen vuonna 1990 ratifioima Euroopan ihmisoikeussopimus korostaa oikeutta uskonnon harjoittamiseen:

1. Jokaisella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Tämä oikeus sisältää oikeuden vaihtaa uskontoa tai uskoa ja vapauden tunnustaa uskontoaan tai uskoaan joko yksin tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti jumalanpalveluksissa, opettamalla, hartaudenharjoituksissa tai uskonnollisin menoin.

2. Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai uskoaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa yleisen turvallisuuden vuoksi, yleisen järjestyksen, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. (9. artikla)

Mainittuun sopimukseen liittyen kokous korosti, että uskonnonvapaus ei koske vain ihmistä yksilönä vaan myös kirkkoja ja muita uskonnollisia ryhmiä yhteisöinä. Myös tämän näkökohdan tulisi ilmetä suomalaisessa perusoikeuksia koskevassa lainsäädännössä.

Kokous piti myönteisenä perusoikeuskomitean esitystä, jonka mukaan perustuslaissa turvatlaisiin oikeus uskonnon tai vakaumuksen opetukseen. Lasten ja heidän vanhem-

piensa positiiviset oikeudet uskontoon saavat näin selkeän ja korostetun aseman.

Rikoslain uudistuksessa uskonrauhaa koskevia säännöksiä tulisi täydentää niin, että pyhien arvojen loukkaamisen määrittelyssä olisi lähtökohtana se, mitä uskonnollinen yhteisö itse pitää tunnustuksensa mukaan pyhänä. Lähtökohtana ei voi olla yksinomaan yksilön uskonnollisten tunteiden suojeleminen.

Inkarnaatio kirkkojemme liturgisessa perinteessä

Toista teemaa käsiteltäessä todettiin, että Kristuksen lihaksitulo avaa todellisuuteen kokonaan uuden, koko luomakuntaa käsittävän näkökulman, jota liturgia ilmentää. Niin ortodoksisen kirkon liturgiset veisut ja jumalanpalvelustekstit (erityisesti ne, jotka liittyvät Kristuksen syntymään) kuin myös luterilaisen kirkon adventti- ja joulujän virret ja jumalanpalvelustekstit ilmaisevat inkarnaation merkityksen koko pelastushistoriassa. Lisäksi korostettiin, että molempien kirkkojen jumalanpalveluselämä ilmaisee kirkkojen oppia.

Inkarnaation lähtökohtana on filantropia, Jumalan rakkaus ihmistä kohtaan. Kristuksen syntymäjuhlan ja sen sanoman ymmärtämisessä molemmat kirkot korostavat juuri inkarnaatiota. Kristuksen syntymäjuhlaa edeltää molemmissa kirkkoissa valmistautumisaika (adventti/paasto). Siinä on läsnä myös eskatologinen, Kristuksen toisen tulemisen korostus. Näin ollen joulun sanoma ja inkarnaatio liittyvät erottamattomasti pelastushistorian kokonaissanomaan. Tätä myös kirkkojen liturgiset perinteet ilmentävät.

Molempien kirkkojen opetuksessa on keskeinen sija Kristuksen persoonan todellisella jumaluudella ja todellisella ihmisyydellä. Kristuksen lihaksitulemisesta näkyy myös koko luomakunnan arvo. Tästä on seurauksia kirkkojen sosiaaliselle ajattelulle ja toiminnalle, jotka koskevat aikamme ekologisia, taloudellisia ja sosiaalisia kysymyksiä.

Alustavasti päätettiin, että neuvotteluja jatketaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon isännyydessä 18. - 19.9.1995. Teemoiksi sovittiin "Työ, työttömyys ja ihmisarvo" sekä "Yleinen pappeus".

lilalmi 21.9.1993

Reformaatio ja oppituomiot – mitä oikeastaan tuomittiin?

Reijo Työri

Oppituomioilla on tunnetusti pitkä perinne kirkon historiassa. On hyödyllistä kysyä, mitä "oppituomio" oikeastaan tarkoittaa? Termissä on kaksi osaa "oppi" ja "tuomio". "Oppi" on jokin lause tai lausejoukko, joka ilmaisee jonkin käsityskannan jostakin asiasta. "Tuomio" on puolestaan jonkun henkilön tai instanssin suorittama kielellinen teko, performatiivinen akti, samaan tapaan kuin esimerkiksi lupaus. Lupaus on voimassa kun se lausuttu. Samoin tuomio astuu voimaan vasta kun se on asianmukaisella tavalla ilmaistu, ts. kun tuomio "julistetaan" tai "luetaan"; esim. "Tuomitsen teidät sen ja sen lain sen ja sen momentin nojalla siitä ja siitä siihen ja siihen rangaistukseen." Tuomiota ei asiantilana ole olemassa, ellei tämäntapaista julistamisaktia ole suoritettu. Jotta tuomio olisi voimassa, sen lausujalla täytyy olla myös jonkinlainen legitimitetti tuomion julistamiseen. Termi "oppituomio" tarkoittaa tässä yhteydessä jonkinlaista juridis-normatiivista aktia ja/tai asiakirjaa, jonka

kohteena on jonkin käsityskannan ilmaiseva lause tai lausejoukko. Oppia ei voi kuitenkaan tuomita samassa mielessä kuin henkilöä, esim. opin kannattajaa. "Opin tuomitseminen" näyttää siten varsinaisesti tarkoittavan tuomiota, joka kieltää ilmaisemasta, edustamasta, opettamasta kyseisen lauseen tai kyseisten lauseiden ilmaisemaa käsityskantaa.

Kirkollisilla oppituomioilla ilmeisesti on pääsääntöisesti edellä mainitut piirteet. Ensimmäiset ekumeeniset konsiilit pyrkivät muotoilemaan oikean kristillisen opin samalla tuomitsivat hereettisiksi katsotut näkemykset. Klassinen esimerkki oppituomiosta on Nikaian konsiilin (325) areiolaisia koskeva luonnehdinta. "Ne jotka sanovat 'oli (aika) jolloin häntä ei ollut', ja 'ennen kuin hän syntyi, häntä ei ollut', ja että 'hänet tehtiin tyhjäksi' tai jotka sanovat että Jumalan Poika on 'toista hypostaasia eli olemusta tai 'muuttuva' tai 'toisenlaiseksi tuleva',

heidät kiroaa katolinen ja apostolinen kirkko.¹

Reformaation seurauksena katolinen kirkko ja syntyneet uudet tunnustuskirkot ajautuivat keskinäisten oppituomioiden tielle tunnetuin seurauksin. Vuosina 1545 - 1563 koostuneen Trenton konsiilin asiakirjat tuomitsevat joukon erilaisia hereettisinä pidettyjä käsityksiä, tosin niitä tarkemmin identifioimatta. Esim. Trenton vanhurskauttamisdekreetti sisältää 30 kaanonin, jotka kaikki alkavat sanamuodolla "jos joku sanoo, että ..." Esimerkiksi kaanonin 18 mukaan, "Jos joku sanoo, että Jumalan käskyt ovat vanhurskautetullekin ja armon alla elävälle ihmiselle täysin mahdollomat noudattaa: hän olkoon erotettu."² Vastaavasti *Formula concordiae* (1580) esittää kustakin evankelisen opin kohdasta ensin sen pääsisällön (*status controversiae*) ja siihen liittyen sen kanssa yhtä pitävät näkemykset (*affirmativa*) ja vastaavasti vastakkaiset (*negativa*) käsitykset. FC käyttää sellaisia ilmaisuja kuin "väärin oppien hylkääminen" (*relectio falsorum*

dogmatum) ja "hylkäämme ja tuomitsemme opin, jossa väitetään..." (*reicimus et damnamus dogma illud, quo asseritur*).³

Luterilais-katolilaisten ekumeenisten suhteiden ja tuloksia tuottaneiden oppikeskustelujen⁴ edistymisen kannalta reformaation jälkiseurauksena syntyneet keskinäiset oppituomiot ovat ilmeinen ongelma. Sama pätee tietysti myös Lutheria itseään koskeviin kirkollisiin jurisdiktioihin. Lutherin tapauksessa on mm. esitetty, että pannatuomio koskee vain eläviä henkilöitä, joten se raukeaa asianomaisen henkilön kuoltua. Koska Lutheria koskeva pannajulistus ei siten ole enää voimassa, sitä ei voida myöskään peruuttaa.⁵ Trenton konsiilin ja Sovinnonkaavan oppituomioiden kohdalla ongelma ei tietenkään voi ratketa itsestään. Ajan kulku ei saa niitä itsestään raukeamaan tai "unohtumaan", vaan kirkkojen on itse jollakin tavalla toimittava niiden purkamiseksi tai peruuttamiseksi.

Vuonna 1989 ilmestynyt *Lehreverurteilung-kirchentrennung?* -asiakirja (LVK) selvittää tähän liittyvää problematiikkaa.⁶ Kolme ekumeenisesti keskeistä aihetta, vanhurskauttamisoppia, sakramenteja sekä virkaa käsittelevää asiakirjaa valmisteli vuosina 1981 - 1985 mittava joukko katolisia ja evankelisia eturivin teologeja.⁷ Prosessin tietoisena tarkoituksena on ollut aikaansaada kehitys, jonka seurauksena keskinäiset oppituomiot voitaisiin purkaa.⁸ Asiakirjassa saavutetuiksi esitetyt tulokset ovatkin saaneet aikaan, että LML on niiden pohjalta periaatteessa hyväksynyt aloitteen, jonka mukaan olisi tutkittava mahdollisuutta toteuttaa keskinäinen oppituomioiden purku jo seuraavan LML:n yleiskokouksen yhteydessä Hongkongissa 1997.⁹

Ekumeenisille asiakirjoille ominaiseen tapaan LKV-asiakirja on saanut osakseen voimakasta kritiikkiä. Siinä saavutettuihin tuloksiin käytettyä metodologiaa on erityisesti kritisoinut Jörg Baur kirjassaan *Einig in Sachen Rechtfertigung?* (1989). Tuomo Mannermaa on selostanut titä Baurin esittämää arvioelua *Teologisessa aikakauskirjassa* (1990) samalla yhtyen siihen olennaisilta osin, kuitenkin täydentäen sitä omilla näkökohdillaan.¹⁰ Baurin (ja Mannermaan) esittämän kritiikin pääkohde on asiakirjassa käytetty metodi, jonka avulla keskenään ilmeisen ristiriitaiset ja toisensa poissulkevat oppiliset käsitykset yritetään sovittaa yhteen ja sen seurauksena todeta keskinäiset oppituomiot merkityksensä menettäneiksi. Työryhmä ei ole lähtenyt suoraan vertaamaan katolisuuden ja luterilaisuuden toisistaan

- 1 Alkuteksti esim. *N.J. Tanner. Decrees of Ecumenical Councils*, Vol. 1, 1990, 4. Suom. S.A. Teinonen (T. Mannermaa, Kristillisen opin vaiheet, 57). – Toisentyypistä, enemmän "filosofis-tieteellistä" oppituomiota edustavat vuosien 1270 ja 1277 Pariisin kondemnaatiot, joissa piispa Stephanus Tempier toimesta tuomittiin suuri määrä väitteitä, joiden katsottiin olevan ristiriidassa kirkon oikeana pitämän teologisen opetuksen kanssa ja joiden "opettaminen" ja "väittäminen" Pariisin yliopiston artistisessa tiedekunnassa kiellettiin ekskommunikaation uhalla. Alkuteksti *S. Thomae Aquinatis, Liber de Veritate Catholicae Fidei contra errores Infidelium seu Summa contra Gentiles*, III. Marietti, Taurini, Romae 1961, 492 - 502. Vuoden 1270 kondemnaatio käsittää 13 lausetta (*propositiones*) ja 1277 tuomio kaikkiaan 219 väitettä. Tuomion kohteena oli lähinnä radikaaliin Aristoteles-tulkintaan pohjautuneet näkemykset, jotka rajoittivat Jumalan vapautta ja kaikkivaltaa.
- 2 *Tridentum*. Trenton kirkolliskokouksen reformi- ja oppidekreetit sekä kaanonit. Suom. Martti Vuolilainen, OP. Vammala 1984, 44 - 48.
- 3 *Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*. Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen 1967, 772. Sitä vastoin *Confessio Augustana*, vaikkakin kritisoi vallitsevia käsityksiä ja käytäntöjä, ei sisällä oppituomiota. CA ei alunpitiän olekaan tunnustuskirja vaan keisarin koolle kutsuille valtiopäiville laadittu teologinen valmisteluasiakirja tai "muistio".
- 4 Ks. *Pirjo Työriinjoja*, Ad veram Unitatem. *Luterilainen identiteetti Luterilaisen maailmanliiton ja roomalaiskatolisen kirkon välisissä oppikeskusteluissa 1967 - 1984*. *Studia missiologica et oecumenica* 58. Luther-Agricola Seura. Helsinki 1994.
- 5 Luterilaisista osapuolista tällainen perustelu ei ymmärrettävästi ilahduta. Se on päättelynä käänteinen Salman Rushdian tapauksessa esitetyille kirjailijaan kohdistettua kuolemantuomiota ei voida perua, koska sen julistaja (joka voisi islamin lain mukaan peruuttamisen tehdä) on kuollut.

- 6 *Lehreverurteilung-kirchentrennung?*. Hrsg. Karl Lehman und Wolfhart Pannenberg. Herder-Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen 1989. (LVK). Engl. *The Condemnations of the Reformation Era. Do They Still Divide?* (CRE). Ed. Karl Lehman and Wolfhart Pannenberg. Fortress Press. Minneapolis 1990. Valmistelumateriaali on julkaistu kahtena erillisenä niteenä. *Lehreverurteilung-kirchentrennung? Materialien zu den Lehrverurteilungen und zur Theologie der Rechtfertigung*. Hrsg. Karl Lehmann. Herder/Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen 1989. *Lehreverurteilung-kirchentrennung? Materialien zur Lehre von den Sakramenten und vom kirchlichen Amt*. Hrsg. Wolfhart Pannenberg. Herder-Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen 1990. Saksan evankelisten kirkkojen ensimmäiset viralliset kannanotot julkaistiin viime vuonna *Lehreverurteilungen im Gespräch. Die ersten offiziellen Stellungnahmen aus den evangelischen Kirchen in Deutschland*. Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen 1993. Göttingenin yliopiston teologinen tiedekunta on julkaissut myös keskustelukannanoton *Überholte Verurteilungen? Die Gegensätze in der Lehre von Rechtfertigung, Abendmahl und Amt zwischen dem Konzil von Trient und der Reformation - damals und heute*. Hrsg. Dietz Lange. Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen 1991.
- 7 Luettelo eri kokouksiin ja työryhmiin osallistuneista teologeista sekä raportit virallisen evankeliskatolisen ekumeenisen tutkimusryhmän (Arbeitskreis) jäsenten (42) käyttäytymisestä asiakirjasta äänestettäessä (1985) sisältyvät molempien laitosten loppuosaan. LVK, 170 - 174, CRE, 162 - 165. Asiakirjan toimittajat Lehmann ja Pannenberg toimivat komission työn tieteellisinä johtajina (Wiss. Leiter).
- 8 Tämä tuli selväksi piispa Lohsen puheenvuorossa hanketta valmistelevalle istunnossa 6.5.1981. Tässä yhteydessä Lohse luonnehtii sitä analogisena Leuenbergin konkordiaan johtaneelle prosessille. LVK, 177 - 178.
- 9 Aloituksen alkuunpanija oli USA:ssa toiminut kansallinen luterilais-katolinen dialogisarja. Ks. *Pirjo Työriinjoja* 1994, 208, n. 180.
- 10 "Evankelis-katolinen dialogi umpikujassa", TA (5/1990), 409 - 413. Mannermaa hyväksyessään Baurin kritiikin ja tämän esittämät varaukset ja puutteet oppituomiokeskustelussa katsoo sen johtavan evankelis-katolilaisten keskustelujen umpikujaan. Tästä pääsemiseksi on arvioitava kriittisesti nimenomaan FC:n ilmaisemaa vanhurskauttamisoppia, joka poikkeaa Mannermaan mukaan Lutherin käsityksestä (minkä FC toisaalta asettaa peruslähtökohdaksi viitattaessa Lutherin Galatalaiskirjeen kommentaariin normatiivisena lähtökohdana. BS, 936). 410 - 411.

poikkeavia opillisiä ilmaisuja. Sen sijaan se pyrkii tarkastelemaan eri opillisiä käsityskantoja toisaalta suhteessa kummankin osapuolen omaan perusasiaan ja toisaalta suhteessa molemmille ”yhteiseen perusasiaan” ja niiden tälle yhteiselle perusasialle antamaan erilaiseen muotoon. Kritiikin mukaan tämän lähestymistavan ongelma on siinä, ettei kyseistä yhteistä perusasiaa ole dokumentissa millään tavoin osoitettu vaan ainoastaan metodisena lähtökohdana edellytetty.¹¹

Millä ehdoilla ja miten oppituumioiden mitätöiminen tai peruuttaminen voisi sitten ylipäätönsä tapahtua? Puhtaasti loogiselta kannalta vaihtoehtoja ei ole monia. Tuomiot olivat joko vääriä tai sitten aiheellisia. Tällöin jomman kumman osapuolen täytyisi myöntää olleensa väärässä ja luopua näin aikaisemmin oikeana pitämästään käsityk-

sestä; vaihtoehto, joka tuskin tulee tässä tapauksessa kysymykseen.

Toinen mahdollisuus on ajatella *in bona fide*, että molemmat osapuolet viime kädessä pitävät itseään totuuteen tähtäävinä yhteisöinä ja haluavat toimia sellaisina. Toisen osapuolen käsityksiä koskevat tuomiot olisivat siten ensi sijassa ilmausta siitä, ettei keskinäinen totuuteen tähtäävä keskustelu historiallisista syistä päässyt toteutumaan. Tällöin oppituumioiden nähdään ensisijaisesti seurausena puutteellisesta ja virheellisestä tai vääristyneestä toisen osapuolen käsityskantojen ja perusteluiden tuntemisesta, muista aikahistoriallisista ei-sisällöllisistä (poliittisista, sosiaalisista, psykologisista ym.) tekijöistä, erehdyksestä, tms. Jos keskustelua kiistanalaisista kohdista olisi voitu jatkaa häiritymättä ilman virheellistä tai vääris-

tyntä informaatiota, olisi yksimielisyyteen lopulta päädytty.

Tämän ajattelutavan mukaan tämänhetkinen käytettävissä oleva historiallinen tietämyksemme niistä käsitteellisistä ym. ehdoista ja rajoituksista, jotka vallitsivat reformaatioaikana, ikään kuin täyttää ne puuttuvat aukot ja premissit, joiden ajatellaan loppujen lopuksi yhdistävän näennäisesti vastakkaiset käsityskannat toisiinsa. Tämän seurauksena oppituumioiden menettäisivät merkityksensä, koska ne ovat perustuneet vastakohtaisuuteen, jota ei osoitetun yhteensopivuuden vuoksi enää ole olemassa. On huomattava, että tämä ei tarkoita sitä, ettei mitään ristiriitaa tai vastakkaisuutta ole koskaan ollutkaan vaan kaikki oli vain erehdyksiä, kuten Baur näyttää ajattelevan.¹² Ristiriitaa tai vastakkaisuutta on ollut sikäli aito, että se on nimenomaan ollut riippuvainen vallineista käsitteellisistä ehdoista ja rajoituksista, jotka ovat olleet todellisia eivätkä vain näennäisiä. Tilanne on jossain määrin saman kaltainen kuin oikeudessa ilmaantuneen kolmannen, riita-asiasta riippumattoman todistajan kertomus, joka selittää kahden muun asiaan osallisen todistajan keskenään ristiriitaiselta vaikuttavat ja yksipuoliset todistukset, osoittamatta niitä kuitenkaan suoranaisesti virheellisiksi tai vääriksi. ”Kolmas todista-

ja” olisi tarkastelemassamme tapauksessa kirkko- ja teologianhistoriallinen tutkimus ja aikahistoriallisen perspektiivin tarjoama objektiivisempi ja vääristymiä korjaava vaikutus, jonka johdosta kykenemme arvioidaan itsekriittisemmin ja tasapuolisemmin eri näkökantoja kuin ne henkilöt, jotka elivät ”taistelujen melkskeessä”. Myöskään tämä ratkaisumalli ei ole ongelmaton, koska historiallinen tutkimus ei milloinkaan voi täyttää tällaista puolueettoman ihannetodistajan tehtävää.¹³

Ekumeenisten oppikeskustelujen olennainen ongelma on joka tapauksessa siinä, että tarkastelun kohteena on aina lopulta tavalla tai toisella joukko kielellisiä ilmaisuja (raamatullisia, opillisia, teologisia, filosofisia, metafysisiä jne.) ja kysymys niiden keskinäisestä yhteensopivuudesta.¹⁴ Klassisen käsityksen mukaan kristillisen uskon varsinaisen ”asia” (*res significata*), johon sen kaikki kielelliset ilmaisut viime kädessä viittaavat, on ”sanomaton ja käsittämätön” (*res ineffabilis et incomprehensibilis*). Tämä on yhtä lailla Tuomas Akvinolaisen kuin Lutherinkin kanta. Sikäli kuin ”perusasialla” oppikeskusteluissa viitataan tähän ”asiaan”, sitä ei kaikeksi voi ottaa muuten kuin annettuna ja edellytettynä. Tästä tietenkin seuraa, ettei kirkkojen yhteinen ”perimmäinen asia”

11 Mannermaa, 409. Mannermaa yhdistää tämän erottelun Leuenbergin konkordian työskentelyssä käytettyihin ”perusta-ilmaus” ja ”keskus-perferia” -tyyppiseen metodiseen terminologiaan. Myös Simo Peura aikaisemmin Reseptiossa julkaistussa kirjoituksessaan (2/1993) liittyy tähän Mannermaan kantaan ja katsoo, ettei asiakirjan metodi ole mitenkään uusi vaan olennaisesti sama kuin Leuenberg-metodi, jota jo aiemmin on meillä useaan otteeseen arvosteltu. Itse asiakirjan esipuheessa sen toimittajat Lehmann ja Pannenberg myös viittaavat Leuenberg-keskusteluihin. Leuenbergin konkordiaan 1973 johtanut prosessi mainitaan myös piispa Lohsen ja kardinaali Ratzingerin välisessä kirjeessä 1981, joka liittyy oppituumiokeskustelujen käynnistämiseen. Tämä yhteys tai kytkentä ei kuitenkaan implikoisi mitään keskustelujen metodien kannalta vaan ilmaisee pikemmin pyrkimystä analogiseen keskusteluprosessiin. LVK, 13-14. Sen sijaan on huomattava, mikä ei sinänsä ole yllättävää, että oppituumiokeskustelujen kanssa samaan aikaan käynnissä olleissa LML:n ja roomalaiskatolisen kirkon välisissä oppikeskusteluissa on käytetty samaa metodista terminologiaa kuin LKV:ssä (perusta, asia, perusasia, peruskonsensus). LML:n ja roomalaiskatolisen kirkon välisissä keskusteluissa kummankin tunnustuskunnan opillisten ilmausten ”takaa” pyritään etsimään yhteistä ”perusasiaa”, jonka yhteydessä poikkeavat ilmaukset voidaan nähdä komplementaarina eikä vastakohtina. Tämä yhteinen perusasia saa ilmauksensa yhteisessä trinitarisessa uskossa, jota jakamattoman kirkon symbolit viimeisenä kielellisesti formuloitavissa olevina ilmaisevat. Näiden jakamattoman kirkon symbolien yhdessä ilmaisema ”asia” l. kolmiyhteinen Jumala on itsessään ”sanomaton” ja ”käsittämätön”. Samalla on kuitenkin korostettu sitä, että nämä eri aspektit liittyvät kiinteästi toisiinsa eivätkä ole siten riippumattomia toisistaan. ”Lehrverurteilungen-tutkimuksesta LML:n ja roomalaiskatolisen kirkon dialogisarja puolestaan eroaa siten, että siinä (toisin kuin Lehrverurteilungen-tutkimuksessa) on pyritty määrittelemään yhteistä asiaa eikä vain tarkastelemaan erilaisia ilmaisuja.” Ks. Pirjo Työri, 1994, 213-214. Oppituumiokeskusteluissa siis ”yhteinen perusasia” jää identifioimatta. Tältä osin Baurin ja Mannermaan kritiikki pitäneen paikkansa. Tämän voi kuitenkin katsoa johtuvan osaksi siitä, että oppituumiokeskusteluja ei ole virallisesti liitetty mainittuun LML:n ja Vatikaanin keskustelutarjaan vaan sitä on käyty siitä erillisenä.

12 ”Kirjoittaja toteaa lakonisesti, ”Lyhyesti sanoen: koska vastakkaisuutta ei ole pohjimmiltaan koskaan ollutkaan, se voidaan myös nyt julistaa perusteissaan poistetaksi.” Mannermaa 1990, 409.

13 Karl Otto Apelin ja Jürgen Habermasin kehittämä ns. konsensus-teoria tarjoaa ehkä hyödyllisen näkökulman tähän. Sen mukaan totuutta tavoittelevan yhteisön kommunikaation ongelma on, että se ei ole vapaata muista intresseistä. Ideaalinen kommunikaatioyhteisö olisi vapaiden ja rationaalisten henkilöiden muodostama, joka olisi vapaa totuuteen tähtäävää keskustelua vääristävistä intresseistä. Mikään reaalinen kommunikaatioyhteisö ja sen kieli ei kuitenkaan täytä näitä ehtoja. Aito kommunikaatio edellyttää omien intressien kritiikkiä ja pyrkimystä yhteiseen komplementaariseen tiedonintressiin ja sitä kautta vääristävien normatiivisten intressien voittamiseen.

14 Useimmat ”opilliset” erimielisyydet liittyvät kiinteästi monimutkaisiin ”filosofisiin” kysymyksiin. Esimerkiksi vanhurskauttamisoppi ja kysymys vapaasta tahdosta liittyy historiallisesti väistämättä erilaisiin käsityksiin inhimillisen toiminnan luonteesta, jotka reformaation aikana olivat ajateltavissa olevia vaihtoehtoja. Tomistiseen teonteoriaan liittyvä katolinen käsitys poikkeaa olennaisesti esim. Lutherin käsityksestä jo siinä, että viime mainitun kritiikin lähtökohdalla on *via moderna* -tyyppinen teonteoria. *Via moderna* teologiassa (esim. Ockham ja Biel) ei edellytetty samanlaista teleologista mallia kuin Tuoman ajattelussa, vaan sen tilalla oli Jumalan lupaukseen perustuva liittomalli. Kysymyksellä ”Vapaasta tahdosta” on näissä kahdessa mallissa aivan erilainen rooli.

ole sanan varsinaisessa mielessä millään tavalla "osoitettavissa". On sitten kysymys minkälaisista oppikeskusteluista tahansa, niiden lähtökohta (samoin kuin lopputulos) on siis tavalla tai toisella kielellinen (ekumeeniset symbolit, konsilien dekreetit, tunnustusformelit, ekumeeniset asiakirjat, konkordiat). Koska uskon varsinaisen kohde ei ole tässä mielessä saavutettavissa, ei mikään opillisen kielen ja sen perimmäisen kohteen vastaavuuteen perustuva "totuuden korrespondenssiteoria" voi tulla kysymykseen.¹⁵ Tämä aiheutuu siitä, ettei opillisen kielen merkitystä määrittävät lopulliset semanttiset asetukset ole meidän tavoitettavissamme. Ainoat meille saavutettavissa olevat semanttiset asetukset perustuvat yhteisöllisiin ja praktisiin ehtoihin, ts. kirkkojen yhteiseen elämänmuotoon. Missä määrin tätä yhteisyyttä on olemassa, siinä määrin tarkoittamamme ilmaisut ovat käännettävissä yhden oppitradition kielestä toisen oppitradition kieleen.¹⁶ Tämä merkitsee, että oppitruumien, joiden perusmuoto on "jos joku sanoo, että ..., niin ...", tarkastelu on perusluonteeltaan "syntaktista", eli ensisijaisesti opil-

lisen kielen sanastoa ja sen lausemuodostusta koskevaa, tai "regulatiivista", mitä ilmaisi George A. Lindbeck on käyttänyt kirjassaan *The Nature of the Doctrine* (1984).¹⁷ Tällöin mahdollinen ja perusteltavissa oleva tapa on ajatella yhtä ja samaa totuutta lähestyttävän jonkinlaisena käytettyjen ilmaisujen vähitellen lisääntyvänä koherenssina ja yhteensopivuutena. Se ei ole kuitenkaan pelkästään syntaktista, koska sikäli kuin niiden semanttiset ehdot ja asetukset ovat meidän tavoitettavissamme, ne ovat myös sidoksissa kirkkojen praksikseen. Tämä merkitsee, ettei tavoitteena olevaa yksimielisyyttä voida saavuttaa pelkästään kielellisellä tasolla ilman yhteisiä käytäntöjä.

15 Ekumeenisen metodologian yksi ongelma on siinä, että keskustelujen yhteydessä ei ole juurikaan käyty keskustelua itse oppien ja opillisten ilmaisujen tai teologisten totuuksien luonteesta. Pikemminkin niissä on tietoisesti pitäyditty väljiin ja perusluonteeltaan enemmän metaforisiin termeihin (keskus, periferia, perusta, jne.) Tämän voi tietenkin ymmärtää huolena siitä, ettei mainitunlaisessa teoreettisluonteisessa keskustelussa kuitenkaan saavutettaisi yksimielisyyttä. Tätä tuskin on tarpeen edellyttääkään, mutta se voisi huomattavasti selkeyttää tilannetta. Myös tähän teemaan liittyvät historialliset tutkimukset valaisisivat ongelmaa, olihan keskustelu teologisten ilmaisujen ja uskon kohteiden välisestä suhteesta yksi pääaihe 1300- ja 1400-luvun teologiassa. Tämä on valitettavasti aihepiiri, jota harrastetaan enemmän keskiajan filosofian kuin keskiajan teologian tutkimuksessa.

16 Tämän tyyppistä argumentaatiota esiintyy LVK:ssa: "Mit Kardinal Willebrands darf man daher formulieren, 'dass das Wort 'Glaube' im Sinne Luthers keinesfalls weder die Werke noch die Liebe oder auch die Hoffnung ausschliessen will. ... Beherrigt man dies alles, dann darf man sagen: Übersetzt man von einer Sprache in die andere, dann entspricht einerseits die reformatorische Rede von Rechtfertigung durch den Glauben der katholischen Rede von der Rechtfertigung durch die Gnade, und dann begreift andererseits die reformatorische Lehre unter dem einen Wort 'Glaube' der Sache nach, was die katholische Lehre an 1 Kor 13,13 in der Dreiheit von 'Glaube, Hoffnung und Liebe' zusammenfasst." LVK, 59.

17 "Regulatiivisuus" tarkoittaa Lindbeckillä, ettei opillinen kieli varsinaisesti pyri ilmaisemaan uskon kohteena olevaa asiaa, vaan turvaamaan uskon kieltä koskevan yksimielisyyden. Lindbeckin teorian luonteesta ja sen ongelmista ks. *Reijo Työrinoja*, "Systemaattinen teologia ja uskonnollinen kieli", TA 1991, 199 - 206.

Pohjoismainen symposium piispanvirasta

Raportti Sigtunassa 11. - 13.2.1994 pidetystä kokouksesta

Risto Cantell, Kaj Engström, Hannu Juntunen, Pirjo Työrinoja

Pohjoismainen ekumeeninen neuvosto (PEN) järjesti 11. - 13. helmikuuta 1994 Sigtunassa pohjoismaisen symposiumin piispanvirasta. Sen teemana oli "Biskopsämbetet i de nordiska folkkyrkorna ur ett ekumeniskt perspektiv - ett nordiskt symposium om biskopsämbetet". Symposiumiin osallistuivat Suomesta kirkkoneuvos *Risto Cantell*, kirkkoherra *Kaj Engström*, piispainkokouksen sihteeri *Hannu Juntunen* ja teologian apulaissihteeri *Pirjo Työrinoja*. Myös arkkipiispa *John Vikströmin* piti osallistua kokoukseen, mutta hän sai viime hetkellä esteen. Lisäksi teol. tri *Lorenz Grönvik*, joka oli PEN:n kutsusta toisessa kokouksessa Upsalassa, jatkoi matkaansa Sigtunaan ja seurasi symposiumia. Symposiumissa oli mukana laaja ja edustava joukko pohjoismaisia teologeja ja kirkonjohtajia. Esielmöitsijöinä ja asiantuntijoina osallistuivat merkittävällä tavalla Luterilaisen maailmanliiton (LML) ekumeenisten asiain apulaissihteeri *Eugene Brand* ja Canon *Chris-*

topher Hill Englannin kirkosta (St. Paul's Cathedral, Lontoo).

Symposiumin avasi perjantaina 11.2.1994 klo 13.30 PEN:n johtaja *Gunnel Borgegård*. Osanottajien esittelykierron jälkeen puheenjohtajaksi valittiin PEN:n puheenjohtaja piispa *Even Fougner* Norjasta.

Ensimmäisen pääesitelmän piti *Eugene Brand* aiheesta "The Episcopal Office in the Nordic Lutheran Churches seen from the Worldwide Lutheran Perspective". Brand käsitteli piispuuskysymystä maailmanlaajan luterilaisuuden näkökulmasta. Hän teki eron kontinentaalisen ja pohjoismaisen luterilaisen piispuuden välillä. Uskonpuhdistuksen jälkeistä historiallista eroa voi karkeasti luonnehtia seuraavasti: Pohjoismaiden pyssyessä uskollisena paaville keski-Euroopassa alettiin nimittää super-intendenttejä. Molemmilla tahoilla on kuitenkin korostettu sitä, että episkope-tehtävä eli piispallinen

kaitsenta on hyödyllinen kirkolle ja että myös papit osittain hoitavat tätä tehtävää. Samalla on korostettu, että piispuutta ei ole nähtävä välttämättömänä, eikä se ole *de iure divino* eli jumalallisesta sääntämyksestä. Myös Pohjoismaissa on nähtävissä kaksi traditiota - historiallisessa piispuudessa mukana olevat kirkot ja opin substanssia korostavat. Piispuuden näkeminen merkinä (*sign*) on Brandin mielestä luontevaa pohjoismaisesta luterilaisesta perspektiivistä. Samoin hän toi esiin evankeelinen-katolisuus keskustelun, jota on käyty vilkkaana piispa *Nathan Söderblomin* ajoista lähtien.

Brand viittasi myös siihen, että koko laajan luterilaisen kommuunion sisällä nimenomaan piispuuteen liittyvät selvittelyt ovat hyvin ajankohtaisia. LML:n aloitteesta järjestettiin jo vuonna 1992 Cartignyn symposium, jonka laatima dokumentti on ilmestynyt yhdessä aikaisempien LML:n virka- ja piispuus-selvitysten kanssa (Ministry-Women-Bishops). Yksi Brandin teeseistä oli, ettei keskustelu luterilaisuuden sisällä mene eteenpäin niin kauan kun keskustelu rajoittuu vain luterilaisiin, vaan tunnustustenvälisen dialogi on olennaista tälle kysymykselle. Luterilaisten kirkkojen välinen hajaannus tässä kysymyksessä on tällä hetkellä suuri, mutta laajalti painotetaan sitä, että luterilaiset eivät voi kiistää historiallisen piispuuden merkitystä. Aikaisempi ekumeeninen työskentely mm. BEM-asiakirja ja Niagara-Report ja lähitulevaisuudessa ilmestyvä "Kirkko ja vanhurskauttamisoppi"-asiakirja sekä Porvoon asiakirja tukevat tätä kehitystä. Brandin arvio on, että Porvoon yhteinen julkilausuma on harmoniassa edellä mainitun ekumeenisen työskentelyn kanssa. Hän piti tärkeänä historiallisen piispuuden ymmärtämisestä kontinuiteetin eli kirkon jatkuvuuden sekä apostolisuuden kysymyksen yhteydessä. Porvoon ratkaisu onkin merkittävä, sillä siinä piispuus hahmotetaan nimenomaan apostolisuuden palveluksessa. Hän määritteli haasteeksi myös sen, että luterilaisten tulee sopia yhdessä siitä, mikä on essentiaalista ja luovuttamatonta luterilaiselle ym-

märtämiselle. Luterilaisten tulisi myös pyrkiä hyväksymään keskinäinen interkommuunio.

Brandin mukaan Pohjoismaiden kirkot ja piispat ovat ekumeenisesti avainasemassa koko muun luterilaisen tunnustuskuntaperheen eli kommuunion sisällä. Pohjoismaisten historiallisessa piispuudessa mukanaolevien kirkkojen on tulevaisuudessa antauduttava prosessiin, jonka kautta toiset luterilaiset kirkot voivat keskinäisten ordinaatioiden kautta kasvaa kohti tätä yhteistä ykseyden merkkiä. Brand korosti myös sitä, että Porvoon asiakirja tulee saattaa vuoropuheluun muuhunkin anglikaanis-luterilaisten suhteiden verkostoon ja kaikkiin ko. maiden dialogisuhteisiin. Synodaalinen rakenne ja maallikkous ovat piispuuden lisäksi tässä vuorovaikutuksessa tärkeitä. Kysymys sanan ja sakramenttien virasta tulee nähdä laajan ja tarkastella sitä viran kolmijaon puitteissa. Kirkollisen viran on oltava avoin naisille ja miehille ja sen on toteutettava sekä evankeliumia että missiota.

Christopher Hillin teemana oli "*The Episcopal Office in the Nordic Lutheran Churches seen from the Anglican Perspective*". Hill käsitteli laajasti piispanviran kehitystä sekä omassa kirkossaan että Pohjoismaissa. Hän toi esiin, että historiallisesti katsottuna neuvotteluprosessin taustana ovat olleet Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen aikaisemmat sopimukset Englannin kirkon kanssa, jotka Ruotsin kirkon kohdalla pohjautuvat 1920-luvun neuvotteluihin ja Suomen, Viron ja Latvian kirkon 1930-luvulla pidettyihin neuvotteluihin sekä Tanskan, Norjan ja Islannin toisen maailmansodan jälkeisiin neuvotteluihin. Liettuun pienellä luterilaisella kirkolla ei ole ollut aikaisempaa suhdetta tai yhteyttä Englannin kirkkoon. Aikaisemmat sopimukset ovat merkinneet rajoitettua kirkollista yhteyttä. Neuvotteluihin osallistuneet luterilaiset kirkot ovat kirkkoja, joissa on piispanvirka. Tanskan, Norjan ja Islannin kirkkoja Englannin kirkko ei kuitenkaan tähän saakka ole tun-

nustanut ns. historiallisen piispuuden merkityksessä. Neuvotteluihin osallistuneilla kirkkoilla on ollut myös muita yhteyksiä. Tällaisia ovat olleet ennen muuta anglo-skandinaaviset teologiset konferenssit vuodesta 1929 ja pastoraalikonferenssit vuodesta 1978 lähtien. Nämä yhteydet jatkuvat edelleen.

Viime vuosikymmenten aikana ekumeeninen ilmapiiri on maailmanlaajuisesti katsottuna syventynyt, on saavutettu monia huomattavia tuloksia oppikeskusteluissa kuten *Kaste, ehtoollinen ja virka* (BEM)-asiakirja. Lisäsysäyksen Porvoon asiakirjan syntymiselle antoivat Yhdysvalloissa vuonna 1982 solmittu luterilais-episkopaalinen sopimus sekä Englannin kirkon ja Itä- ja Länsi-Saksan evankelisten kirkkojen välinen Meissenin sopimus vuodelta 1988. Kumpikin näistä sopimuksista johti lupaan käydä ehtoollisella ja papeille mahdollisuuteen toimittaa joitakin rajattuja tehtäviä toistensa kirkkoissa sekä ajoitettiin yhteisiin ehtoollisen viettoihin.

Christopher Hillin mukaan ei ole olemassa varsinaisesti anglikaanista teologiaa piispuuskysymyksessä. Kysymys on paljon historiallisesta kehityksestä. Ero piispojen ja presbyterien välillä on hyvin käsitteellinen. (Kysymyksessä on virkajärjestys, "two orders", joissa kuitenkin on erotettavissa kolme tasoa "degrees"). Hillin pääfokusointi osui siihen, että ao. kirkkoissa on säilynyt "res", "inner reality" piispuuskysymyksessä. Sen sijaan se, miten me nimitämme viranhaltijoita, ei ole olennainen asia kirkkoille. Tämä substanssia, sisäistä ymmärtämistä painottava lähestymistapa on kautta linjan juuri se, mikä toteutuu Porvoon asiakirjassa. Puhutaanhan siinä yhteisestä ymmärtämisestä (peruskonsensusesta), jolla tarkoitetaan nimenomaan ykseyttä moninaisuudessa, ei yhdenmuotoisuutta. Ne kirkot, joissa on puute (defectus) tai katko historiallisen piispuuden suhteen, ja jotka eivät siten ole "samalla lailla siunattuja", tulee saattaa koko kirkon jatkuvuuden yhteyteen. Bran-

din tapaan myös Hill korosti, että episkopaalisuus on apostolisuuden palveluksessa. Merkkiluonne on ekumeeninen lähestymistapa, jolla käsittely menee eteenpäin. Porvoon yhteinen julkilausuma menee aikaisempia kirkkojenvälisiä sopimuksia pidemmälle. Sen yhteydessä on puhuttu lähemmästä ykseydestä (*closer unity*), ei kuitenkaan täydestä ykseydestä (*full communion*).

Perjantain ohjelmassa oli kolmen pohjoismaan katsaus aiheesta "*Biskopsambetet i de nordiska folkkyrkorna ur pastoralt perspektiv*". Islannin puheenvuoron käytti *Torbjörn Arnason*, joka esitti laajan katsauksen piispanviran kehitykseen osana Islannin kirkon historiaa.

Suomen puheenvuorossa *Hannu Juntunen* referoi Suomen uuden kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen piispanvirkaa koskevia säännöksiä. Suomen kirkon perinteessä painotetaan piispan pastoraalista tehtävää kenties enemmän, kuin mikä mielikuva voi muodostua säännöksistä. Puheenvuorossa toivottiin piispan voivan toimia paimenena, joka kulkee laumansa edellä, eli kehityksen kärjessä ja inspiroi kirkon uudistusta.

Ruotsin puheenvuorossa piispa *Tord Harlin* esitteli laajasti ja monisanaisesti piispan tehtäviä Ruotsin uuden kirkkolain ja kirkkokäsikirjan piispanvihkimyskaavan pohjalta. Kaikissa puheenvuoroissa painotettiin *pastor pastorum*-näkökulmaa piispanviran keskeisenä ulottuvuutena.

Iltahartauden piti kirkkoherran Kaj Engström.

Lauantain 12.2.1994 ohjelmassa oli fransiskaani-isä Henrik Roelvinin aamuhartaus ja aamiaisen jälkeen Oslon yliopiston teologisen tiedekunnan professorin *Kjetil Hafstadin* esitelmä "*Nödändig og tilstrekkelig teologisk grunnlag for bispeembetet*". Esitelmän lähtökohtia olivat käsitys kirkon virasta

sanan virkana, ja että kirkon organisaatio on "maallinen" asia.

Esitelmässä tarkasteltiin norjalaista kirkollista reformiliikettä, johon liittyvä debatti on aktualistunut mm. käsityksissä piispanvirasta. Norjan kirkon hallinnon kehitys on johtanut siihen, että piispalla on yhä enemmän hallinnollisia tehtäviä, joiden hoitaminen vähentää mahdollisuuksia hoitaa piispan varsinaista sielunhoidollista kausentehtävää.

Samalla piispan (ja piispainkokouksen) opillinen toimivalta on Hafstadin mukaan käynyt epäselväksi sen takia, että Norjan kirkon hallintoon on aikaisemman "virkarakenteen" (kuningas -hallitus - piispa - läänrovasti - pappi) rinnalle luotu "edustusrakente" eli demokraattisesti valitut luottamuselimet, varsinkin kirkolliskokous. Tarvitaan teologinen perusselvitys piispanvirasta ennen viikkimyskaavan mahdollista uudistamista. Edellä olevasta ilmenee, että Hafstad suhtautuu varsin varauksellisesti reformiliikkeen pyrkimyksiin, vaikka hän myönsikin, että Norjan perustuslain (1814) mukainen valtiokirkkojärjestelmä on suoraan perua yksinvaltiuden ajalta.

Kirkon konstitutiivinen perusta ovat sana ja sakramentit. Seurakunta voidaan organisoida eri tavoin, mutta CA:n mukaan nämä erot eivät saa muodostua kirkkoja erottaviksi. Jokin tietty organisaatio ei saa muuttua autuuden asiaksi. Hengellisen ja maallisen ero on osattava tehdä myös kirkon sisällä. Seurakunnassa kutsutaan tiettyyn tehtävään käytännön syistä. Hengellistä säätä ei ole, ellei sellaisena pidetä kaikkia kastettuja yhteisen pappisuuden perusteella. Piispanvirka on sanan palveluksessa ja sillä on vain sanan valta. Virka on kirkolle "bene esse". Piispa on pappien "apupappi", ei takuumies. Hafstad ilmaisi selvän sanoin epäluulonsa hierarkista virkajärjestystä kohtaan. Ekumeenisen keskustelun tulisikin enemmän rakentua yhteisen pappisuuden pohjalta.

Hafstadin esitelmän pohjalta käydyssä keskustelussa mm. muistutettiin, että kirkon virka voidaan ymmärtää Kristuksen asettamaksi. Piispa ei välttämättä ole byrokraatti, vaan byrokratian vastapooli kirkossa (Cantell).

Lauantai-iltapäivän aluksi professori *Ola Tjørhom* alusti aiheesta "*Piispanvirka ekumeenisissa oppikeskusteluissa ja sen merkitys pohjoismaisille kansankirkoille luterilaisesta perspektiivistä tarkasteltuna*". Hän esitti alustuksessaan jaon kahdentyyppiseen lähestymistapaan piispuuskysymyksessä. Ensinnäkin on kirkkoja, jotka korostavat synodaalis-kongregationalistista rakennetta kuitenkin selvästi määrittelemättä piispan virkaa. Toiseksi on kirkkoja, jotka pitävät piispan virkaa ekklesiologisesti välttämättömänä. Samalla Tjørhom toi esiin kysymyksen tarkastelussa olevan jännitteen. Kirkoissa virkaa harjoitetaan ja tulkitaan monella tavalla, myös näkemysten yhteensovittaminen on tällöin vaikeaa. Kolmanneksi hänen mukaansa ehkä suurin vaara on yksittäisen seurakunnan tuntema uhka itsenäisyytensä menettämisestä.

Yleisen ongelmakentän luonnehdinnan jälkeen Tjørhom otti esiin ensiksi kolme edustavaa esimerkkiä ajankohtaisista oppikeskusteluista, nimittäin *Kaste, ehtoollinen ja virka* -dokumentin, luterilais-katolisen virkaa käsittelevän dokumentin *Das geistliche Amt in der Kirche (GA)* ja anglikaanis-luterilaiset dialogit. Esimerkit pureutuivat keskeisiin piispuuskysymyksen ongelmakenttiin. Toiseksi Tjørhom esitti kolme kysymysryhmää, jotka käsittelevät piispuuden statusta ja arviointia dialogeissa sekä esitti lopuksi ekumeenisia johtopäätöksiä kysymykseen piispuudesta. Tjørhom toi esiin myös aikamme ekumeenisen avainsanan, nimittäin koinonian tai kommuunion käsitteen. Kyseinen avaintermi on tullut esiin lähes kaikkien tunnustuskuntaperheiden taholla.

Johtopäätöksensä ja ekumeenisen kehityksen seurauksena on Tjørhomin mukaan havaittavissa uusi ekumeeninen piispuuden ymmärtäminen, joka merkitsee keskinäistä oppimisprosessia sekä niille, joilla ei ole episkopaalisia rakenteita että niille, jotka pitävät niitä arvossa. Lopuksi hän toi esiin tekijöitä, joiden hän näki olevan suuntaa antavia piispuuden ymmärtämiselle ja toteuttamiselle kirkoissa. Nämä ovat kontinueetti apostoliseen Kristus-todistukseen, piispuus opetusvirkana, piispuus ykseyden siteenä, piispuus kollegiaalisuutena ja piispuus paimenvirkana.

Kommenttipuheenvuorossaan Pirjo Työrinoja halusi lisätä Tjørhomin luonnehdintaan sen, että erityisesti Luterilaisen maailmanliiton piirissä on puhuttu substantiaalista apostolisuudesta eli opin siirtymisen jatkuvuudesta. Tämä on merkinnyt lähentymistä silloin, kun on keskusteltu historiallista piispuutta painottavien kirkkojen kanssa. On siis voitu löytää perustavaa yhteistä ymmärtämistä siitä, että tietyn opin substanssin jatkuminen alkukirkosta nykyhetken tulkintaan on oleellista. Tässä on Työrinojan mukaan yhtymäkohtia myös siihen tutkimukseen, jota LML on tehnyt viran, piispuuden ja naisten ordinaation suhteen.

Tjørhomin mainitsema BEM-dokumentti on ekumeenisen liikkeen merkkipaalu. Työrinojan mukaan sen ongelmiin kuuluu kuitenkin, että siinä käytetään paljon ns. kolmatta ekumeenista kieltä, joka nousee multilateraalista ekumeniasta. Kirkkojen vastaukset BEM:iin osoittavat sen, että ne haluavat käyttää oman tunnustuksensa ilmaisuja. BEM:n ongelma on, miten saadaan kulloistekin monenkeskisten oppikeskustelujen tulokset kirkkojen päätöksentekoprosessiin. Vastaus kulkee paljolti kahden välisten oppikeskustelujen kautta. On kuitenkin tärkeää, että myös kahdenvälisten oppikeskustelut suhteutetaan keskenään. Tällöin on etsittävä vastaavuutta ja sitä, että kunkin kirkon linja on sama riippumatta keskustelukumppaneista.

Responsissaan Työrinoja lisäsi, että Pohjoismaisena esimerkkinä kirkkojen välisestä lähentymisestä on pidettävä sitä yhteyttä, joka Suomen ev.lut. kirkolla ja Ruotsin kirkolla yhdessä on ollut roomalaiskatoliseen kirkkoon. Samoin hänen mukaansa luterilaisten kirkkojen on myös selvitettävä keskuudessaan kysymys paikallisseurakunnista ja paikalliskirkoista sekä niiden suhde universaaliin näkyvään ykseyteen.

Tjørhomin alustusta seuranneessa keskustelussa tuotiin esiin kysymyksenasettelu, joka voi tuoda uutta "historiallinen piispuus mahdollisena vaihtamattomana" -keskusteluun. Nimenomaan kansainvälinen luterilais-katolinen dialogi sen kolmannessa vaiheessa on tuonut siihen erittäin suuren lisän. Pian ilmestyvä "Vanhurskauttamisoppi ja kirkko" tulee sisältämään monia eteenpäin vieviä tekijöitä. Keskeiseksi nousee kysymys, onko piispuus välttämätöntä kirkkona olemiselle. Asiaa ei tarkastella siis pelastukselle välttämättömänä kysymyksenä. Edellä mainittu luterilais-katolinen dialogi on edistänyt keskustelutilannetta mm. siten, että se on tehnyt erottelun koskien kirkon olemukseen liittyviä merkkejä. Tällöin kysytään, mikä on toisaalta pelastukselle ja toisaalta kirkkona olemiselle konstitutiivista. Luterilaisten on siten tulevaisuudessa otettava kantaa, onko piispuus - erityisesti historiallinen piispuus - kirkkona olemiselle mahdollista ja hyödyllistä tai välttämätöntä sekä onko luterilaisten kirkkojen siihen pyrittävä. Myöntävä vastaus on eräällä lailla tehty esimerkiksi *Porvoon yhteisessä julkilausumassa*, jossa erittäin ekumeenisella ja hedelmällisellä tavalla nähdään piispuus merkinä ja mahdollisuutena, jota kohti haluamme pyrkiä. Keskustelussa todettiin, että luterilaisten kirkkojen on nyt analysoitava tehtyä ratkaisua ja suhteutettava se myös kaikkiin muihinkin dialogisuhteisiimme.

Lauantai-iltana esitelmöi professori Sven-Erik Brodd aiheesta "*Biskopsämbetet som ett ekklesiologiskt problem*". Oppineessa ja terävässä, mutta varsin raskaassa ja käsit-

teellisesti vaikeaselkoisessa esitelmässään Brodd kehitti inkarnatorista ekklesiologiaa, jossa piispanviralla on keskeinen asema. Hän määritteli kirkon sakramentiksi maailmaa varten ja korosti virkaa kirkon olemukseen kuuluvana. Brodd korosti mm. seuraavia neljää aspektia: (1) piispanvirka on kirkkoa strukturoiva tekijä, (2) piispan vihkiminen kertoo siitä, mitä piispaus on, (3) apostolinen suksessio ja piispanvirka kuuluvat yhteen ja (4) kollegiaalisuus on tärkeää kirkolle ja (piispan) viralle (communio sanctorum, koinonia, consentire).

Pastoraalisen ja käytännöllispainotteisen vastauspuheenvuoron esitelmään käytti Metodistikirkon piispa Hans Vaxby. Hän korosti, ettei piispanvirka ole ekklesiologinen ongelma vaan ekklesiologinen mahdollisuus.

Tuomiorovasti Kjell-Ove Nilsson kommentoi keskustelussa Broddin esitelmää siteeraamalla professoria, joka sanoi esitelmänsä jälkeen: "Kuulosti ehkä yksinkertaiselta, mutta odottakaapas kunhan olen selittänyt sen."

Iltahartauden piti pastori Thorbjörn Arnason Islannista.

Sunnuntain 13.2.1994 ohjelmassa olivat heti aamulla vuorossa Tanskan ja Norjan raportit. Tanskan puheenvuorossa kirkkoherra C. C. Jessen tarkasteli piispan tehtäviä, joita ovat huolehtia jumalanpalveluselämästä, olla pappien paimen, suorittaa tarkastuksia, huolehtia yhteyksistä kansaan sekä hoitaa hallinnolliset tehtävät.

Norjan puheenvuoron käytti piispa-painokouksen sihteeri Per-Otto Gullaksen, joka painotti piispan kaitsementatehtävää (tilsyn). Paikallisen papin ohella tarvitaan piispa, koska seurakunta ei ole yksin, vaan kuuluu kirkon kokonaisuuteen. Myös piispan hallinnolliset tehtävät ovat osa kaitsementaa. Piispa on paimen, joka kulkee laumansa edellä ja tulkitsee kristillistä sanomaa tässä ajassa.

Sunnuntain ehtoollisjumlanpalveluksen Sigtunan Marian kirkossa toimitti arkkipiispa Gunnar Weman avustajinaan mm. piispa Tord Harlin, piispa Andreas Aarflot, Sigtunan kirkkoherra Per Larsson ja kirkkoneuvos Risto Cantell.

Göteborgin piispa Lars Eckerdal esitelmöi aiheesta "Piispanvihkimyksen liturgiat pohjoismaiden kansankirkoissa - kriittinen analyysi". Pohjoismaiden kansankirkoissa nykyisin käytössä olevat piispan vihkimisliturgiat ovat kaikki melko uusia, vuosilta 1981-87. Niiden valmisteluun on liittynyt jonkin verran yhteistyötä kirkkojen välillä - selvemmin Norjan ja Ruotsin. Uudistustyöhön on lisäksi vaikuttanut kansainvälinen liturginen uudistusliike, jolla 1960-luvulta lähtien on ollut selkeä ekumeeninen rooli. Samaan aikaan suuntautuivat myös kansainväliset oppikeskustelut sekä F&O työskentely myös liturgisiin kysymyksiin. Tässä kehityksessä oli BEM-asiakirjalla keskeinen merkitys.

Eckerdal on analysoinut kriittisesti kaikkien viiden pohjoismaan piispanvihkimyksissä käytettäviä liturgioita seuraavien alaotsakkojen mukaisesti: 1. Mitä liturgiat sanovat piispan tehtävän sisällöstä? 2. Mitä liturgiat sanovat piispanvihkimyksen merkityssisällöstä?

Päiväittämään Eckerdal esitti, ettei liturgioissa sanota paljoakaan piispan tehtävistä tai siitä, mikä on keskeistä episkopeen hoidossa. Ilmeinen sanonnan varovaisuus ei johtune niinkään epävarmuudesta lausua julkii mitä kaikkea piispan tehtäviin kuuluu ja mitä kirkko häneltä odottaa kuin piispan viran määrittelyyn liittyvistä teologisista näkemyseroista.

Pidättyvyys selittyy luennoitsijan mukaan näiden liturgioiden kehittymiseen vaikuttaneista erilaisista perinteistä. Ensinnäkin on nähtävissä kaksi erillistä perinnopeiriä: läntinen liturgiaperinne (Tanska, Norja, Islanti) ja itäinen liturgiaperinne (Ruotsi, Suomi).

Läntisen ryhmän reformatoinen liturgiaperinne rakentuu v. 1537 Kirkeordinantian latinalaiselle versiolle. Itäisen perinteen pohjana on puolestaan Ruotsin kirkkojärjestys vuodelta 1571. Kummankin liturgiamallin yhteiseen perintöön kuului alusta alkaen kaksi merkittävää keskiäkaista elementtiä: virkavala ja vihkimyslupaus.

Näistä virkavalainstituutio alkoi heiketä 1810-luvulta lähtien (vain Suomessa kuuluu yleensä erillisenä annettava virkavala vielä uuden piispan virkaan vihkimiseen). Valan häviäminen ei sinänsä ole valitettavaa vaan se, että samalla hävisi vihkimyksistä piispan virkaan liittyvien tehtävien sanallinen ilmaiseminen. Sen sijaan ovat vihkimyslupaukset säilyneet liturgioissa, vaikka episkopeen merkityssisällön ilmaiseminen on varsinkin itäisessä perinteessä supistunut hyvin vähäiseksi.

Raamatunkohtien lukeminen vihkimyksessä oli jo uskonpuhdistuksen aikana yleistä ja sen tehtävänä oli nostaa esille piispan tehtäviin kuuluvia asioita, sekä liittää ne apostoliseen perintöön. Käytetyt lukukappaleet vaikuttivat lännessä ja idässä selvästi toisistaan poikkeaviksi: lännessä: Ef. 4, Apt. 20, idässä: 1 Tim. 3; Luuk. 12.

Raamatunlukua seuraavassa "minihomiliasa" vihkiä esittää vihittäville kysymyksen, haluaako tämä virassaan toimia viittauksissa esille tulevien edellytysten mukaisesti. Tämäkin kummallekin ryhmälle periaatteessa yhteinen perinne muuttui 1800-luvun kuluessa. Erityisesti Ruotsissa sitaattit lyhenivät hyvin suppeiksi ja samalla avustajien määrä ja ulkonainen koreus lisääntyivät. Luettujen raamatunkohtien katsottiin ilmeisesti kertovan riittävästi piispan tehtävistä, joten homilian merkitys väheni tai se hävisi kokonaan. Vaikka irrallisten raamatunlausien lukemisella onkin kannattajansa, on kuitenkin selvää, että ne lähinnä voivat vain heijastella vihittävalle odotettavia henkilökohtaisia ominaisuuksia tai mielenlaatua. Niistä ei juurikaan ole apua piispan tehtävi-

en sisällön konkretisoimisessa. Uudemmissa liturgioissa on selvästi pyritty käyttämään enemmän toisiinsa liittyviä yhtenäisiä Raamatun kohtien kokonaisuuksia. Samalla on yritetty välttää nykyisen piispanviran suoraa rinnastamista UT:n episkopee-tehtävään. Tässä yhteydessä luennoitsija mainitsee Norjassa otetun käyttöön vanhan ordinaatiohymnin *Veni Creator Spiritus* koraaliverisio.

Vihkimysliturgiat ovat kehittyneet terveeseen suuntaan ja tällä tiellä on luennoitsijan mukaan hyvä jatkaa. Tekstien lukemista pitäisi kuitenkin nykyisinkin seurata niiden pohjalle rakentava homilia, joka kertoo konkreettisesti piispan tehtävistä. Homiliaa ei saisi kuitenkaan osoittaa (kuten nykyisin on tapana) vain vihittävalle vaan yhteisesti koko seurakunnalle. Useimmissa uusissa liturgioissa korostetaan piispan tehtävän paimenluonnetta.

Luennoitsija pyrki osoittamaan kuinka vihkimysliturgioiden historiallinen kehitys on samalla hämärtänyt kuvaa piispan tehtävistä. Näyttää kuitenkin siltä, että muutos kohti tehtävän selkeämpää sanallista ilmaisemista on alkanut. Mitä konkreettisemmin piispan tehtävät kirkon opin, elämän ja hengellisen elämän valvonnan aloilla tuodaan esiin, sitä suuremman todellisuusvastaavuuden saavat vihkimysliturgioihin liittyvät *pareneesi- ja esirukousovat*. Piispa vihittään palvelemaan Jumalan kansaa ja toimimaan sen parissa ja yhdessä sen kanssa osallistumaan Isän ja Pojan ja Pyhän hengen parantavaan ja sovittavaan toimintaan.

Luennon jälkimmäisessä osassa esitelmöitsijä halusi analysoida vihkimysliturgian kokonaisuuden ja rakenteen merkitystä, ei niinkään yksittäisiä sanallisen ilmaisun muotoja. Tekijän muutaman vuoden takainen laajempi tutkimus osoitti, että eri aikoina käytössä olleet vihkimysliturgiat ilmensivät kahta erilaista peruskaavaa: rukouskaavaa ja viran-/vallanantokaavaa.

Rukoukskaavan malli on sen vakaumuksen ilmaus, että Jumala itse vihkii kirkon valitseman piispan ikään kuin rukousvastauksena. Vihkimyksen keskuksena on tällöin vihkimyrakous, johon sisältyy epikleesi, rukous Pyhän hengen tulemisesta vihittävän päälle, ydinriittinä on tällöin käten päälle paneminen. Täyteläinen esimerkki tällaisesta liturgiasta on Martti Lutherin Naumburgissa vuonna 1542 käyttöön ottama vihkimyskaava. Sen perusrakennelosana on Matt. 9:n perikooppi sadonkorjuuseen kutsutuista työntekijöistä. Toimitus on kokonaisuudessaan kuin epikleesi. Vanhin tunnettu rukoustoimituksen mallia noudattava vihkimystoimitus on Hippolytoksen liturgia 500-luvun Roomasta.

Tällainen vihkimysmalli korostaa luottamusta Jumalan toimintaan: hän kuulee kirkon rukouksen, käy toimeen, vihkii ja myös varustaa palvelijansa. Liturgian huipentumana vietettävässä eukaristiassa koko seurakunta ravitaan armon leivällä ja siunauksen maljalla.

Toinen peruskaava, *viran- ja valtuutuksen antamismalli* on lähes yksinomaan tunnettu läntisessä kristikunnassa. Sen alku voidaan paikallistaa jo 500-luvun gallialaiselle ja germaaniselle maaperälle. Puoli vuosituhatta myöhemmin se on vallannut roomalaisen liturgian ja se kehittyi edelleen keskiajan loppua kohti.

Tälle mallille on tyypillistä, että vihkimyksen jumalallinen akti on *konkretisoitava erilaisin riitein*, jotka kuuluvat feodaaliseen muotoperinteeseen. Liturgian polttopisteitä voidaan erottaa rinnastus vasallin uskollisuudenvalaan ja toisaalta lääninherran antamaan valtuutukseen, jonka arvoa korostetaan erilaisin symbolein. Nämä elementit vahvistuivat keskiajan roomalaisessa vihkimysliturgiassa; riitit lisääntyivät, liturgia sirpaloitui ja muu, aiemmin keskeinen aines siirtyi syrjään. Liturgian keskuksiksi muodostui akseli: consecrator - electus. Vihkijä delegoi sekä viran että siihen tarvittavan ky-

vyn (förmåga, potestas). Kirkon epikleesirukous syrjäytyy vihkijän kehoituksella electukselle: "Accipe Spiritum Sanctum!" Malli on selkeä: kansan katsellessa käyttää vihkijä valtaansa ja luovuttaa valitulle piispan viran sekä Pyhän Hengen.

Vanhoja pohjoismaisia vihkimysliturgioita tarkasteltaessa havaitaan, että niissä korostuu vahvasti *rukoustoimituksen* malli. Myös *Viranantotoimituksen mallin* elementtejä on mukana vaikka selkeää viranantoa ei niihin sisällynytkään. Kuitenkin jo 1685 ilmestyy virananto vihkimyskaavoihin. Käten päällepanemisesta tulee jotakin, joka seuraa "sitteen" (kun virka on annettu). Viranantomallin vahvistuessa seurakunta jäi samalla syrjemälle.

Pohjoismaiden kirkot saivat 1800-luvun alussa uusia vihkimysliturgioita ja samalla otettiin käyttöön (Ruotsissa v. 1805) piispan risti, sauva, kasukka ja hiippa. Ne ojennettiin esineisiin selkeästi viittaavien saatesanojen tuella.

Vihkimyksiä 1800-luvun lopulla uudistettaessa tuli joko tietoisesti tai vähemmän tietoisesti päämääräksi *restauroida rukoustoimituksen malli*.

Ennen nykyisten vihkimyskaavojen voimaan tuloa vihkijä *antoi viran vihittävälle*. Tämä malli on nykyisin jäljellä vain kahdessa kirkossa: Islannissa ja Suomessa. Toiseksi on vihkimys uudelleen tullut koko seurakunnan juhlaaksi. 1980-luvun piispanvihkimyksen kaavat ovat siis selkeästi rukoustoimituksen mallin mukaisia. Tekijän väite on, että tämän kehityksen takana on liturgisen liikkeen ja oikumenen oppikeskustelujen vaikutus. Liturgioita voidaan raahassa kehittää edelleen tähän suuntaan ilman, että olisimme vaarassa erkaantua uskonpuhdistuksemme perinnöstä. Voimme päin vastoin löytää sen uudelleen!

Matka Roomaan 14. - 22.1.1994

Voitto Huotari

Kirkon ulkomaanasiaian neuvoston lähettämänä osallistuin piispoista vuorollani Pyhän Henrikin messun toimittamiseen ja muihin tähän matkaan perinteisesti liittyviin tapahtumiin Roomassa. Teimme matkan yhdessä vaimoni *Irenen* kanssa. Tällä kertaa matkaan liittyi myös yhteyksiä Rooman hiippakuntaan ja ekumeenisen rukousviikon tilaisuuksiin sekä vierailut kahdessa Roomassa toimivassa katolisessa yhteisössä.

Jumalanpalvelukset ja ekumeenisen rukousviikon tilaisuudet

Pyhän Henrikin messu 19.1. pidettiin Santa Maria sopra Minerva -kirkon "kansalliskappelissamme". Katolisen messun toimitti isä *Wim Slegers*, ja osuuteni oli saarna. Meilahden motettikuoro avusti *Ilmo Riihimäen* johdolla ensi kerran luterilaisena kuorona näi-

den katolisten messujen historiassa. Luterilaisen kuoron osallistumista katolisen messun toimittamiseen luonnehdittiin muutenkin ainutlaatuisiksi Roomassa. Sen korkeatasoinen panos elävöitti merkittävästi tapahtumaa. Vatikaanista olivat mukana yhteyden neuvoston kakkosmies piispa *Pierre Duprey* ja tohtori *Heinz-Albert Raem*. Sekä Suomen Vatikaanin että Rooman suurlähettiläät olivat puolisoineen paikalla. Muuta joukkoa oli vajaat sata.

Skandinaavinen jumalanpalvelus, jonka toimittamiseen niin ikään osallistuin, oli sunnuntaina 16.1. Pyhän Katarinan kappelissa muutaman kymmenen hengen läsnäollessa. Suurlähettiläspariskunnat osallistuivat myös tähän jumalanpalvelukseen.

Ekumeenisen viikon rukoushetken järjestelyjen taustahahmona oli birgittalaissisarten johtaja äiti *Tekla Famiglietti*. Toimitin sen yhdessä Vatikaanin pappien kongregaation

sihteerin arkkipiispa *Crescenzo Sopen* kanssa Pyhän Birgitan kirkon alttarilta 20.1. Musiikista vastasi lauluryhmä Pietarinkirkon poikakuorosta. Rukoushetken osallistui mm. Ruotsin Vatikaanin suurlähettiläs ja rouva *Tom Tscherning*. Italian televisio oli paikalla ja kuvasi kirkolliseen ohjelmaansa uutispätkän, jossa haastateltiin myös minua. Sunnuntaina 23.1. se televisioitiin paavin toimittaman messun jälkeen satelliittilähettyksenä ympäri Eurooppaa, joten kirkkomme sai ekumeenisen rukousviikon merkeissä laajasti julkisuutta.

Centro pro unione -niminen Atonement-fransiskaanien ekumeeninen keskus oli järjestänyt ekumeenisen rukousviikon merkeissä 20.1. Santiagon Faith and Order -maailmankonferenssin arviointiseminaarin noin sadalle ekumeenikolle. Johdin siihen kuuluneen ekumeenisen rukoushetken.

Ekumeenisen viikon merkeissä minua oli pyydetty puhumaan 21.1. myös Sant'Egidion kirkossa, johon oli kerääntynyt muutamia satoja Sant'Egidio-yhteisön jäseniä päivittäiseen vesperiin. Yhteisö toimii Rooman lisäksi eri puolilla maailmaa ja siihen kuuluu noin 15.000 jäsentä. Se on maallikkoyhteisö, jonka painopiste on diakonisessa toiminnassa. Kävimme ruokalassa, jossa tarjotaan päivittäin ateraa 1.500 kadun asukkaalle. Toimintaan kuuluu myös ilmaista lääkärin ja hammaslääkärin hoitoa, opetusta ja kadulla asuvien opastamista kaupungin palvelujen ulottuville.

Paavi Johannes Paavali II:n vastaanotto

Paavin yksityisvastaanotolle osallistuimme vaimoni Irenen, isä *Wim Stegersin*, isä *Adrian Borstin* ja pastori *Antti Saarelman* kanssa 17.1. Sen aluksi keskustelin paavin kanssa kahden kesken parinkymmenen minuutin ajan. Vein hänelle Suomen luterilaisen kirkon ja arkkipiispa *John Vikströmin* henkilö-

kohtaiset terveiset. Paavi muisteli vierailuaan Eestissä, ja siihen liittyen keskustelu käsitteli Suomen ja Viron kirkon yhteyksiä sekä kirkollisen elämän viriämistä Karjalassa. Keskustelu käsitteli myös idän ja lännen kulttuurien kohtaamista Pohjolassa. Paavi arvosti erityisen suuresti kirkkomme ekumeenista avoimuutta.

Kun kerroin, että luterilaisuus on ymmärretty pohjolassa sen korostamisena, mikä on keskeisintä kristillisessä uskossamme, paavi lähti pohdiskelemaan, miten luterilaiset korostavat kristologiaa ja pitävät lunastusta keskeisesti esillä. Katolisuuudessa on laajemmin esillä inkarnaatio, Jumalan tulo ihmiseksi maailman keskelle. Sen jälkeen hän otti puheeksi hänelle läheisen mariologian ja korosti, miten sen tähtäyspiste on kristologiassa.

Positiivisen kehityksen merkkeinä erityisesti luterilaisten kanssa paavi viittasi lyhyesti pohjoismaisiin yhteyksiin ja myös Pyhän Birgitan juhlaan 1991. Hän oli tietoinen kardinaali *Cassidyn* tekemästä virkaa ja kirkkoa koskevasta keskustelualoitteesta. Hän otti esille myös vuosi sitten *Eero Huovisen* kanssa käymänsä keskustelun, joka lähti liikkeelle ekumeenisesta talvesta, ja muisteli tapaamisiansa arkkipiispa *Vikströmin* ja arkkipiispa *Johanneksen* kanssa. Hän lähetti terveisitä kirkollemme ja erityisesti arkkipiispa *Vikströmille* ja kaikille piispoille.

Kahdenkeskisen keskustelun jälkeen seuraavien muut jäsenet kutsuttiin paikalle. Ojensin paaville lahjaksi Kotien rukouskirjan ja Confessio fidein näköispainoksen. Hän puolestaan antoi lahjaksi katolisen piispanristin, joka piispainsynodissa pari vuotta sitten annettiin kaikille katolilaisille piispoille, mutta jota muuten on jaettu valikoiden. Sen arvo ekumeenisena viestinä on erittäin suuri, mikä paljastui myös useassa yhteydessä matkan aikana. Vastaanotto paavin työhuoneessa kesti kaikkiaan puolisen tuntia.

Keskustelu kardinaali Edward I. Cassidyn kanssa

Kristittyjen yhteyden edistämisen neuvostossa oli järjestetty keskustelu kardinaali *Cassidyn* kanssa. Mukana oli myös mm. tohtori *Raem*. Kiitin kardinaalia vierailusta Suomessa viime elokuussa. Kardinaali kertoi henkilökohtaisia muistojaan vierailusta Suomessa. Hänestä oli ollut yllättävää, että keskiaikaisia kuvia on yhä jäljellä Suomen kirkkoissa. Hän oli pannut merkille mm. Pyhään Jaakobiin liittyviä keskiaikaisia kuva-aiheita Santiagon kokouksen tiimoilta. Kävi ilmi, että kardinaali oli keskustellut paavin kanssa Suomen vierailustaan.

Kerroin, että arvostamme suuresti hänen Uppsalassa tekemänsä aloitetta kirkon virkaa koskevien keskustelujen aloittamiseksi Ruotsin ja Suomen luterilaisten kirkkojen kanssa. Arkkipiispat tuovat kirkkojemme vastaukset syksyllä, mistä kardinaali oli hyvin tyytyväinen. Kardinaalin mukaan heille oli käynyt selväksi, että luterilaisissa kirkkoissa on monia virkateologioita ja -käsitteitä, ja tämän havaitseminen auttaa heitä omassa suhtautumisessaan. Heidän käsityksensä mukaan Ruotsin ja Suomen kirkkojen kanssa voidaan edetä virkakysymyksessä.

Kardinaali mainitsi Luterilaisen Maailmanliiton kanssa käydyin dialogin valmistumisesta. LML:n edustajien tapaamisessa oli paljastunut, että Geneven sihteeristössä on ollut hämmennystä ja epäilyksiä kardinaalin Ruotsin ja Suomen kirkkoille tekemän aloitteen vuoksi. He joutuivat selittämään joitakin formulointeja heille, mutta näiden selittämisen jälkeen LML:n edustajat olivat olleet tyytyväisiä. Kardinaali korosti, että ei ole tarkoitus aloittaa uutta dialogia luterilaisten kanssa, vaan vetää virkakysymyksen osalta johtopäätöksiä ja syventää luterilais-katolilaista dialogia.

Kysyin opillisen dialogin ja ekumeenisen spirituaaliteetin merkityksestä nykyisessä

ekumeenisessa työskentelyssä. Hän korosti, etteivät ne ole eri asioita (different), mutta ovat toisistaan erillään (separate). Ne täydentävät toinen toisiaan. Opillinen dialogi koskee pientä joukkoa, mutta spirituaaliteetti laajentaa ekumenian paljon laajemmalle. Jos toisella taholla ei päästä eteenpäin, voidaan toisella taholla silloin jatkaa.

Ekumeenisessa spirituaaliteetissa eukaristia on hankala ongelma. Mutta hän korosti erityisesti sitä, että katolisessa kirkossa on monia erilaisia hurskauden muotoja, ei vain eukaristista hurskautta. Vatikaanin toisen konsiilin jälkeen on tapahtunut keskittymistä eukaristiaan ja myös sen ylikorostamista. Tällöin muita arvokkaita spirituaaliteetin muotoja on laiminlyöty. Katolinen hurskauselämä tarjoo siis ekumeenisia mahdollisuuksia enemmän, kuin mitä on käytetty.

Kun kysyin arviointeja Santiagon kokouksesta, hän korosti erityisesti kahta havaintoa. Ensiksikin Faith and Order on vahvistunut Kirkkojen Maailmanneuvoston sisällä. Katolinen kirkko on ollut huolissaan Faith and Orderin puolesta, mutta Santiago osoitti, että se voi hyvin. Toinen havainto oli avoin ilmapiiri. Ekumeenisesti vaikeita aiheita, jotka aikaisemmin KMN:ssa on jätetty syrjään, voitiin nyt nostaa pöydälle ja se, että niistä ylipäänsä voitiin puhua, oli merkittävää. Santiagossa atmosfääri oli erilainen kuin Canberrassa. Canberran ilmapiirissä oli ristiriitoja, vastakkainasetteluja. Hän näki eron syyksi sen, että Santiagon kokouksen taustana oli opillista keskustelua eri kirkkoissa, ja se loi edellytykset hyvälle ekumeeniselle yhteistyölle. Canberrassa sen sijaan työskentely oli tapahtunut vaikutelmien ja tunteiden perusteella, ja siksi oli ollut ristiriitoja. Keskustelussa tuli kritiikkiä ORLE:ä kohtaan. Kardinaali näki, että ORLE liikkuu yleisen humanisuuden tasolla, mutta teologinen, kirkollinen ja hengellinen syvyys puuttuu. ORLE:en on satsattu niin paljon, että sen olisi pitänyt jo tuottaa tuloksia, jos se on tuottaakseen.

Kardinaali luonnehti lopuksi, että vuosi 1993 oli luterilaisten ja katolilaisten suhteissa tärkeä vuosi. Dialogi vanhurskauttamisesta ja kirkosta saatiin päätökseen, ja oli Uppsalan juhla. Paavin ja pohjoismaisten kirkonjohtajien vuoden 1991 tapaamisen hedelmät ovat edelleen näkyvissä. Myös vuodesta 1993 voidaan odottaa menestyksellistä vuotta luterilais-katolilaisissa suhteissa.

Muita tapaamisia

Meilahden motettikuoro piti Ilmo Riihimäen johdolla korkeatasoisen konsertin runsaalle yleisölle San Pietro in Montorio -kirkossa. Sen jälkeen oli Suomen Rooman suurlähettilään ja rouva *Matti Häkkinen* järjestämä vastaanotto Villa Lantessa. Suurlähettiläs ja rouva Häkkinen järjestivät myös ekumeenisen lounaan residenssissään. Sille osallistui mm. kardinaali Cassidy, joka on suurlähettiläs Häkkinen vanha ystävä ja tenniskaveri ajalta, jolloin kumpikin toimi Haagissa. Mukana oli myös muita prelaatteja Vatikaanista ja mm. äiti Tekla. Myös Suomen Vatikaanin suurlähettiläs ja rouva *Henry Söderholm* isännöivät matkamme vuoksi

vastaanoton Villa Lantessa, johon sisältyi myös rakennuksen esittely.

Vierailumme roomalaisille yhteyshenkilöille isännöimme lounaan Pyhän Birgitan kodissa (Casa di Santa Brigida) 18.1. Päävieraana oli Rooman hiippakunnan ekumeenisista suhteista vastaava apulaispiispa Clemente Riva. Hän oli antanut auliisti kirkonkäyttöluvat vierailumme eri tapahtumiin ja vakuutti hiippakunnan ja sen kirkkojen olevan avoimia ekumenian rakentamiselle. Hän kutsui ruotsalaisen seurakunnan kirkkoherran *Björn-Eric Carlssonin* ja pastori Antti Saarelman keskustelemaan yhteyksistä lähemmin ja tutustumaan hiippakuntakeskukseen Lateraaniin.

Kaiken kaikkiaan matkamme sisälsi monipuolisen ohjelman ja voimakkaita, pysyvästi mieleen jääviä hengellisiä kokemuksia sekä aineksia monipuolisiin pohdiskeluihin. Toivomme tämän osaltaan rakentaneen kirkkojen välistä yhteyttä.

(Reseptioin toimitus on lyhentänyt piispa Huotarin matkaraporttia.)

Suomessa unkarilaisena stipendiaattina

Máté Joób

Moneskohan unkarilainen stipendiaatti olen, joka on saanut nauttia Suomen luterilaisen kirkon vieraanvaraisuudesta. Niitä on jo paljon, jotka teologeina tai pappeina ovat laajentaneet tietojaan pohjoisen veljeskamsamme luona. Suhteen vakautta ja syvyyttä kuvastaa parhaiten se, että olen jo kolmannen polven stipendiaatti. Isoisäni, *Oliver Joób*, oli ensimmäisiä joille mahdollisuus avautui 1933 - 34. Edelleen setäni, *Oliver Joób nuorempi* vietti stipendiaattivuoden 1975 - 76 unkarilaisten suuresti arvostamassa ja niin monien rakkaiden muistojen kultaamassa Konviktissa.

Muutkin asiat sitovat minua Suomeen. Peruskouluikäinen ollessani vanhempani tulivat Suomeen työskennelläkseen musiikin alalla. Vietimme Helsingissä miltei viisi vuotta.

Syksyllä 1993 saavuin sitten toiseen kotimaahani Suomeen. Vaikka paikka oli tuttu ja kielivaikeuksiaakin harvoin, silti koin uusia elämyksiä ja yllätyksiä. Koska olen vielä teologian opiskelija, kiinnitin tietenkin huomiota teologian opetuksen eroihin Suomessa ja Unkarissa - Missä ne eroavat toisistaan? Mikä on parempaa täällä, mikä parempaa kotona?

Ensimmäiseen kysymykseen alan osata jo pikkuhiljaa vastata, toinen kysymys tuottaa vieläkin suuria vaikeuksia. Se johtuu osittain siitä, että Helsingissä teologinen tiedekunta on osa tieteellistä yliopistoa, sitä vastoin Budapestin Luterilainen Teologinen Akademia on kirkon ylläpitämä PAPPISSEMINAARI. Niinpä sellaiset kysymykset kuten "Mitä teologia on?", "Miksi opiskelen teologiaa?", "Mikä on uskon ja tieteen suh-

de?" tulevat täällä aivan uuteen valoon. Jos viettäisin enemmän aikaa Suomessa tai olisin suomalainen teologi joutuisin luultavasti myös vastaamaan kysymykseen "Mikä on teologian ja kirkon välinen suhde." Viimeaikoina teologian (erit. ekseget.) ja kirkon keskustelussa uudelleen esiin nousseet kysymykset havainnollistavat millaisia jännitteitä aiheuttaa se, jos pelkästä kysymyksen asettamisesta pelästyään. On luotettava siihen, että totuus ei peity tai vääristy kyseleessä, vaan juuri tätä kautta ilmaisee itseensä.

Oli mielenkiintoista huomata kuinka pitkälle erikoistuneet professorit ja luennoitsijat pystyvät pitämään opiskelijat ajantasalla. Tähän tietenkin tarvitaan paljon työtä ja rahaa. Kevään aikana sain myös kutsun muutamasta seurakunnasta. Ne olivat merkittäviä kokemuksia ei vain siksi, että sain saarnata suomenkielellä, vaan myös siksi, että sain tilaisuuden tutustua seurakuntaelämään.

Vaikka jo nyt tiedän saaneeni paljon, luulen että löydän ne mahdollisuudet joiden kautta

voin jakaa saamani toisten teologiain kesken. Kotiinviemisinäni minulla on myös koko joukko suomalaista ja ulkomaista teologista kirjallisuutta, josta tulee olemaan merkittävä hyöty muistitietojen hämärtyessä.

Edessäni on miellyttäviä velvollisuuksia ja haasteita jatkaa niin kauan jatkunutta yhteistyötä Suomen ja Unkarin Kirkkojen ja seurakuntien välillä ja löytää uusia kanavia tämän yhteistyön eteenpäin viemiseksi. Suomen puolelta uusi kanava voisi olla esimerkiksi professorivierailut Unkariin. Suomi puolestaan voisi hyötyä seuraamalla Unkarin Luterilaisen Kirkon arkielämää katolisen valtakunnan rinnalla, kokemuksia, jotka voisivat valottaa uusia puolia kysymyksissä, joista Suomi keskustelee katolisen kirkon kanssa ekumenian hengessä.

Vielä kerran tahdon kiittää mahdollisuudesta opiskella Suomessa. Erikoisesti tahtoisin kiittää *Pirjo Työrinöjää* ja *Minna Väliähoa*, sekä Konviktiin isäntää, *Aila Jaakkolaa*.

Euroopan kirkkojen konferenssin uusi opinto-ohjelma

On the Way to a Common Mission

Witness and responsibility of the European Churches

Mari Kinnunen

Kysymys kirkkojen yhteisestä tehtävästä (common mission) on vakavasti otettuna vaikea, jopa provokatiivinen opinto-ohjelman aihe. Euroopassa monien vähemmistö- ja enemmistökirkojen suhteet ovat tulehtuneet ja Itä- ja Keski-Euroopan kirkot etsivät omaa tietään monenlaisen kilpailun keskellä. Yhteisestä kirkkojen tehtävästä puhuminen voi tässä tilanteessa helposti johtaa vaikeuksiin. Opinto-ohjelma onkin samalla myös ekumeenisen keskusteluyhteyden testi: Kuinka hyvin siedetään "epäkohteliasta" puhetta vaikeista asioista? Auttaako tällainen ekumeeninen yritys jonkinlaisiin ratkaisuihin paikallisilla tasoilla?

Uusi komitea

Euroopan kirkkojen konferenssin (EKK) uuteen opintokomiteaan kuuluu 12 edustajaa, joista neljä on Pohjoismaista. Ryhmä kokoontui ensimmäistä kertaa 17. - 19.2.1994 Genevessä. Komitean puheenjohtajaksi valittiin anglikaani, pastori *Jean Mayland* Englannista ja varapuheenjohtajaksi luterilainen professori *Reinhard Frieling* Bensheim-Instituutista Saksasta. Vuoden 1994 alusta EKK:n opintosihteerinä on ortodoksi-isä *Piorel Ionita* Romaniasta.

Opintokomitean tehtävistä on Prahan yleiskokouksen jälkeen onneksi poistettu sitä pit-

kään hallinnut kaiken EKK:ssa tehtävän työn "teologinen valvominen". Opintotoiminta on nyt yksi toimintamuoto muiden joukossa. Päätehtävänä on työstää eteenpäin annettua opinto-ohjelmaa *On the Way to a Common Mission, Witness and Responsibility of the European Churches*. Tämän ohjelman pitäisi käsitellä laajoja kysymysryhmiä ekklesiologiasta, kirkon ja yhteiskunnan suhteesta sekä paikallisen tason yhteistyöstä. Keskusteltuaan ensin laajasti ekumeenisten järjestöjen saavutusten vastaanoton vaikeuksista, opintokomitea laati itselleen listan tärkeimpinä pitämistään asioista. Listalta löytyy paljon mielenkiintoista: proselytismi, enemmistö- ja vähemmistökirkkojen suhteet, yhteisen kristillisen opetuksen mahdollisuudet, oppikeskustelujen tuloksien vaikutukset paikallistasolla sekä uusien uskonnollisten liikkeiden antamat haasteet kirkkoille.

Työskentelytavat

Komitea haluaa toimia tiiviissä yhteistyössä niin paikallisten kirkkojen kuin Kirkkojen maailmanneuvoston, Luterilaisen maailmanliiton ja Reformoitujen maailmanliiton kanssa.

Esimerkkeinä komitean työskentelytavoista hahmoteltiin kolmea hanketta:

1. KMN:n pian valmistuvan proselytismi-paperin käsittelemiseksi järjestetään paikallisia (sub-regional) kokouksia, joiden tulosten pohjalta laaditaan oma, Euroopan tilannetta syventävä paperi.

2. Erityisesti professori Frieling piti tärkeänä, että järjestetään keskustelukokous Lausanne-liikkeen kanssa.

3. Enemmistö- ja vähemmistökirkkojen suhteesta järjestetään pieni (4 - 6 hlö) kahden maan välinen kokous, jossa keskustellaan tavoista päästä lähemmäksi yhteistä tehtävää ja sen toteuttamista. Esimerkkinä olivat Norja ja Portugali.

Arviointia

EKK:n opintotoiminta näyttää huomattavasti selkeytyneen Prahan yleiskokouksen jälkeen, mutta sen todellinen merkitys on yhä vielä kyseenalainen. Paljon riippuu uuden opintosuhteen tulevasta linjavalinnosta ja koko komitean sekä jäsenkirkkojen halusta ja kyvystä panostaa tähän työskentelyyn. Monet hahmotelluista opintoaiheista ovat kyllä juuri nyt tärkeitä, Euroopan kirkkojen sisällä polttavia kysymyksiä.

(Euroopan kirkkojen konferenssi on ekumeeninen järjestö, johon kuuluu yhteensä 115 ortodoksista, anglikaanista, protestanttista ja vanhakatolista kirkkoa kaikista Euroopan maista. EKK on perustettu 1959 ja sen toimisto on Genevessä, Ekumeenisissa keskuksessa. EKK piti viimeisimmän yleiskokouksensa 1992 Prahassa. Pastori *Irja Askola* työskentelee EKK:n sihteeristössä ja projektsihteerinä *Sylvia Raulo* on EKK:n keskuskomitean jäsen.)

Ekumeniikan arkisto tiedottaa

Kohti uusia seikkailuja

Risto Saarinen tutkijaprofessoriksi Strasbourgin ekumeeniseen instituuttiin

Mari Kinnunen

– Saarinen Strasbourgista, päivää.

– Päivää. (Ai kuka? Strasbourgista. Täytyy siis varmaankin olla joku eurohemmo Kansanedustaja? Mutta tämän ääni on nuori. Saarinen... Olisikohan sittenkin Strascellin pomon?)

Strasbourg ja eurohemmot, niin voisi luulla, mutta tämä Saarinen on kuitenkin *tutkijaprofessori Risto Saarinen Strasbourgin ekumeenisesta instituutista*. Tässä nykyeuroopan yhdessä keskuksessa on jo vuodesta 1963 lähtien ollut luterilaisten kirkkojen ylläpitämä tutkimuslaitos. Sen henkilöstöön kuuluu neljä tutkijaprofessoria, joista uusin on Helsingin yliopiston systemaattisen teologian laitoksen yliassistentti TT, FT Risto Saarinen. Ristolla on kolmen vuoden työsojimus huhtikuusta 1994 maaliskuuhun 1997.

Tutkijaprofessorin työ jakaantuu Strasbourgin instituutissa kolmeen osaan: tutkimustyö, opineuvotteluihin osallistuminen ja opetus.

Tutkimustyö

Strasbourgin ekumeenisen instituutin yhteiset uudet projektit ovat nimeltään *"Koinonia in the Life of Faith"* sekä *"The Nature of the Church Local and Universal as Ecumenical Theme and Problem"*.

Ekumeenisen liikkeen tällä hetkellä elinvoimaisin malli kirkkojen ykseydelle, koinonia, avaa entistä selkeämpiä näkymiä sekä opillisiin kysymyksiin että myös kirkkojen ykseyden elämässä ja todistuksessa. Konkreettisen uskon ykseyden merkitys esimerkiksi kirkkojen sosiaalietiikan alalla vaatii kuitenkin lisäselvityksiä. "Koinonia in the Life of Faith" ohjelmaa on suunniteltu juuri sellaiseksi sosiaaleettiseksi tutkimusohjelmaksi, josta voisi löytyä Strasbourgin instituutin ja siten myös luterilaisuuden antia uuden ekumeenisen paradigman, ns. elämäntaruun, pohditteluun ja muodostamiseen.

Etiikan kysymysten selvittelyä on pyydetty myös jäsenkirkkojen taholta, ovathan esimerkiksi homoseksuaalisuuteen liittyvät keskustelut monien kirkkojen arkipäivää. Kysyessäni Ristolta joitain selkeitä esimerkkejä tulevista tutkimusteemoista hän mainitsi Luterilai-

sessä maailmanliitossa (LML) jo tutkimuksen kohteena olevat pasifismin ja militarismin liittyvät kysymykset, joiden ajankohtaisuutta entisen Jugoslavian tragediat vain lisäävät. Myös talousetiikan alueelta löytyy varmasti aineksia tutkimukseen.

Toinen tutkimusohjelma, "The Nature of the Church Local and Universal as Ecumenical Theme and Problem" keskittyy ekklesiologiaan. Projektia tullaan toteuttamaan tiiviissä yhteistyössä LML:n ja erityisesti sen pian Suomeenkin vierailulle tulevan työntekijän *Heinrich Holzen* kanssa. Peruskysymyksenä on erilaisten oppikeskustelujen reseptio paikallistasolla. Esimerkki: On olemassa kirkot A, B ja C. A ja B ovat solmineet sopimuksen täydellisestä ehtoollisyhteydestä samoin B ja C. Mutta A ja C eivät ole solmineet mitään sopimuksia. Tuntuu kuitenkin järjevalta, että A ja C olisivat myös edes jollakin tavoin saman uskon ilmentymiä. Mitä johtopäätöksiä edellisen kaltaisesta tilanteesta voi vetää? Lähies tällainen tilanne löytyy esimerkiksi Leuenbergin, Meissenin ja Porvoon sopimusten allekirjoittajien keskuudesta.

En malttanut olla kysymättä Riston kantaa Leuenbergin sopimuksen uusimpiin vaiheisiin ja varsinkin sen ympärillä taas pyörivään protestanttien jonkinlaisen oman järjestön muodostamiseen. Hetken ahistyaan ja kiemureltuaan tuolloin hän vastasi jotakin seuraavantapaista: Risto on jo nyt huomannut, että Leuenberg-kysymyksellä pommitetaan häntä vähän joka välissä: Mikä on Suomen ja muiden Pohjoismaiden kanta? Onko tapahtunut mitään muutosta? jne. Risto painotti kuitenkin, että hänen oma kannanmuodostuksensa on vielä kesken. Porvoon sopimuksen jälkeen kannattaisi kyllä harjoittaa vakavaa jatkokäsitteilyä asiassa. Porvoon sopimuksessahan on esimerkiksi virka-käsitys myös pohdittu, Leuenbergistä se puuttuu. Porvoon vahva selkänöjä antaisi Riston mukaan pohjoismaisille kirkkoille avoimuuden mahdollisuuksia.

Strasbourg professorin työhön kuuluu lisäksi myös omat tutkimusprojektit. Risto aikoo tällä saralla aivan ensiksi kirjoittaa valmiiksi oppikirjan, jonka työnimenä on tyylikkäästi *Johdatus ekumeniikkaan*. Sitten on vuorossa jotakin reformaatioaikaan ja Systemaattisen

teologian laitoksen Luther-projektiin liittyvää tutkimusta.

Oppineuvottelut ja opetus

Strasbourg instituutilla ei ole mitään virallista asemaa LML:n käymissä oppineuvotteiluissa, mutta käytännössä edustaja on aina pyydetty. Kaikkien LML:n käymien dialogien työryhmien kokoonpanoa ollaan juuri nyt tarkistamassa. Aivan näinä aikoina jäsenkirkolta pyydetään omia ehdotuksia dialogiryhmien jäseniksi. Ryhmien lopullinen kokoonpano on tarkoitus koostaa tämän vuoden aikana. Riston kannalta ei siis ole vielä selvää osallistuko hän roomalaiskatolisten, ortodoksien vai reformoitujen kanssa käytävään dialogiin, mutta johonkin aivan varmasti.

Silloin tällöin tutkijaprofessori jättää kammiionsa ja sukeltaa sosiaaliseen elämään luennoimaan tutkimustuloksistaan. Riston ensi syksyn esitelmien aiheet koskevat vielä aika paljon Lutheria ja reformaation aikaa. Tosin heinäkuun puolessa välissä Strasbourg instituutti järjestää yhdessä Tübingenin ekumeenisen instituutin kanssa seminaarin *Die Lage der Ökumene*. Strasbourg vastaa kirkkojen välisestä ekumeniasta ja Tübingen erityisesti professorinsa *Hans Küngin* johdolla uskontojen välisestä ekumeniasta. Hans Küng on jäämässä eläkkeelle ja tätä seminaaria voisi varmaan pitää hänen joutsenlaulunaan.

Aivan vapaa eurohemmon iloista ja velvollisuuksista tuskin Ristokaan tulee olemaan, sillä Strasbourgissa on vahva suomalaisyhteisö sekä muutenkin keski-eurooppalainen kyläilyperinne on voimakas. Kesällä Riston tukijoukoiksi saapuvat *Satu*, *Silva* (8) ja *Tarmo* (3) saavat toivottavasti nauttia miehestä ja isästä, joka on enemmän kotona. Elämänmuoto on nimittäin aivan toisella tavalla perhe-keskeistä kuin täällä eli ei ulkomaille lähtö ole perheellisellekään mikään huono vaihtoehto. Kiinnostavaa työtä ja sopivasti perhe-elämää, kuulostaa upealta! Ehkä nyt penassuomalaisena kuuluisi kadehtia, mutta liekö amerikkalaistamisen vaikutusta, sillä huomaan vain ajattelevani: Häntä on onnistanut, ehkä meitä muitakin voi onnistaa!

Lutherin teologia idän ja lännen välissä

Keskustelu suomalaisen Luther-tutkimuksen tulosten ekumeenisestä merkityksestä käy vilkkaana

Antti Raunio

Yksi suomalaisen Luther-tulkinnan perusteesta on, että reformaattorin teologia liittyy vanhakirkolliseen jumalallistamisoppiin. Teesi on herättänyt keskustelun, jota käydään sekä Euroopassa että Amerikassa. Väite on usein tulkittu niin, että se avaa ekumeenisia mahdollisuuksia erityisesti suhteessa ortodoksiseen uskonkäsitykseen, kun taas läntisessä teologiassa samoja asioita ilmaistaan toisin käsittein ja painotuksin. Kaikkein vierain tämä teesi näyttää olevan Keski-Euroopan protestantiselle teologialle, jossa yleisesti katsotaan, että Lutherin todellisuuskäsitys ja uskonkäsitys olennaisella tavalla poikkeavat klassisesta teologiasta.

Viime vuonna ilmestyi useampia kannanottoja suomalaisen tutkimuksen teeseihin. Esittelen seuraavassa kaksi artikkelia, joissa

suhteutetaan Lutherin ajattelua patristiseen ja keskiaikaiseen teologiaan ja pohditaan reformaation teologian ekumeenista merkitystä. Tunnettu saksalainen patristikko ja reformaatiohistorian tutkija *Georg Kretschmar* tarkastelee Italiassa ilmestyvässä *Christinesimo nella storia* -lehdessä (1993, s. 221 - 261) Lutherin pelastuskäsitystä ja amerikkalainen tutkija *Franz Posset* nostaa *Archiv für Reformationsgeschichte* -aikakauskirjassa (1993, s. 103 - 125) esiin Lutherin jumalallistamisopin liittymät myöhäiskeskiaikaiseen saksalaiseen spiritualiteettiin. Kumpikin käy keskustelua *Tuomo Mannerman* ja *Simo Peuran* tutkimusten pohjalta.

Georg Kretschmar liittyy pitkälti suomalaisen tulkintaan, jonka mukaan Lutherin vanhurskauttamisoppi on myös oppi kristityn jumalallistamisesta. Hän nostaa myös esiin

joitakin kohtia, joita hän pitää Lutherin teologiassa sekä suomalaisessa Luther-tutkimuksessa ongelmallisina tai paremminkin keskeneräisinä. Kretschmar liittää Suomessa syntyneen Luther-tulkinnan kahteen teki-jään. Ehkä vahvemmin kuin Suomesta käsin katsoen olisi aihetta, Saksassa uutta Luther-tutkimusta luetaan Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa käytyjen oppikeskustelujen hedelmänä. Yksi Kretschmarin esittämistä kriittisistä huomautuksista liittyy juuri tähän. Hän arvelee suomalaisten suhtautuvan liian myönteisesti ortodoksisen teologian ja Lutherin jumalallistamisopin läheisyyteen. Toiseksi hän kiinnittää huomiota skandinaaviseen tutkimustraditioon, jossa reformaation teologiaa on katsottu enemmän patristisen teologian näkökulmasta kuin Saksassa. Hän korostaa kuitenkin, ettei ole kysymys vain vaihtelevista kysymyksenasetteluista ja tulkintakategorioista, vaan itse 1500-luvusta ja Martti Lutherista.

Väite, että Lutherille syntisen vanhurskauttaminen tarkoittaa myös jumalallistamista, ei ole niin outo, kuin miltä se aluksi saattaa kuulostaa. Tutkimuksessa on jo kauan tiedetty, että Luther käyttää jatkuvasti jumalallistamiseen liittyviä käsitteitä, mutta samalla on oltu vaikeuksissa niitä tulkittaessa, koska *Albrecht Ritschlin* liittyen on ajateltu, että pelastusta kuvataan läntisessä traditiossa vanhurskauttamiseksi ja sovitukseksi, kun taas jumalallistaminen on kreikkalainen ja idän kirkon traditioon kuuluva käsite. "Jumalallistaminen" ymmärrettiin tällöin Jumalan ja ihmisen fyysiseksi ja suorastaan farmakologiseksi sulautumiseksi tai mystiseksi vajoamiseksi jumaluuden mereen. Ritschlin havainnoissa on perää sikäli, että vanhurskauttaminen (*iustificatio*) oli kreikkalaisille isille tuntematon käsite, mutta patristis-ortodoksisen theosis-teologian sisälön hän tulkitsi täysin virheellisesti.

Varhaiskristillisen jumalallistamiskäsityksen juuret ovat Kretschmarin mukaan toisen vuosisadan pääsiäisteologiassa. Tunnettu esimerkki tästä on Sardeen piispan pääsiäis-

saarna n. vuodelta 165. (Tänä vuonna seurakuntalaiset ovat ainakin joissakin pääsiäisyön messuissa kuulleet tämän saarnan tai otteita siitä.) Vaikka jumalallistamisesta puhuttaessa saatettiin vedota esim. I. Johanneksen kirjeen lausumiin, se ei kuitenkaan ollut mikään "erityisoppi", vaan itse asiassa koko evankeliumin tiivistelmä: "Jumala tulee ihmiseksi Kristuksessa ja kärsii niiden kanssa, joista on tullut kärsiviä eläessään vailla Jumalaa, synnissä ja kuolemassa. Voidakseen kuolla Jumalan Poika tulee ihmiseksi; Jumalana hän ei voi jäädä kuolemaan, murtaa Saatanan ja kuoleman kahleet ja palatessaan Isän luokse hän kohottaa ihmisen, joka hän itsekin on, mukanaan yhteyteen Jumalan kanssa."

Vanhakirkollinen jumalallistamisoppi ei ole milloinkaan ollut "fyysinen", sanan modernissa, mekanistista automatiikkaa tarkoittavassa mielessä. Siinä on kysymys osallisuudesta eli partisipaatiosta kolmiyhteiseen Jumalaan. Partisipaatio ymmärrettiin tällöin platonistisesti, mikä tarkoittaa, että Luojan ja luodun välinen ero ei kumoudu. Jumalallistaminen ei myöskään ollut vain eskatologisen päämäärän kuvaus, vaan se on täytty-mykseen johtava prosessi. Jumalallistamisessa ei ole kyse ihmisen omin sielunkyvyyin tapahtuvasta edistyksestä. Prosessin aikana kristitty on ahdistuksissa, uhattuna, taistelussa syntiä vastaan.

Samoin kuin itäinen jumalallistamisteologia, myös läntinen vanhurskauttamisteologia on aina ymmärretty koko apostolisen evankeliumin yhteenvedoksi. Latinan sanat *iustificatio* ja *iustificare* ovat peräisin 100-luvun raamatunkäännöksistä, joihin ne muodostettiin heprealaisten ja kreikkalaisten ilmausten vastineiksi. Näiden käsitteiden merkitys korostui Augustinuksesta lähtien ja samalla niiden sisällön tulkinnassa "soi sanojen oma kaiku": *iustificare* tarkoittaa *istum facere* eli tehdä vanhurskaaksi. Näin vanhurskauttamisen sanatiivinen aspekti "näyttää annetun jo kielessä". Varsinainen

vanhurskauttamisoppi kehittyi kuitenkin vasta Pariisin varhaiskolastiikassa.

Kretschmar esittää lyhyesti Lutherin vanhurskauttamis- ja pelastuskäsityksen sen skolastista taustaa vasten. Samalla hän ottaa kantaa *Peter Mannsin* teesiin, jonka mukaan Luther sivuutti skolastisen teologian ja liittyi pikemmin patristis-monastiseen teologiaan. Hän toteaa, että koko keskiaikaiselle teologialle oli selvää, että ihminen ei voi omilla kyvyillään tulla vanhurskaaksi, vaan hän tarvitsee siihen Jumalan armoa.

Luther torjui pitkälti Ockhamiin liittyen *Thomas Akvinalaisen* ratkaisun. Se perustui vuodatettuihin teologisiin hyveisiin, jotka muodostavat ihmisen toimintaa leimaavan habituksen. Nominalismista poiketen Luther ei katsonut ihmisen kykenevän tahtomaan, että Jumala on Jumala tai rakastamaan Jumalaa yli kaiken.

Lutherin oma pelastuskäsitys on alusta alkaen sovellettua kristologiaa. Se on nimittäin sovitettu kysymyksenasetteluun, jonka voidaan nähdä kehittyvän esim. Ockhamin ajattelussa, mutta on tyypillinen vasta myöhäiskeskiajan porvaristolle, eli yksilön kysymykseen armollisesta Jumalasta. Kysymyksenasettelun taustalla oli keskiajan rippikäytäntö, joka "otti jokaisen yksilön erilleen ja asetti hänet Jumalan eteen".

Kretschmarin mukaan Lutherin vastaus kysymykseen on ristinteologiaa ja pääsiäisteologiaa myös silloin kun puhutaan teosisesta. Se ei suinkaan keskity tai pysähdy yksilön omaan pelastukseen, vaan pyrkii päästämään yksilön eristyksistään ja asettaa hänet pyhien, I. uskovien ja vanhurskautettujen *communio*n I. kirkkoon.

Jumalan vanhurskaus on *institia passiva*, se on Jumalan toimintaa, jolla hän vanhurskauttaa ihmisen. Ihmiselle lahjana annettu vanhurskaus on Kristuksen vanhurskaus. Kretschmarin mukaan Lutherille käy vasta vähitellen selväksi, miten Kristuksen pelas-

tusteen välittäminen uskovalle tapahtuu. Tämä näyttää tarkoittavan, että vanhurskauttamisoppi alkaisi olla "valmis" vasta 1510-luvun lopulla. Varhaisten luentojen *conformitas Christi* -teologia ei vielä olisi Lutherin vanhurskauttamisoppia. Myöhemmin Luther lausuu selvästi, että vanhurskauttamisen perustana on uskon luottamus Jumalan lupaukseen. Luottamus syntyy sanassa ja sakramenteissa tapahtuvasta evankeliumin julistuksesta. Oikein ymmärretyn *sola fide* -lausumaan sisältyvät näin ollen armonvälineet, koska usko kohdistuu juuri armonvälineissään läsnä olevaan Kristukseen. Mutta se ei sulje pois myöskään ihmisen aktiivisuutta: usko on luottamusta, se on I. käskyn täyttämistä, uskossa kristitty tunnustaa Jumalan jumaluuden Jeesuksessa Kristuksessa.

Luther kuvaa syntisen vanhurskauttamista myös muilla kategorioilla, joista yksi tärkeä on "ihmeteltävä vaihtokauppa". *Commercium admirabile* on vanhakirkollinen teema, jota Luther kehittää eteenpäin. Myös kristityn jumalallistamisessa on kyse ihmeteltävästä vaihtokaupasta, jossa Kristus tulee omaksemme ja me osallisiksi hänen jumaluudestaan.

Kretschmarin mukaan jumalallistamisoppiin liittyvä vaikeus on löytää sopivia kategorioita puhua siitä, mitä Luther tarkoittaa. Suomalainen tutkimus on osoittanut, että yritykset tulkita Lutherin asia noeettisesti tai eettisesti eivät tee oikeutta teksteille. Toisaalta Kretschmar vaatii selventämään myös väitettä, että Lutherin lausumissa on kysymys olemislauseista. Olisi kyettävä sanomaan, mitä ontologisia kategorioita Lutherin ajattelu vastaa. Kretschmar näyttää tarkoittavan, että Lutherin theosis-ajattelua tulisi suhteuttaa meidän omaan maailmankuvaamme.

Edelleen Kretschmar kuvaa luterilaiselle vanhurskauttamisopille keskeisen imputatio-käsitteen sisältöä silloin, kun vanhurskauttaminen ymmärretään jumalallistami-

seksi. Hän liittyy vanhurskaaksi julistamisen kristityn tilaan samanaikaisesti vanhurskaana ja syntisenä. Lutherin mukaan "kristitty on vanhurskas Jumalan varman käsityksen (reputatione) ja lupauksen perusteella, että hän tulee vapauttamaan ihmisen synnistä kunnes pelastaa tämän kokonaan. Siksi kristitty on toivossa kokonaan pelastettu, tosiasiallisesti kuitenkin vielä syntinen. Silti hänellä on vanhurskauden alku, jotta hän pyrkisi aina pitemmälle tietäen aina olevansa syntinen." Lutherin theosis-ajattelun yksi keskeinen piirre tulee esiin siinä, että taistelua syntiä vastaan käy Kristus itse, joka on uskavassa läsnä. Vanhurskauttaminen ja theosis ovat näin ollen Jumalan saman toiminnan kaksi nimitystä tai kuvausta, theosis ei ole vanhurskauttamisen seurausta kuten Sovinnonkaavassa, eikä myöskään voi sanoa, että vanhurskauttaminen olisi Kristuksen läsnäolon seurausta.

Vaikka Kretschmar korostaa, että Lutherin theosis-ajattelussa Jumalan ja ihmisen ero ei häviä, vaan tapahtuma on ymmärrettävä ominaisuuksien vaihdoksi, hän näkee kuitenkin Kristuksen läsnäolon ja ihmisessä tekemän työn korostuksessa ihmisen oman identiteetin jatkuvuutta koskevan ongelman. Kretschmar ei näytä näkevän sitä vaihtoehtoa, joka ainakin alustavasti on esitetty eräissä suomalaisissa tutkimuksissa, että Kristuksen läsnäolosta ei seuraisi ihmisen psykologisen identiteetin häviämisen taka-alalle. Tämän ongelman avain on Lutherin käyttämien käsitteiden filosofisen ja teologisen merkityksen oikea suhteuttaminen.

Kretschmar painottaa Lutherin pelastuskäsityksen liittymistä kirkko-oppiin ja *communio*-käsitykseen. Kirkko- ja sakramenttioppi paljastavat kuitenkin samalla tiettyjä puutteita Lutherin ajattelussa, joilla on ollut laaja vaikutus luterilaiseen teologiaan. Luther ei Kretschmarin mukaan ole ajatellut loppuun asti vanhurskauttamisen tai jumalallistamisen suhdetta kolminaisuusoppiin. Avoimia kysymyksiä ovat esim. onko Kristuksen läsnäolo erotettava Pyhän Hengen

läsnäolosta ja mitä tarkoittaa Kolminaisuuden läsnäolo suhteessa kahteen edellä mainittuun.

Kretschmar päättää tarkastelunsa kysymällä Lutherin theosis-opin lähteitä, mutta jättää kysymyksen pitkälti avoimeksi. Peter Mannsin teesi monastisesta teologiasta ei hänen mukaansa riitä vastaukseksi. Hän arvelee, että vanhakirkollinen traditio olisi välittynyt Lutherille ennen muuta liturgisten tekstien välityksellä.

Franz Posset puolestaan kiinnittää huomionsa Saksan omaan myöhäiskeskiaikaiseen teologiaan ja hengelliseen elämään, joka hyvin luontevasti saattoi tarjota aineistoa myös Lutherin teologiseen työskentelyyn. Hän keskittyy erityisesti Lutherin saksankieliseen jumalallistamista koskevaan terminologiaan. Keskeisiä hänen mukaansa ovat *Johannes Taulerin* (1300 - 1361) saarnat ja nk. *Saksalainen teologia*, joka on peräisin Frankfurtista 1300-luvun toiselta puoliskolta (suomeksi Hengen tie -sarjassa nimellä *Kirja täydellisestä elämästä*). Näiden edustaman spiritualiteetin taustalla on traditio, johon kuuluvat esim. *Augustinus* ja *Bernhard Clairvauxlainen*.

Posset esittelee Augustinuksen ja Bernhardin teoksissa esiintyviä theosis-kohtia. Esimerkiksi kirjeessään no 140 Hippon piispa kirjoittaa aivan kreikkalaisten isien tapaan, että Kristus tuli osalliseksi ihmisluonnosta jotta ihmiset voisivat partisipoida hänen luontoonsa. Bernhard puhuu deificatiosta *De diligendo Deo* -teoksessaan ja monissa saarnoissaan kristityn hengellisestä *unioista* Jumalan kanssa. Myös Bernhard liittyy kreikkalaisten isien ja Augustinuksen käsitykseen Jumalan Pojan ihmiseksi tulon tarkoituksesta: niin tapahtui, jotta me voisimme tulla osallisiksi hänen elämästään. Kirjoittaja toteaa, että Luther on hyvin voinut havaita nämä ajatukset ihmisen ja Jumalan unioista sekä jumalallistamisesta lukiessaan Augustinusta ja Bernhardia. Saksankielisen *vergottet*-käsitteen hän on kuitenkin toden-

näköisimmin tavannut Taulerin teksteissä ja Saksalaisessa teologiassa. Tauler käyttää myös käsitettä *gotformig* kuvatessaan kristityn sisäistä, kätkettyä persoonaa. Tällöin hän seuraa Pseudo-Dionysiosta. Posset katsoo Lutherin liittyvän Taulerin terminologiaan kuitenkin omaksumatta Dionysioksen systeemiä sisällöllisesti. Vaikka Luther torjuu joissakin lausunnoissaan dionysiolaisen mystiikan jyrkästi, hän kuitenkin käyttää *vergottet*-termiä, koska se ilmaisee hänen teologista asiaansa, sitä, että ihminen tehdään jumalalliseksi yksin Jumalan armolla. Tässä suhteessa Luther myös liittyy Tauleriin, kumpikin korostaa Jumalaa ja hänen armoaan. Posset kritikoii *Martin Brechtin* tulkintaa Lutherin ja Taulerin suhteesta, jonka mukaan Luther yksinkertaisesti sivuutti Taulerin käsityksen ihmisen ja Jumalan yhdistymisestä. Näin Luther ei tehnyt, vaikka hän sivuuttikin Taulerin mystiikan dionysiolaisen pohjautuvat piirteet. Hylätessään Dionysioksen Luther ei kuitenkaan hylännyt Tauleria, koska piti tätä hyvänä apuna taistelussa skolastista teologiaa vastaan. Posset selittää ilmiön niin, että Luther luki Tauleria Augustinuksesta käsin.

Tutkimuksessa on tavallisesti oletettu, että Luther löysi ja editoi *Theologia Deutsch* -kirjan vuoden 1516 lopulla. Posset kuitenkin huomauttaa, että Lutherin vuoden 1514 joulusaarna vastaa täsmälleen Saksalaisen teologian keskeistä teologista korostusta "vnd wart vormensch vnd der mensch wart vorgotet". Joko Luther on saanut tämän ajatuksen Augustinukselta tai sitten hän on tuntenut myöhemmin editoimansa kirjan jo aikaisemmin. Possetin ajatusta *Theologia Deutschin* otaksuttua varhaisemmasta vaikutuksesta Lutherin ajatteluun tukee se, että sen monet keskeiset ajatukset näyttävät esiintyvän jo Roomalaiskirjeen luennoissa 1515 - 1516. Esiiteltyään Saksalaisen teologian jumalallistamiskäsitystä erään havainnollisin esimerkein Posset käy läpi Lutherin lausumia jumalallistamisesta, joita löytyy ainakin 1530-luvun lopulle saakka.

Possetin mukaan juuri Taulerin saarnat ja *Theologia Deutsch*, jotka Luther tunsu hyvin, ovat todennäköisimmät lähteet hänen käsitykselleen ihmisen jumalallistamisesta. Kaikille kolmelle on yhteistä kristologian ja soteriologian luja yhteenkuuluvuus. Luther käytti keskiaikana saksankielisiä *vergottet* ja *durchgottet* -käsitteitä puhuessaan Kristuksesta ja pelastuksesta, ts. vanhurskauttamisesta ja pyhityksestä ja jumalallistaminen oli hänelle vanhurskauttamisen ja pyhityksen synonyymi. Myös Posset liittyy käsitykseen, että myöhempi luterilaisuus poikkeaa tästä Lutherin käsityksestä ennen muuta Melanchthonin vaikutuksesta.

Kretschmarin ja Possetin artikkelit täydentävät suomalaisen Luther-tutkimuksen tuloksia ja asettavat Lutherin teologiaa entistä tarkemmin paikalleen länsimaisen teologian historiassa. Ne täydentävät myös toisiaan ja osoittavat, että pohjimmitaan vanhakirkollisen jumalallistamisopin ja vanhurskauttamisopin yhdistyminen reformaattorin teologiassa ei ole lopulta kovin yllättävää, koska perinteinen käsitys itäisen theosis-opin ja läntisen vanhurskauttamisopin keskinäisestä "vieräudesta" ei näytä pitävän paikkaansa. Patrinen Jumalan Pojan inkarnaation ja pelastusteen yhteyteen kuuluva theosis-ajatus on ollut lännessä tunnettu sekä liturgian että tietyn teologisen tradition kautta, johon myös Luther omalla tavallaan liittyy. Silti Lutherin teologiassa on myös jotakin "uutta". Kristologiaan ja pelastuskäsitykseen sisältyvän jumalallistamisteologian omaksuminen ei tarkoita, että Luther omaksuisi koko teologiansa augustinolaistyypisestä mystiikan teologian traditiosta. Oikean paikkansa ja täsmällisen sisältönsä Lutherin jumalallistamisoppi saa hänen rakkauden teologiansa yhteydessä. Rakkaus käsitystään hän ei kuitenkaan ole oppinut sen enempää Augustinukselta kuin saksalaisesta mystiikastakaan.

Näkökulma luterilais-katolisiin oppikeskusteluihin

Pentti Laukama, Katolinen tiedotuskeskus

Pirjo Työrinon väitöskirja *Ad veram unitatem* - luterilainen identiteetti Luterilaisen maailmanliiton ja [roomalais]katolisen kirkon välisissä oppikeskusteluissa 1967 - 1984 tarjona aitiopaikkanäkymän luterilaisen kirkkojen ja katolisen kirkon välillä käytävään teologiseen dialogiin, sen vaiheisiin, kehitykseen, läpimurtoihin ja vielä avoimena oleviin ongelmiin. Se on välttämätön apuväline ja tietolähde jokaiselle, joka haluaa syventyä niihin ponnistuksiin, joita meidän aikamme tehdään reformaation aiheuttaman kirkollisen repeämän korjaamiseksi, mutta jolla tätä ennen on ollut käytettävissään parhaimmillaan tapauksessa nippu saksankielisiä dokumentteja.

Olen useassa keskustelussa joutunut selittämään nuorille ja välistä varsin kiikkeillekin luterilaisille heidän kirkkonsa ja oman kirkon välisessä teologisessa dialogissa saavutettuja tuloksia. Viestiäni on silloin melkoi-

sesti heikentänyt se, että olen joutunut vetoamaan vieraskielisiin asiakirjoihin, jotka suomennettuinkin ovat varsin vaikeatulkintaisia. Siksi olen hyvin kiitollinen Pirjo Työrinolle hänen perusteellisesta työstään, joka avaa sekä keskustelujen sisällön että taustan ja ulottuvuudet jokaisen kiinnostuneen käyttöön.

Katolilaisena en katso olevani pätevä arvioimaan Pirjo Työrinon työn varsinaista sisältöä, siis sitä, miten täsmällisesti hän on esittänyt keskusteluissa kiteytyneen luterilaisen identiteetin kirkollisen elämän tasolla toteutuvan luterilaisen itseymmärryksen taustaa vasten; se jää luterilaisten teologioiden arvioitavaksi. Huomioni kiintyy kuitenkin siihen, että yhä uudelleen teoksen analyysisä toistuu ajatus, jonka mukaan tämä kiteytymisprosessi on yhä kesken ja odottaa Luterilaisen maailmanliiton piirissä tapahtuvaa kehitystä.

Yhdyn lämpimästi Pirjo Työrinon perusväittämään, jonka mukaan luterilaisen reformaation perusperiaatteja oli ekumeenisuus ymmärrettyä jatkuvuutena vanhan kirkon opetuksen kanssa. Toisin kuin monet muut reformatoriset liikkeet luterilaisuus voi perustellusti vakuuttaa, ettei se voi «tulla mukaan» tai «avautua» ekumeniaan, sillä se ei koskaan ole eronnut siitä tai sulkeutunut siitä. Luterilaiset tunnustuskirjat eivät alkuperäiseltä luonteeltaan ole eksklusiivisia vaan inklusiivisia.

Myöhempi kehitys luterilaisen tunnustuskuntaperheen keskuudessa on kuitenkin kulkenut eri suuntiin historiallisten, kulttuuristen ja sosiologisten syiden johtamana. Mielestäni tätä kehitystä ja sen ekumeenisia seurauksia on arvioitava sillä perusteella, onko se korostanut luterilaisen tunnustuksen eksklusiivisia tai inklusiivisia piirteitä.

Viime aikoina omaa ekumeenista ja ekleziologista ajatteluaani on auttanut ja selkiyttänyt käsitteellinen jako toisaalta «tunnustuskirkkoihin» ja toisaalta «elämänyhteisökirkkoihin» (myönnän toki termien epämääräisyyden ja monitulkintaisuuden). Mielestäni edellisiä ympäröi tunnustus suojaavan ja vieraita elementtejä karkottavan kuoren tavoin; jälkimmäisillä ei ole tällaista kuorta, vaan kirkon jäseniä vetää yhteen kirkon elämän keskihakuisvoima. Edellisten huolena on suojakuoren repeäminen, joka uhkaa kirkon koko olemassaoloa. Jälkimmäisiltä tämä huoli kokonaan puuttuu. Oman aikamme luterilaisuudessa näen näiden kahden ulottuvuuden välisen jännitteen: toisaalta luterilaisuus on olemukseltaan vanhakirkollinen «elämänyhteisö», toisaalta sen piirissä esiintyy voimakkaita vaatimuksia tunnustuksen nostamiseen eksklusiiviseen asemaan.

Pirjo Työrinon väitöskirjaa lukiessani jäin siksi kyselemään, kuinka ekumeenisesti onnellista on, että Luterilaisen maailmanliiton

piirissä pyritään sellaiseen luterilaiseen opilliseen yhteyteen, kommuunioon, jota yritetään rakentaa esimerkiksi historiallisen piispuuden olemuksen ymmärtämisen kohdalla. Eikö se merkitsisi juuri lopullista askelta «tunnustuskirkon» suuntaan ja pois luterilaisen perinteen ekumeenisesta olemuksesta? Eikö se olisi karhunpalvelus «satis est»-teologialle?

Kuten tunnettua, paavi *Johannes Paavali II* on useaan otteeseen tehnyt selvän eron Pohjoismaissa, erityisesti Suomessa ja Ruotsissa, kohtamansa luterilaisuuden ja sen protestanttisuuden välillä, jonka hän vanhaan on oppinut tuntemaan Keski-Euroopassa. Olen ymmärtänyt, että tässä ei ole kyse mistään «hajota ja hallitse»-strategiasta, vaan syvällisestä oivalluksesta, jonka mukaan Suomen ja Ruotsin kansankirkkojen luterilaisuus on olemukseltaan syvästi vanhakirkollista «elämänyhteisökristillisyyttä».

Ymmärrän hyvin luterilaisen tunnustuskuntaperheen sisäisen pyrkimyksen keskinäiseen solidaarisuuteen ja yhteisten näkökulmien kirkastamiseen ainakin siinä mielessä, että se toimii vakuutuksena virheitä ja ekumeenisesta innostuksesta syntyviä ylilyön- tejä vastaan. Onko kuitenkin niin, että se samalla (ehkä huomaamatta) erottaa joitakin luterilaisia kirkkoja niiden ekumeenisesta perusulottuvuudesta ja vanhakirkollisen jatkuvuuden korostuksesta?

Pienenä kauneusvirheenä Pirjo Työrinon työssä pidän termin «Rooman kirkko» muuttamasta esiintymistä. Ymmärrän hyvin katevien lyhenteiden arvon ja käyttökelpoisuuden, mutta tästä harhaanjohtavasta vaikkakin paljon käytetystä lyhenteestä olisi jo aika lopultakin päästä eroon: «Rooman kirkko» voi oikein käytettynä viitata vain Rooman paikalliskirkkoon eli hiippakuntaan, ei koko katoliseen yhteisöön.

P. Birgitan kanonisoinnin 600-vuotisjuhlakirja

Antti Saarelma

P. Birgitan kanonisoinnin 600-vuotisjuhlaa vietettiin huikkein menoin Roomassa lokakuussa 1991. Juhlallisuuksien takana oli birgittalaissisarten uusi "ruotsalainen" sääntökunta, joka pitää päämajaansa juuri Roomassa keskiaikaisessa P. Birgitan talossa. Juhla sai Suomessakin paljon julkisuutta erityisesti siihen liittyneen vesperin takia, jossa Pietarinkirkon pääalttarilla oli ensimmäistä kertaa luterilaisia piispoja, meidänkin arkkipiispamme, yhdessä paavin kanssa.

Juhlallisuuksiin kuului myös laaja kansainvälinen tutkijatapaaminen, jossa esitetyt paperit on nyt julkaistu sisarten ja Vatikaanin kirjapainon yhteistyönä. Koko juhlallisuksia selvästikin leimanneet näyttävyys, suurisuuntaisuus, tehokkuus ja määrätietoisuus heijastuvat myös tutkijatapaamisen kirjassa. Se on mahtava, hienosti painettu 994-sivuisen opus, joka sisältää kaikki tekstit alkukielellä, italiaksi ja englanniksi! Kaiken lisäksi

se dokumentoi Birgitta-juhlallisuksia laajemminkin.

Tutkijoiden puheenvuorojen lisäksi kirjaan on nimittäin sisällytetty suuri määrä värivalokuvia 600-vuotisjuhlan eri vaiheista ja eräitä keskeisiä puheenvuoroja tutkijatapaamisen ulkopuolelta. Nämä valokuvat ja lisäpaperit osoittavat selvästi, kuka oli kirjan, tutkijatapaamisen ja koko juhlallisuksien varsinainen moottori (tai oikeammin motorix?). Kirjan alussa on nimittäin esipuhe ja kolme hurskaan kaunopuheista tervehdyspuhetta, jotka kaikki on kirjoittanut sääntökunnan kenraaliabbedissa, äiti *Tekla Famiglietti*.

Yksi äiti Teklan tervehdyspuheista on osoitettu *Oscar Luigi Scalfarolle*, nykyiselle Italian presidentille, joka avasi juhlallisuudet. Scalfaron elävä esitelmä on asiantunteva ja syvästi hengellinen. Se tuntuu valaisevan aidosti ja herkästi italialaista katolilaista

maallikkospirituaaliteettia. Kun Scalfaro muuten oli epäillyt sopivuuttaan juhlallisuuksien avajaksi, äiti Tekla oli Scalfaron itsensä mukaan uhannut olla kutsumatta häntä 700-vuotisjuhliin, jos kaikki ei mene hyvin!

Varsinaiset tutkijatapaamisen esitykset käsittävät 29 varsin laajaa, tutkimuksellisesti monipuolista ja korkeatasoista artikkelia. Kirjoittajissa on ainakin italialaisia, ruotsalaisia, englantilaisia, saksalaisia, ranskalainen, norjalainen, espanjalainen ja suomalainenkin tutkija. Osa artikkeleista on tiukkaa perustutkimusta birgittatutkimuksen lähteistä sekä Birgitan elämästä, ajattelusta, kontekstista ja jälkivaikutuksesta. Suomalainen kontribuutio on *Kirsti Sjerman* artikkeli "St. Bridget's Theology of Love".

Toisaalta kirjassa on myös yleisluontoisempia arvioita Birgitan nykymerkityksestä. Kardinaali *Joseph Ratzinger* artikkelissaan "The relevance of Saint Bridget of Sweden for our times" tulkitsee kanonisoinnin ja pyhien ihmisten merkitystä. Hänen lähtökohdansa on Augustinuksen käsitys synnistä muistin pimentymisenä, Jumalan unohtamisena. Jumala ei kuitenkaan katoa muistimme syvyyksistä, vaan tarjoaa uudestaan menneiden merkkien muiston, joka tuo sisältämme esiin kätketyn sanan, joka puolestaan saattaa meidät takaisin elämän tielle.

Ratzingerin mukaan kanonisaatiot pitävät esillä niitä muistuttajia ja kuvia, joiden avulla Jumala taistelee muistimme turmeltumista ja sydämemme unohdusta vastaan. Hän huomauttaa sitten, että nykymaailmakin on täynnä "tähtiä", mutta julkisuus tyrkyttää

meille tyhjiä "tähtiä", jotka lähinnä edustavat Jumalan unohtamisen elämäntapaa. Voi käydä niin kuin *Ignatius Loyolalle*, joka halusi sairautensa aikana palata keskiajan sankarikertomusten maailmaan, joka oli alkanut elää hänen unissaankin.

Maallisten sankarikertomusten sijaan Ignatius saikin käteensä pyhien ihmisten elämäkertoja, jotka herättivät hänet uuteen hengelliseen todellisuuteen. "Jos hänen sisäinen makunsa oli siihen saakka ollut niin sanoakseni hengellisen purukumun tai halpojen karamellien väristämä, nyt hänessä heräsi hitaasti mutta varmasti ruokahalu paljon suurempaan todellisuuteen. Hän alkoi janota Jumalaa ja ikuisen rakkauden rakkausseikkailuja. Alkuperäinen muisti, muuttunut mutta ei täysin turmeltunut, palaa. Tai paremminkin: hän palaa minänsä keskukseen ja siten todelliseen elämään sen unielämän sijaan, johon keskiaikaisen haavemaailman sankarit olivat hänet sysänneet."

Tässä tuntuu olevan paljon totta. Television mahti on suuri, eikä pelkästään lapsiin ja nuoriin. Se pitää yllä epätodellista unielämää, kauniiden ja rohkeiden harhauttavaa haavemaailmaa, julkkisten ja urheilutähtien sankaritarinaa. Mitkä kuvat ja ketkä muistuttajat pystyvät ravistelemaan meidät hereille?

Saint Bridget, Prophetess of New Ages. Proceedings of the International Study Meeting, Rome, October 3-7, 1991. Casa generalizia Suore Santa Brigida, Rome 1993. 994pp. Printed by Tipografia Vaticana.

Porvoon yhteinen julkilausuma suomeksi ja luterilaisen kirkon esittelyä englanniksi

Pirjo Työrinoja

Porvoon yhteinen julkilausuma seurakuntiin

Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto on äskettäin lähettänyt seurakuntiin tiedoksi ja tutustumista varten merkittävän ekumeenisen asiakirjan eli *Porvoon yhteisen julkilausuman*. Kyseessä on Järvenpäässä 9. - 13.10.1992 valmistunut Englannin, Skotlannin, Walesin ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen sekä pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen välinen sopimusasiakirja, jonka on laatineet näiden kirkkojen yhteinen komissio. Aloitteen Porvoon yhteiseen julkilausumaan johtaneesta neuvottelusta tekivät vuonna 1989 Canterbury ja Uppsalan arkkipiispat.

Porvoon yhteinen julkilausuma on lähetetty kirkkojen päättävälle elimelle hyväksyttäväksi. Meillä kirkolliskokous tulee käsittelemään Porvoon yhteistä julkilausumaa ja Porvoon julistusta sekä päättää sen hyväksymisestä. Kun kirkot ovat tehneet asiasta päätöksensä, asiakirja allekirjoitetaan juhlallisesti kolmessa ehtoollisjumalanpalveluksessa Lontoossa, Riiassa ja Trondheimissa. Samalla kirkot tunnustavat toinen toisensa, kirkkojen jäsenet ja virat sekä solmivat ehtoollisyhteyden.

Seurakuntia on pyydetty tutustumaan Porvoon yhteiseen julkilausumaan ja siihen liittyvään julistukseen sekä lähettämään sitä koskevat kommentit Kirkkohallituksen ulkoasiain osastolle

(Satomakatu 11, PL 185, 00161 Helsinki) 15.8.1994 mennessä. Äskettäin Suomessa vierailut Englannin kirkon arkkipiispa *George Carey* kutsui asiakirjaa vuosikymmenen ekumeeniseksi paukuksi. Asiakirja kuuluu julkaisun ekumeniasta kiinnostuneen huippulukemistoon. Reseptin numerossa 1/94 on tarkat bibliografiset tiedot englannin kielisestä alkuteoksesta.

Luterilainen kirkko esittelee nykytilannettaan englanninkielellä

Pirjo Työrinoja, Ed., The Evangelical Lutheran Church in Finnish Society. Documents of the Evangelical Lutheran Church of Finland 6. Church Council for Foreign Affairs. Church Council. Helsinki 1994.

Piispaikokouksen sihteeri *Hannu Juntusen* kirjoittaman yleisjohdannon lisäksi teokseen sisältyvät seuraavat artikkelit: Kirkon suunta 2000 (kirkkoneuvos *Heikki Mäkeläinen*), kansankirkon ymmärtäminen nykyajassa (TT *Hannu Kampwari*), jumalanpalvelusuudistus (TT *Juhani Forsberg*), Kommunikoivaan kirkkoon (vs. tiedotusjohtaja *Ingmar Lindqvist*), Kirkko ja valtio (prof. *Juha Seppo*), perusoikeuskysymys (TT *Mikko Reijonen*), uskonnonopetuskananotot (kouluas. siht. *Markku Holma*), uusi kirkkolaki ja sen käyttöönotto (kirkolliskokouksen siht. *Kari Venä*) ja Suomen ev.lut. kirkon ulkomaan suhteet (kirkkoneuvos *Risto Cantell*).

Minne mennä?

Suomen ekumeenisen neuvoston nuorisosaostion kautta

Ekumeenista toimintaa ja koulutusta

Kansainvälisen ja ekumeenisen toiminnan KETKO-kurssi antaa perustietoa ekumeniasta. Seuraava KETKO-kurssi alkaa syksyllä 1994. Kurssi koostuu neljästä viikonlopusta sekä tutustumiskäynneistä. Talven 1994/95 kurssiviikonloput ovat 22. - 23.10., 19. - 20.11., 21. - 22.1., 4. - 5.3. Viikonloput pidetään eri kirkkokuntien tiloissa pääkaupunkiseudulla.

Euroopan ekumeenisen nuorisoneuvoston (EYCE) toimisto muuttaa Suomeen syksyllä 1994. Suomalaisille nuorille tarjoutuu oiva mahdollisuus tutustua läheltä ja käytännössä

kansainväliseen nuorten ekumeeniseen toimintaan. Pääsihteerin lisäksi toimistossa hääräävät vapaaehtoiset. Vapaaehtoisverkostosta kiinnostuneet, tässä vasta mahdollisuus.

Euroopan ekumeenisen nuorisoneuvoston (EYCE) jäsenjärjestöt järjestävät vuosittain työleirejä useissa Euroopan maissa. Työleirit ovat hyvä ja edullinen tapa tavata kristittyjä nuoria eri puolilta (ikä n. 17 - 30) Eurooppaa.

Lisätietoja ylläolevasta saa Suomen ekumeenisen neuvoston nuorisosaostosta/Olli-Pekka Silfverhuth p. (90) 481 528 sekä Kirsi Heinonen p. (90) 417 933.

Skotlannin kirkon stipendiaattina

Tapio Luoma

Yli puoli vuotta yhdeksän kuukauden opiskeluaikasta Skotlannissa Edinburghin yliopistossa on takana ja monia kotiinpaluuseen liittyviä asioita pyöri jo mielessä. Ainutlaatuiset ja kokemuksista rikkaat kuukaudet saavat usein muistelemaan niitä vaiheita, joiden kautta minä, vaimoni ja kolme lastamme (1-, 4- ja 6-vuotiaat) olemme saaneet tilaisuuden viettää yhden talven, kevään ja alkukesän Britannian kauneimmaksi kehitettyä kaupunkia. Se puhelinsoitto loppukesällä 1992, jossa *Pirjo Työri* kertoi mahdollisuudesta hakea Skotlannin kirkon stipendiaattia, tuntui kuin vasta eilen tapahtuneelta. Olin hiljattain saanut hahmotettua itselleni varsinaisen tutkimusaiheeni, joka on teologian ja luonnontieteiden välinen subdi skottilaisen professorin *Thomas F. Torrance*n ajattelussa, ja muistan erityisesti pohittaneeni ongelmaa, mistä löytää aikaa tutkimuksen käynnistämiseen. Niinpä *Pirjo Työri* soittaessa ja kertoessa stipendin hakumahdollisuudesta en epäroinyt vastata myöntävästi, ja paperien täyttämisen jälkeen saimme jäädä odottelemaan Skotlannin kirkon

päätöstä. Tieto stipendin myöntämisestä saapui joskus marraskuussa ja valmistautuminen alkoi heti.

Skotlannin kirkko on järjestysmuodoltaan presbyterinen ja yksi suurimpia reformoituja kirkkoja maailmassa. Tällä hetkellä siihen kuuluu noin 750 000 jäsentä ja yksi sen suurimpia ajankohtaisia ongelmia onkin jäsenmäärän tasainen väheneminen. Kansankirkon asema takaa sille joka tapauksessa näkyvän roolin yhteiskunnassa, mistä tiedotusvälineiden kiitettävä uutisointi osaltaan pitää huolen. Suurimmat erot omaan kirkkoomme liittyvät paitsi jo mainitussa järjestysmuodossa myös jumalanpalveluselämässä, jossa kiinteän liturgian puuttuminen saa aikaan sen, että sunnuntain jumalanpalvelukset ovat muodoltaan rinnastettavissa lähinnä meidän seurakuntiemme juonnettuihin iltatilaisuuksiin. Ainakin siinä kirkossa, jossa me olemme käyneet sunnuntaisin, pistää silmään väenpaljous ja korvaan kantava ja ponteva virrenveisuus. Toimintaa on tarjolla myös muina viikon-

päivinä eivätkä skottipapin ja hänen suomalaisen virkaveljensä kalenterien sanelemat menot oleellisesti eroa toisistaan.

Skotlannin kirkko – tarkkaan ottaen sen läheystyöstä vastaava World Mission -jaosto – on jo pitkään pitänyt yllä kattavaa stipendiaattiohjelmaa, jonka turvin me 15 uutta opiskelijaa aloitimme aherruksemme viime lokakuussa. Viisi stipendiaattia jatkaa toista tai kolmatta vuottaan. Meistä valtaosa on saapunut Afrikasta tai Aasiasta kun taas Euroopan maista ovat edustettuina Suomen lisäksi Unkari, Romania, Kreikka ja Puola. Stipendiaatit eivät suinkaan kaikki opiskele Edinburghissa tai edes Skotlannissa, vaan jotkut ovat sijoittuneet mm. Lontooseen ja Birminghamiin. Skotlannin kirkko on sitoutunut pitämään taloudellisesti huolta stipendiaateistaan, mikä merkitsee, että rahallisesti stipendin määrä on huomattava. Suurin osa kuluista aiheutuu oppilaitoksille menevistä opetusmaksuista, jotka Euroopan yhteisön ulkopuolelta tuleville muutoin olisivatkin jokseenkin mahdottomia itse hoidettaviksi. Joka lukukauden alussa – lukukausia on kolme – stipendiaatin tilille maksetaan summa, johon sisältyvät taskuraha, ruokaraha (ellei asu täysihoidollisessa) sekä hieman avustusta kirjahankintoja varten. Syksyllä maksettiin lisäksi parinsadan punnan suuruisen vaateraha, jonka turvin saattoi varustautua tuulista ja kostean koleaa talvea varten. Myös stipendiaattien asumiskulut maksetaan täysimääräisesti kirkon varoista.

Niissä ensimmäisissä papereissa, joita sain Skotlannin kirkolta ja muilta brittiläisiltä viranomaisilta, kehoitettiin useaan kertaan harjoittamaan, onko perheen mukaan ottaminen aivan välttämätöntä. Vedottiin Britannian korkeisiin elinkustannuksiin. Lisäksi Skotlannin kirkko teki selväksi, että stipendi on tarkoitettu pelkästään opiskelijan kulujen kattamiseen eikä suinkaan hänen perheensä elättämiseen. Määrätietoiseen säästämiseen ja Suomen valtion myöntämään aikuisopintotukeen vedoten pystyin kuitenkin vakuuttamaan kirkon välele, että kykenen itse huolehtimaan perheeni elätkesestä tämän yhdeksän kuukauden ajan. Muun perheen jääminen Suomeen ei astunut missään vaiheessa mieleen ja nyt olemme hyvin tyytyväisiä tästä yhteisestä kokemuksesta, joka suo meille kaikille mahdollisuuden tutus-

tua vieraaseen maahan ja kulttuuriin. Skotlannin kirkolla on stipendiaatteihinsa nähden tässä raha-asiaassa varsin holhoava ote, mitä on perusteltu sillä, että tällaiseen kustannustasoon totuttomat saattaisivat taitamattomuudessaan nopeasti kuluttaa stipendinsä loppuun.

Skotlannin kirkon stipendiaattiohjelman yksi kantava idea on, että se pyrkii antamaan mahdollisuuden ulkomaisille opiskelijoille tai harjoittelijoille tutustua skottilaiseen kirkolliseen elämään ja tuomaan siihen näkökulmia omasta traditiostaan. Kun olen kysynyt joitakin World Mission -jaoston ihmisiltä, kuinka taloudellisissa vaikeuksissa kamppailevalla kirkolla on varaa pitää yllä näin kattavaa stipendiaattiohjelmaa, minulle on vastattu, että muuta mahdollisuutta ei ole. Kanavat halutaan pitää auki muihin kirkkoihin vastavuoroisen antamisen ja saamisen hengessä, mikä ilmenee tässä yhteydessä usein käytetystä lausumasta, jonka mukaan olemme täällä "sharing our common faith". Stipendiaattiohjelman ekumeeninen korostus ilmeneekin hyvin yhteisissä tilaisuuksissa – edustammehan tunnustuksellisesti miltei kaikkia maailman suuria kirkkokuntia.

Stipendiaattiohjelman tarkoitus on kahtalainen: ensinnäkin tarjota mahdollisuus opiskeluun tai harjoitteluun jossakin Britannian oppilaitoksessa ja toiseksi antaa tilaisuus tutustua kristilliseen elämään ja Skotlannin kirkkoon edellä mainitun vastavuoroisuuden hengessä. Tähän saapuessamme odotin, että kirkolla on selvät suunnitelmat, missä meidän haluttaisiin kertovan omasta kirkostamme ja sen elämästä, mutta sain havaita, että tällaisia kokonaiskirkon laatimia ennakkosuunnitelmia ei oikeastaan ole. Meitä ei myöskään ole sanottavammin "ajettu sisään" tällaiseen seurakuntaelämään, vaan se, mihin haluaa tutustua ja missä määrin, jää täysin stipendiaatin oman harkinnan ja oma-aloitteisuuden varaan. Itse olisin mielelläni seurannut jonkinlaista ennalta laadittua "tutustumisohjelmaa" paikallisseurakunnan elämään, mutta toisaalta sen puuttuminen on kannustanut ottamaan itse selvää osallistumis- ja toimintamahdollisuuksista. Toisin sanoen kirkko antaa käytännössä stipendiaateilleen täyden vapauden osallistua tai olla osallistumatta myös silloin, kun se

kutsuu mukaan johonkin konferenssiin tai muuhun tilaisuuteen.

Brittiläiseen akateemiseen lukuvuoteen sisältyy kaksi pitempää lomaa heinäkuussa alkanan kesäloman lisäksi. Joulun ja pääsiäisen aikoihin kirkko järjestää stipendiaateilleen ohjelmaa, johon me viisihenkisenä perheenä emme ole ottaneet kovin ahkerasti osaa. Joulun aikoihin stipendiaatteja tutustutettiin Lontooseen ja pääsiäislomalla on järjestetty muutamana päivänä retki Pohjois-Skotlantiin Iona-yhteisöön, joka on kristinuskon ensimmäisiä linnakkeita Brittein saarilla. Juuri perhetilanteemme takia olemme katsooneet parhaimmaksi tutustua Skotlantiin ja muuhun Britanniaan omin päin.

Stipendiaatit ovat täällä siis kokemukseni mukaan paljon enemmän saamassa kuin antamassa. Yksittäiset seurakunnat tai presbyteriot (tietyllä alueella sijaitsevien seurakuntien yhteiselin, vastannee lähinnä meidän rovastikuntaamme) voivat kylläkin pyytää stipendiaatteja järjestämiinsä tilaisuuksiin kertomaan omasta kirkostaan, ja siiltä varalta sain Helsingistä ulkoasiain osastolta mukana hyödyllistä esittelymateriaalia, jonka turvin mahdolliset informaatiotilaisuudet hoituvat.

Kyseyseen "saamispuoleen" kuuluvat tietenkin myös itse opinnot. Koska tutkimusaiheenani on Edinburghin yliopiston dogmatikan emeritus-professori ja hänen ajatuksensa, oli aivan luontevaa valita opiskelupaikaksi juuri tämä yliopisto, joka ajoittain julkaistavien ranking-listojen mukaan kuuluu Britannian parhaimmistoon ja joka opiskelija-ainekseltaan on hyvin kansainvälinen ja yleisilmeeltään ekumeeninen. Statukseni on aika erikoinen, "non-graduating postgraduate supervised student", mikä merkitsee, että saan tutkimustyölleni ohjausta niin usein kuin haluan opettajani tavata eikä minun edellytetä osallistuvan mihinkään muuhun järjestettyyn opetukseen. Olen kuitenkin halunnut olla mukana yhdellä systemaattisen teologian kursseilla, joka aihepiiriltään tulee lähelle tutkimusaihetani. Ohjaajani ehdotti kyllä aluksi, että ryhtyisin tavoittelemaan Master of Theology -titeliä, johon vaaditaan vuoden täysiaikainen opiskelupanos kurssineen ja kirjoittelmineen ja joka Suomessa sijoittuisi johonkin kandi-

daatin ja lisensiaatin tutkintojen välimaastoon. Opintojen rahoittajana Skotlannin kirkollakaan tuskin olisi ollut mitään tuollaista valintaa vastaan, mutta olen halunnut keskittyä itse tutkimustyöhön ja sen kirjoittamiseen uhraamatta liiaksi aikaa kiinnostavaan mutta varsinaisen aiheeni kannalta toissijaiseen opiskeluun.

Käytössäni on hyvän ohjaajan lisäksi laaja kirjasto, joka sisältää vaikuttavan valikoiman englanniksi julkaistua teologista kirjallisuutta sekä joukon saksalaista ja ranskalaista materiaalia. Työruutini on muodostunut kolmesta osasta: ensin kirjastossa tutustun lähteisiin ja kirjallisuuteen sekä Torrancesta tehtyihin väitöksiin, minkä jälkeen jatkan lukemista kotona ja kirjoitan tekstiä. Kun olen saanut jonkun alaluvun valmiiksi, toimitan sen ohjaajalle, jonka palautetta menen kuuntelemaan muutama päivän perästä. Menetelmä on toiminut yllättävän hyvin ja minua on suuresti auttanut mahdollisuus keskustella itsensä Thomas F. Torrance'n kanssa, joka elää täällä Edinburghissa ja 80-vuotiaanakin edelleen tekee tutkimustyötä ja osallistuu kirkolliseen keskusteluun.

Yksi suurimpia muutoksia perhe-elämän kannalta seurakuntapapin työhön verrattuna on, että viikonloput voi varata vain perhettä varten. Olemme tutustuneet kaupungin lukuisiin nähtävyyksiin, ajelleet maaseudulla ja jäljellä olevien viikonloppujen aikana koetamme edelleen avartaa maailmankuvaamme. Uusiin aluevaltauksiin opiskelun saralla voinee lukea myös sakkipillikurssin, jossa suomalainenkin saa oppia tämän jalon soittimen käsittelytaitoja.

Vaikka välistä haikaa ikävä Suomeen kaiver-taakin mielessä, huomaan jo nyt, kotiinpaluun ollessa vain runsaan kahden kuukauden päässä, ikävoivani myös Skotlantia ja tätä ainutlaatuista ajanjaksoa koko perheemme elämässä. Stipendiaatiohjelmasa kautta Skotlannin kirkko ja koko maa saa vuosittain joukon uusia ystäviä, joihin mekin katsomme kuuluvamme.

OBS! Stipendistä kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä ulkoasiain osastolle!!!

Lutheran School of Theology at Chicago - raportti vierailusta LSTC:ssa

Petri Merenlahti

Vierailun ajankohta, tarkoitus ja tulokset

Opiskelin kirkon ulkomaanasiain keskuksen teologisten asiain jaoston välittämän stipendin turvin *Lutheran School of Theology at Chicagossa (LSTC)* Yhdysvalloissa 1.9 - 1.12. 1993. Vierailun tarkoituksena oli työskentely Uuden testamentin eksegetiikan alaan kuuluvan väitöskirjan laatimiseksi professori *David Rhoadsin* ohjauksessa.

Vierailuni oli erittäin onnistunut. Pääsy vuorovaikutukseen juuri professori Rhoadsin kanssa oli minulle "tuhannen taalan paikka": professori Rhoads on tutkimuskohteeni, narratiivikirittisen evankeliumitutkimuksen, tunnettu uranuurtaja. Väitöskirjani käsikirjoitus karttui kahdeksankymmenen englannin kielellä kirjoitetun konekirjoitusliuskan verran. Yhdysvaltoihin solmimani kontaktit ovat minulle edelleen, tutkimukseni jatkon kannalta, hyvin arvokkaita.

Lutheran Schoolin ilmapiiri on lämmin, vieraanvarainen ja runsaasti virikkeitä antava. Tutkimustulosten ohella matkani anniksi jää paljon hyviä muistoja. Professori Rhoads on innostava, vastuuntuntoinen ja oppilaistaan huolehtiva pedagogi. Työskentely hänen kanssaan oli etuoikeus.

Kansainvälinen opiskelijayhteisö

Lutheran Schoolin ulkomaalaiset ovat värikäs joukko opiskelijoita, tutkijoita ja kirkonmiehiä ympäri maailmaa. Vuonna 1992 koulussa oli 53 ulkomaalaista opiskelijaa 35 eri maasta; perheenjäsenet mukaanlukien koko kansainvälisen yhteisön jäsenmäärä oli 120. Ryhmän suuruudesta huolimatta siinä vallitsee vastaavanlaisille "emigranttityhteisöille" usein ominainen voimakas yhteishenki.

Koulun kansainvälisistä yhteyksistä ja sen myötä ulkomaalaisopiskelijoiden asioista vastaa koulun kansainvälisten asiain toimiston johtaja *Margaret Koch-Gregersen*. Tapa, jolla hän omistautuu työlleen, on opiskelijoille jatkuvasti suuri ihailun ja kiitollisuuden aihe. Kaikille meille, joiden omat omaiset olivat kaukana tuhansien kilometrien päässä, hän oli korvaamattomalla tavalla kuin ystävä, äiti ja sisar samanaikaisesti.

Jokaisen lukukauden alussa järjestetään ulkomaalaisopiskelijoita varten erityinen orientoitumisohjelma, jonka aikana käydään läpi koulun ja sen toimintaa, amerikkalaiseen yhteiskuntaan & elämäntapaan sekä siirtymävaiheen tulokkaissa mahdollisesti aiheuttamaan kulttuurishokkiin liittyviä kysymyksiä. Koulu toimii muutenkin monissa suhteissa hyvin aktiivisesti myötävaikuttaakseen eri puolilta maailmaa tulevien vieraidensa viihtyvyyteen. Jatkuvasti kasvavaa kansainvälisyyttä ja "globalisaatiota" voi hyvällä syyllä pitää yhtenä koulun painopistealueista. Samalla sen voi nähdä osana koulun yleistä pyrkimystä tukea ja rohkaista moniarvoisuutta, kulttuurinvaihtoa ja suvaitsevaisuutta kampuksellaan.

Koulun muita painopistealueita ovat mm. naistutkimus, amerikanafrikkalaisen (= mustan) teologian tutkimus sekä tieteen ja uskonnon välinen dialogi. Viimeksimainittua edistää koulun yhteydessä toimiva Chicago Center for Religion and Science (CCRS), jota johtavat professorit *Philip Hefner* ja *Thomas L. Gilbert*.

Moniarvoisuuden ohella koulu korostaa voimakkaasti yhteisöluonnettaan: säännöllinen hartauselämä joka-aamuine jumalanpalveluksineen sekä keskiviikkoamuaisin yhteisen ehtoollisenvieton jälkeen järjestettävä yleinen keskustelutilaisuus *Community Forum* koetaan tärkeiksi. Koulun erinomainen ruokala on suosittu kohtaamispaikka.

ACTS group

Chicagon alueella toimivat kaksitoista teologista seminaaria muodostavat yhdessä *ACTS groupin* (The Association of Chicago Theological Schools, perustettu vuonna 1984). Kokonaisuutena ACTSia voi pitää eräänä huomattavimmista teologisen koulutuksen keskuksista maailmassa. Käytännössä kunkin seminaarin opiskelijat sisällyttävät tutkintoonsa kursseja useiden eri ACTS-seminaarien opetusohjelmista, mikä tuo eri tunnustuskuntiin ja eri teologisiin traditioihin kuuluvia opiskelijoita hedelmälliseen vuorovaikutukseen toinen toistensa kanssa. ACTS:n opettajakunta kokoontuu säännöllisesti tieteenalioittain yhteisiin seminaari- luontoihin kokoontumisiin; tällaiseen kokoontumiseen osallistuminen tarjosi myös minulle tilaisuuden tavata kerralla suuren joukon Chicagossa vaikuttavia Uuden testamentin tutkijoita. ACTS-seminaarien runsaat kansainväliset yhteydet luovat yhdessä kattavan kansainvälisten vaihto-ohjelmien ja informaatioväylien verkoston.

Cluster

Hyde Parkissa sijaitsevat viisi teologista seminaaria (katolilainen CTU, ekumeeninen CTS, LSTC, presbyteerinen *McCormick Theological Seminary* sekä unitaarinen *Meadville/Lombard Theological Seminary*) muodostavat edelleen yhteenliittymän *The Hyde Park Cluster of Theological Schools*. Yhteenliittymän tarkoituksena on tukea ja edistää yhteistyötä ja vuoropuhelua koulujen kesken. Läheisintä yhteistyötä on McCormick Theological Seminaryn ja Lutheran Schoolin välillä; osa McCormick Theological Seminaryn opetuksesta järjestetään LSTC:n tiloissa.

JKM Library

LSTC:n kirjaston (*Jesuit-Krauss-McCormick Library*) muodostavat yhdessä Lutheran Schoolin, McCormick Theological Seminaryn ja *Jesuit Collectionin* kokoelmat. Kaikkiaan kirjasto käsittää yli 400 000 niteitä, mikä tekee sen kokoelmista yhden laajimmista koko Yhdysvalloissa. Kirjastosta on lisäksi tietokoneiden välityksellä suora lainausyhteys lukuisiin muihin kirjastoihin ympäri maata. Toisten ACTS-seminaarien kirjastojen ja JKM Libraryn välille on luotu erityinen kuriirijärjestelmä. JKM Libraryn yhteydessä toimiva *Ecumenical Parish Resource Center* palvelee toiminnallaan paikallisseurakuntaa.

University of Chicago

Hyde Parkin kampuksella sijaitsee – tai oikeammin: Hyde Parkin kampuksen muodostaa – yksi koko Yhdysvaltojen maineikkaimpia yliopistoja, *University of Chicago*. Tähän päivään mennessä U of C on onnistunut tuottamaan eniten Nobelin palkintojen saajia maailmassa. Teologisen tutkimuksen kannalta merkittäviä ovat U of C:n *Divinity School* sekä maineikas *Oriental Institute*. Yliopiston useista kirjastoista erityisesti valtava *Joseph Regenstein Library* on vaikuttava. Kaiken kaikkiaan U of C luo koko Hyde Parkista akateemisen pienoismetropolin, jossa eläminen ei milloinkaan lakkaa olemasta henkisesti stimuloivaa. University of Chicagon ohella muita Chicagon alueella toimivia kuuluisia yliopistoja ovat mm.

Northwestern University Evanstonissa sekä *DePaul University*.

Suomalaisena Chicagossa

Chicago on lukuisista eri etnisistä kaupunginosista muodostuva tilkkutäkki, "a city of neighbourhoods." Tavallaan tämä helpottaa ulkomaalaisen oleskelua kaupungissa: Chicagossa ei asu niinkään amerikkalaisia siinänsä, vaan puolalaisia amerikkalaisia, ruotsalaisia amerikkalaisia, kiinalaisia amerikkalaisia ja niin edelleen; myös moni chicalainen on tavallaan vieras uudessa maailmassa. Luonnollisesti Chicagon alueella ja sen lähetyksillä asuu myös suomalaisia: minulla oli suuri ilo ja kunnia olla kahdesti suomalaisyhteisön vieraana, ensin Trinity Lutheran Churchin Sana ja Sävel -juhlassa Chicagon pohjoispuolella, ja sitten St. Mark's Evangelical Lutheran Churchin uskonpuhdistuksen päivän suomalaisessa jumalanpalveluksessa Waukeganissa. Olin maanmiesteni ystävällisyydestä ja vieraanvaraisuudesta ylpeä ja kiitollinen.

Ehkäpä tämä riittänee jo raportiksi. Tarvitessa jaan mielelläni kokemuksiani sekä hallussani olevaa koulua esittelevää materiaalia Lutheran Schooliin mahdollisesti tulevaisuudessa matkaavien kanssa. Itse palaan Chicagoon tilaisuuden tullen milloin tahansa.

Vielä kerran vilpittömimmät kiitokseni myöntämänne apurahan johdosta!

Teologiaa englanniksi Roomassa!

Antti Saarelma

Rooma on teologille houkutteleva jatko-opiskelupaikka monessa mielessä. Katolisia yliopistoja ja instituutteja on lähes kolmekymmentä. Niiden lisäksi kaupungissa toimii profiililtaan yhteisprotestanttinen valdolaalainen tiedekunta. Ja valtioniopisto "La Sapienza" on vahva useimmilla humanistisen tutkimuksen aloilla. Erikoistumismahdollisuuksia, asiantuntijoita ja erikoiskirjastoja löytyy käsittämättömän paljon.

Kielikynnys

Roomalaisiin opintoihin on kuitenkin korkea kielikynnys. Opetuskieli on nimittäin lähes aina italia, vaikka monissa yliopistoissa opiskelijoiden enemmistö on muista maista. Italia oli kuitenkin luonteva valinta aikoinaan, kun latina hylättiin, joutuvathan kaupungissa pidempään opiskelevat ulkomaalaiset joka tapauksessa oppimaan italiaa arkikäyttöä varten. Mutta vain vuoden verran vispyvältä opiskelijalta ei voi odottaa, että hän hankkisi niin lyhyttä jaksoa varten kokonaan uudessa kielessä riittävän kieli- taidon.

Onneksi Roomasta löytyy opetusta myös muilla kielillä. Reseptio esittelee näistä kansainvälisemmistä koulutuspaikoista tässä kaksi ehkä suurinta ja korkeatasoisinta, jesuiittojen Gregorianan ja dominikaanien Angelicum. Angelicum on kielellisesti ylivoimainen, sen teologisessa tiedekunnassa opetus on lähes kaksikielistä englanniksi ja italiaksi. Gregorianassa opetus tapahtuu pääasiassa italiaksi, mutta erityisesti jatkokoulutusastolla on paljon tarjontaa englanniksi sekä jonkin verran myös saksaksi, ranskaksi ja espanjaksi.

Tutkintojärjestelmä

Sekä Gregorianan että Angelicum opetusohjelma käsittää katolisen teologikoulutuksen koko tutkintokaaan. Opintojen ensimmäinen, kaikille pakollinen vaihe on kaksivuotinen filosofian peruskoulutus. Vasta tämän verran laajan filosofisen johdannon jälkeen voi aloittaa teologian opinnot.

Teologiset tutkinnot jakaantuvat kolmeen tasoon (cycle). Ensimmäinen taso on kolmi- vuotinen baccalaureustutkinto (baccalaureate, STB). Se antaa kaikille yhteisen perustan teologian eri osa-alueissa ja kielisä. Yhdessä kaksivuotisen filosofian kanssa tämä baccalaureaatti on viiden vuoden kokonaisuus, joka voitane laajuudeltaan rinnastaa suomalaisen TK-tutkintoon. Ratkaisevat erot ovat kuitenkin katolisen peruskoulutuksen vahva filosofia ja suomalaisen perustutkinnon laaja tutkielma.

Teologisten opintojen toisella tasolla suoritetaan kaksivuotinen lisensiaattitutkinto (licentiate, STL), joka käsittää luentokursseja, seminaareja ja suppeahkon tutkielmatyön. Opetetun osuuden laajuus on 40 creditia, jotka vastaavat laajuudeltaan suomalaista opintoviikkoa. Angelicum erikoisuus on amerikkalaistyylinen, yksivuotinen Master of Arts -tutkinto. Se on käytännössä eräänlainen "välitutkinnon välitutkinto", todistus lisensiaatin ensimmäisen vuoden kurssien ja suppean tutkielman suorittamisesta.

Varsinainen teologinen erikoistuminen alkaa vasta tässä lisensiaattivaiheessa. Koska suomalainen TK-tutkinto rinnastettaneen Roomassa katoliseen STB-tutkintoon, jatko-opintojaan aloitteleva TK ohjautuisi ilmeisesti juuri tähän II-tason lisensiaattikoulutukseen.

Teologisen koulutuksen kolmas taso on tohtoritutkinto (doctorate, STD). Riittävän hyvin suoritettua lisensiaattitutkinnon jälkeen edellytetään vähintään kahden vuoden tutki- mustyötä ja (lähinnä muista yliopistoista tulevilta doktorandeilta) joitakin kursseja. Koska harvat opiskelijat saavat väitöskirja- tutkimuksensa kahdessa vuodessa valmiiksi, jotkin yliopistot myöntävät kahden vuoden työskentelyn jälkeen erityisen diplomin, "tohtoritutkinnon välitutkinnon".

Teologisen koulutuksen kolmas taso on tohtoritutkinto (doctorate, STD). Riittävän hyvin suoritettua lisensiaattitutkinnon jälkeen edellytetään vähintään kahden vuoden tutki- mustyötä ja (lähinnä muista yliopistoista tulevilta doktorandeilta) joitakin kursseja. Koska harvat opiskelijat saavat väitöskirja- tutkimuksensa kahdessa vuodessa valmiiksi, jotkin yliopistot myöntävät kahden vuoden työskentelyn jälkeen erityisen diplomin, "tohtoritutkinnon välitutkinnon".

Angelicum

Dominikaanien Angelicum, Pontifical University of Saint Thomas Aquinas in Rome,

käsittää neljä tiedekuntaa (teologian, kanonisen oikeuden, filosofian ja yhteiskuntatieteiden) sekä eräitä erillislaitoksia. Englanninkielistä opetusta annetaan teologisessa tiedekunnassa ja erillisessä spiritualiteetin instituutissa.

Teologisen tiedekunnan opettajat ovat eri puolilta maailmaa ja heitä on paljon, professorilistassa on 86 nimeä. Lisensiaattitasoinen opetus jakaantuu kuuteen jaostoon (section): eksegetiikkaan, tomistiikkaan, dogmatiikkaan, ekumeniikkaan, moraaliteologiaan ja spiritualiteetin teologiaan.

Ekumeenisessa jaostossa opettaa toistakymmentä professoria, ja lähes kaikki opetus annetaan englanniksi. Jaostoa johtaa irlantilainen dominikaanisisar, professori *Mary O'Connor*, joka kuuluu KMN:n Faith and Order -pysyväiskomissioon. Jaosto on läheisessä yhteistyössä amerikkalaisten Atonement-fransiskaanien ekumeenisen Centro pro unione -keskuksen kanssa. Keskus tarjoaa käyttöön erinomaisen ekumeenisen kirjaston, ja keskuksen väkeä on jaoston opettajakunnassa.

Tämän lukuvuoden opetuksessa käsitellään mm. spiritualiteetin klassikkoja roomalaiskatolisen tradition ulkopuolelta, totuuksien hierarkiaa, uskonopin kongregaation kommuniokirjettä, katolisen kirkon uutta ekumeniadirektoriota, armo-oppia, mariologiaa, kahdenvälisiä dialogeja, reseptiota, reformaation kristologiaa ja virkaoppia. Jaosto tarjoaa siis erittäin vahvan koulutusohjelman modernin ekumeenisen liikkeen teologisista kysymyksistä.

Gregoriana

Jesuiittojen Gregoriana-yliopisto, Pontificia Universitas Gregoriana, on Rooman katolisista yliopistoista suurin ja ehkä maineikkain. Silläkin on kuusi tiedekuntaa (teologian, kanonisen oikeuden, filosofian, kirkko-

historian, missiologian ja yhteiskuntatieteiden) ja useita erillislaitoksia (mm. spiritualiteetin instituutti). Yliopistolla on latinan ja italian lisäksi viisi muuta virallista kieltä, ja opetusta annetaan niillä kaikilla lähes kaikissa yksiköissä, mutta teologinen tiedekunta, yliopiston ydin, on erityisen monikielinen.

Gregorianan teologisessa tiedekunnassa on erityyppisillä opetusvakanseilla 170 teologia. Tiedekuntaa johtaa amerikkalainen jesuiitta *Jared Wicks*, Luther-tutkija ja suomalaisten vanha tuttu. Opettajista läheskään kaikki eivät ole jesuittoja, enemmistö sen sijaan on kyllä miehiä ja sääntökuntapappeja. Pappeja lienee enemmistö myös Gregorianan opiskelijoista, kun taas Angelicumissa tuntuu olevan selvästi enemmän maallikoita ja naisia sekä opettajissa että opiskelijoissa.

Lisensiaattiopintojen erikoistumisvaihtoehdot ovat teologisessa tiedekunnassa raamatuteologia, patristiikka ja teologianhistoria, fundamentaaliteologia, dogmatiikka sekä moraaliteologia. Tiedekunnan antamaa opetusta täydentävät yliopistoon kuuluvien raamattuinstituutin (Pontificio Istituto Biblico) ja orientaalisen instituutin (Pontificio istituto orientale) tarjonta.

Suoranaisesti ekumeenisia opetusteemoja ovat tänä lukuvuonna mm. ortodoksinen kirkko-oppi ja katolilais-ortodoksinen dialogi. Professori *Jos Vercautse* luennoi johdannon Lutherin teologiaan ja johtaa seminaarin kirkon ykseydestä ekumeenisissa keskustelussa. Ekumeenisesti kiinnostavaa opetusta antavat myös pieni missiologian tiedekunta ja erillinen spiritualiteetin instituutti.

Opintojärjestelyt

Rooman katolisissa yliopistoissa voi opiskella useilla eri opiskelijastatuksilla. Varsin-

naiset opiskelijat (studenti ordinari) seuraavat usein varsin tiivistä kurssiohjelmaa ja voivat suorittaa tutkinnon. Myös ylimääräiset opiskelijat (studenti straordinario) suorittavat kaikki tutkinto-ohjelman vaatimat kurssit tentteineen ja saavat niistä todistuksen, mutta eivät voi saada tutkintoa. Vieraspöytäkirjat (ospiti) ja kuunteluoppilaat (uditori) seuraavat muutamaa kurssia ilman tenttivelvollisuutta.

Opiskelijakategorioiden erot tuntuvat myös pääsyvaatimuksissa ja yliopistomaksuissa. Vieraspöytäkirjoille ja kuunteluoppilaille pääsyvaatimukset ja akateeminen paperisota ovat kevyempiä. He myös maksavat opinnoistaan vähemmän. Kun varsinaiset ja ylimääräiset opiskelijat maksavat lukuvuodesta Angelicumissa 1.410.000 liiraa (n. 4.800 mk) ja Gregorianassa 1.864.000 liiraa (n. 6.400 mk), yhden luontokurssin seuraava vieraspöytäkirja selviää Angelicumissa 600 tai Gregorianassa 1.100 markalla.

Varsinaista opiskelijavalintaa ei ole, vaan opiskelijakelpoisuus todetaan kirjoittautumisen yhteydessä. Toisesta tutkintojärjestelmästä ja toisesta kirkosta tulevan opiskelijan kannattaneen kuitenkin ottaa etukäteen yhteyttä yliopistoon sekä hallinnollisten muodollisuuksien että opintosuunnitelmien selvittämiseksi.

Opiskelijan arki

Opiskelu sinänsä on Roomassa siis kalliimpaa kuin jotakuinkin ilmaisten yliopistojen Suomessa tai vaikkapa Saksassa, mutta käsittelemättömän paljon halvempaa kuin esimerkiksi Englannissa tai Yhdysvalloissa. Myös elämiskustannukset ovat Roomassa korkeampia kuin jopa Suomessa, vaikka bussikyyti, viini ja pasta ovatkin halpoja. Esimerkiksi kohtuuhintaisia asuntoja kohtuulliselta alueelta on vaikea löytää, kämpää kuin kämpää maksaa kuussa 3.500 mk.

Perheetön opiskelija onkin käytännön järjestelyjen kannalta paremmassa asemassa. Hän voi nimittäin yrittää päästä johonkin Rooman kymmenistä katolisista opiskelijasuutoloista. Suurin osa niistä on tarkoitettu pappiskandidaateille, opiskeleville papeille tai sääntökuntalaisille, eikä liene mahdollonta löytää taloa, joka suostuisi ottamaan asukkaksi luterilaisenkin papin. Tyypillisessä pappiskollegiassa täysihoito maksaa kuukaudessa 3.000 - 4.000 mk.

Maallikoille kirkollisia asuntoloita on vain muutama. Eriässä niistä asuu tänä lukuvuonna saksalainen luterilainen jatko-opiskelijajoukko. Protestanttisella puolella valdolaisten tiedekunnan asuntola tarjoaa toverihuoneita. Näiden magapaikkojen jäljille pääsee helpoimmin Gregorianan opinto-oppaan avulla, jonka lopussa on niitä pitkä luettelo.

Kirkollinen konteksti

Kirkollisesti on helppo löytää oma paikkansa Roomassa. Kaupungissa on nimittäin Ruotsin kirkon seurakunta, joka viettää viikottain jumalanpalveluksia P. Birgitan talon kryptakappelissa. Kappeli on jumalanpalveluspaikka myös Rooman suomalaisyhteisölle, jolla ei ole pysyvää, omaa pappia. Opintojen ohkeen olisi siis luvassa myös pastoraalista työkenttää.

Muita luontevia kirkollisia kiinnokohtia voivat olla saksankielinen Italian luterilaisen kirkon seurakunta, Englannin kirkon seurakunta, amerikkalainen episkopaalinen seurakunta, valdolaisten yhteisö ja monet katoliset ekumeeniset tai ekumeenisesti virittyneet yhteisöt tai seurakunnat.

Opintojen rahoitus

Rahoitusjärjestelyjen takia opintojen suunnittelu on aloitettava hyvissä ajoin. Esimerkiksi LML:n ja KMN:n apurahoja on haet-

tava vuotta ennen opintojen aloitusta, edellisen vuoden syyskuun loppuun mennessä. Näitä apurahoja haettaessa on yhteyden opiskelupaikkaan oltava jo selvä. Niinpä lukuvuotta 1995 - 1996 varten olisi kirjeenvaihto aloitettava jo tänä keuhana, koska yliopistojen toimistot avautuvat Roomassa kesäloman jälkeen vasta syyskuun alussa.

Kirkollisten ja tavallisten akateemisten apurahojen lisäksi kannattaa harkita Italian valtion myöntämiä jatko-opintoapurahoja. Koska niitä kuitenkin myönnetään vain valtiollisiin oppilaitoksiin, tarvitaan (vaikkapa kirkollisen yliopiston lisäksi) yhteys esimerkiksi Rooman "La Sapienza"-yliopistoon. Italian valtion apurahoja välittää Suomessa opetusministerio.

Yhteystietoja

Pontifical University of St. Thomas
Aquinas in Rome
Largo Angelicum, 1
00184 Roma
Puhelinvaihe 99039-6-67021
Toimisto 99039-6-6702354
Telefax 99039-6-6790407

Pontificia Universitas Gregoriana
Piazza della Pilotta, 4
00187 Roma
Puhelinvaihe 99039-6-67011
Telefax 99039-6-67015413

Kansainvälisen henkilövaihdon keskus
CIMO
Opetusministerio
PL 343, Hakaniemenkatu 2
00531 Helsinki
Puhelin 90-77477033

RESEPTIO ??????????????????????????????

- reseptio on vastaanottamisprosessi
- se on kirkollisen ja teologisen tiedonkulun yksi väline
- ruohonjuuntason etsimistä
- palautteen saamista ja antamista
- vastaanottamista
- virallista tai epävirallista hyväksyntää
- teologisten tekijöiden ja dialogien vaikutusta
- siinä on eri tasoja, kirkollinen, seurakunnallinen, yksilöllinen
- vaikuttavia tekijöitä ovat myös ei-teologiset tekijät
- prosessi voi johtaa tuloksiin, vuorovaikutukseen
- prosessi voi johtaa kaiken loppumiseen
- kysymys on liikkeestä, joka etsii muotoaan
- Reseptio on myös Kirkon ulkoasiain osaston teologisten asiain toimiston ja ekumeniikan arkiston yhteisiä kysymyksiä ja tiedotusta
- tämä lehti haluaa löytää kohderyhmäkseen teologisista kysymyksistä kinnostuneet henkilöt, jotka haluavat tietää enemmän, mitä kirkollisella ja ekumeenisella saralla keskustellaan..

TILAUSLOMAKE:

HALUAN, ETTÄ MINULLE POSTITETAAN RESEPTIO-TIEDOTUS-LEHTI:

NIMI _____

OSOITE _____

POSTITETAAN OSOITTEELLA: RESEPTIO / KIRKKOHALLITUKSEN ULKOASIAIN OSASTO, PL 185, 00161 HELSINKI